

RINGERIKE.

Fjorden med Frognroya

Karl Vibe 31

RINGE

Karl Vibe 30

**Din bank —
også i fremtiden**

sparebanken
ANOR

Region Buskerud, Hole / Ringerike

RINGERIKE

1991-92

(Hefte nr. 63)

UTTGITT AV

RINGERIKES MUSEUM
RINGERIKE UNGDOMSLAG
OG RINGERIKE HISTORIELAG

REDAKSJON:

INGEBJØRG LILJEDAHL

PETER TANDBERG

TRYGVE GJERALD, FORRETNINGSFØRER

INNHold:

Madonnaen på Bønsnes <i>av Elling M. Solheim</i>	3	Fyrtøy fra 1700-talet <i>av Videnskapsselskapets Museum, Trondheim</i>	29
Bønsnes kirke <i>av mag.art. Anne Eriksen</i>	4	Eventyrgarden <i>av G. Hvattum</i>	30
Norske Folkeeventyr <i>av Otto Frydenlund</i>	7	Om Storøya i middelalderen <i>av Margit Harsson</i>	32
Hverven på 1800-tallet (Del III) <i>av Olav Lindstad</i>	8	To store brannkatastrofer i Hønefoss <i>av Peter Tandberg</i>	36
Norgesreise 1833 <i>av Johnny Johnsen</i>	18	Minner fra en svunnen tid <i>av Elsa Margrethe Schei</i>	38
Gygra - hvor står den? <i>av Sverre Grimstad</i>	20	Referat fra ungdomslagene	42
Noen glimt fra krigens siste år <i>av Mali Otterbech</i>	22	Referat fra Årsmøtet for 1990 <i>i Ringerikes Museum</i>	43
Hjem-ve <i>av oberst N.J. Gregersen</i>	24	Årsmelding 1990 <i>Ringerikes Museum</i>	44
P. Chr. Asbjørnsens fluebok <i>som tilhører Ringerikes Museum</i>	25	Avdelingsregnskap <i>Administrasjon 1990</i>	46
AT-steinen på Holleia <i>av Leif Næssan</i>	26	Register <i>Heftet Ringerike 1922 - 1990</i>	47

FORSIDEN:

«Utsikt over Tyrifjord med Frognøya»

Av Harald Viberg '31

Madonnaen på Bønsnes.

Det er natteskumt herinne. Se
der skimter vi Madonna
med sin gudesønn på fanget sitte taus og trist
og venter i sitt kor.
Venter vel på hyrdeflokken som skal komme
og forkynne
at nå så de himlen åpen — hørte englehæren
synge
over vide beitesmarker — å, så langt som
jorda rekker,
for all verdens trøtte sjeler:
Fred på jord.

Men det kommer ingen hyrder, nei,
og englesang i natta,
ingen Vise ifra Østen med sin røkelse og myrra
stiger inn på sårbrent fot.
Ingen kjerter brenner stille — å du hellige
gudsmor
kan vel minnes andre tider her i Bønsnes-
helligdommen.
Andre slekter — pilgrimsgangen opp til
Hellig Olavs kiste,
trøtte sinn og kranke kropper for å finne
helsebot.

Ja, hu minnes — minnes pilegrimsflokkens
glade sang: Ave Maria.
Vårens liv langs fjord og strender sang sitt
ave med og rørte
hennes moderhjerte mildt.
Men nå kløkker det i tårnet — stille barn, nå
er det midnatt.
Nå Vårherre ser i nåde til sin frysende Madonna,
blåser liv i morken treskurd — se nå rødmer
kinn og hender
og i gullglans går de begge ned fra koret
lett og stilt.

Elling M. Solheim.

Bønsnes kirke

«Lovekirken på Røyse» av mag.art. Anne Eriksen

En lovekirke er en kirke som har et slikt ry for hellighet eller undergjørende evner at dersom man ber en bønn og lover å gi en gave, så blir bønnen oppfylt - og kirken har krav på gaven. Bønsnes kirke ytterst på Røyse er en slik kirke. Både bygningen og interiøret bærer preg av at her har folk gjennom flere hundre år gitt gaver - til Guds ære og kirkens pryd, og for å få oppfylt sine bønner om hjelp.

Votivgaver, dvs. gaver gitt etter et avlagt løfte, regnes av religionsforskere som en forholdsvis vanlig form for offer. Slike gaver forekommer i mange religioner. Innenfor kristendommen er skikken med votivgaver særlig knyttet til katolisismen og helgenkulten. Likevel fortsatte denne skikken å leve i Norge også etter reformasjonen. I protestantisk tid har gaveskikken særlig vært del av den folkelige religiøsiteten rundt lovekirkene. Kirken og geistligheten forsøkte ofte å bekjempe den. De mente det hele var gammel overtro, en rest fra den katolske tiden. Men tradisjonen var sterk og levende, og folk fortsatte å søke hjelp ved lovekirkene og gi gaver til dem.

Det er funnet 20 kirker i Norge hvor det er sikkert at denne skikken har vært praktisert i tiden etter reformasjonen. Mange av dem var små bygninger uten egne menigheter. Flere av dem var også blant de kirkene som ble besluttet nedlagt etter reformasjonen. Andre lovekirker, som f.eks. den berømte Røldalskirken med det undergjørende krusifikset, var vanlige sognekirker. De fleste av dem lå likevel nokså avsides og hadde sjelden besøk av presten. Folketradisjonen kunne derfor stort sett blomstre uten noen inngripen utenfra.

Reformasjonsårhundret var en omrumlet tid både for landet og kirken, dårlig økonomi og usikre forhold gjorde bl.a. at mange kirkebygninger ble stående til forfalls. I løpet av 1600-tallet begynte situasjonene å bedre seg, og i tiden etter 1650 ble mange norske kirker restaurert og gjenreist. Også lovekirkene opplevde en blomstring på denne tiden. Bygningene ble utbedret og gavene til kirkene var mange.

Som de fleste andre lovekirkene er Bønsnes kirke en middelalderbyg-

ning. Ifølge sagnet skal den være bygget av St. Olav. Han hadde sitt barndomshjem på Ringerike, hos sin stefar Sigurd Syr. En dag St. Olav var ute og seilte på Tyrifjorden, kom han ut for en sterk kastevind og holdt på å forlise. Da lovte han Gud at bare han kom vel i havn, skulle han bygge en kirke der han landet. Med Guds hjelp kom han i land, og oppfylte sitt løfte ved å bygge Bønsnes kirke.

Dette skulle tilsi at kirken er fra 1000-tallet. Den bygningen som står i dag, kan imidlertid ikke være så gammel. 1100-tallet er en mer sannsynlig datering. Kirken er en enkel steinbygning med rektangulært grunnplan, og ligner mange av de andre småkirkene som ble bygget på østlandet i denne perioden. På 1800-tallet ble det bygget til et stort tårn, på vindfløyen står årstallet 1862. Av kirkens middelalderutstyr er bare en madonna fra ca. 1250 og et krusifiks blitt bevart.

Kirken var blant dem som skulle legges ned etter reformasjonen. Hole kirke var blitt sognekirke, og det lille kapellet ute på Bønsnes var det ikke behov for. Som så

mange andre av de nedlagte småkirkene ble den imidlertid ikke revet, men fikk stå til forfalls. Ca. 1675 slo lynet ned i den, og den ble herjet av brann. Bare murene sto igjen.

I 1676 tok sorenskriver Jens Tygesøn Lund og lagmann Jørgen Phillipsen initiativ til å gjenreise kirken etter forfallet og brannen. De fikk laget en gavebok som ble sendt på rundgang i distriktet. Alle som var interessert i å gi et bidrag til kirkens restaurering, ble ført inn i boken. I dag finnes gaveboken på Statsarkivet i Oslo. Det er en vakker liten bok, bundet inn i hvitt skinn med et mønster av blomster-ranker. Den inneholder gavebrevene - høytidelige kvitteringer med Lunds og Phillipsens underskrifter på vegne av kirken.

De tidligste gavene som ble gitt, var bygningsmaterialer; tekningsbord og takstein. I 1681 var det kommet inn nok til at arbeidet kunne begynne, og da ble det også gitt lønn til tre mann som la det nye taket. I 1688 fikk kirkedøren en ny lås i gave, dessuten ble det gitt 2000 nagler. Men kirken måtte også ha et nytt interiør, og også dette kom som gaver. I 1726 ga prokurator Anders Christensen på Mo gård, sammen med sin hustru, en prekestol med lydhimmel. Denne prekestolen kom opprinnelig fra en av søsterkirkene på Gran på Hadeland, og er altså eldre enn 1726. Christensen fikk den imidlertid restaurert og dekorert bl.a. med sitt og hustruens navn. Samme år ga han også kirken en døpefont og besørget et nytt rekkverk omkring alteret. Senere ga han kirken pengegaver og en ku.

Prokurator Christensen var slett ikke kirkens eneste giver. I perioden 1721 til 1728 har kirken, ifølge brevene i gaveboken, også mottatt en liten alterduk, en ny messeserk, en sort fløyels messehagel, et kors, en dreiels alterduk, et linklede og nok en alterduk. Dessuten kom det stadig gaver til vedlikehold av selve bygningen, f.eks. en halvtønne brunrød maling (i 1727) og 400 tekningsbord (1731). Ut over 1700-tallet avtok imidlertid mengden gjenstandsgaver.

Disse gjenstandene fra gjenreisningsperioden preger kirken ennå i dag. Fremdeles får vi derfor et godt inntrykk av hvordan kirken så ut da den var ferdig restaurert. Middelaldermadonnaen står i dag på en hylle i et hjørne av koret. Den ble overmalt ved restaureringen. I nyere tid har den vært til teknisk undersøkelse og konservering hos Riksantikvaren. I rapporten fra denne undersøkelsen sies det ingen ting om merker etter sot eller brannskader. Dette kan tyde på at da kirken ble besluttet nedlagt, ble madonnaen fjernet fra kirken og oppbevart på et tryggere sted, i påvente av bedre tider. Den kan iallfall ikke ha stått i kirken under brannen i 1676.

Parallelt med bygningsmaterialer og gjenstandsgaver fikk kirken også pengegaver. Til å begynne med ble disse også ført inn i gaveboken. Fra 1728 gikk man imidlertid over til å bruke en regnskapsbok, og her er alle kirkens inntekter ført inn, frem til 1807. I regnskapsbokens periode er penger den dominerende gaveformen ved kirken.

I gaveboken er den enkelte penge-gave ført inn separat. Det fremgår derfor at den enkelte gave er ganske stor, opptil 10 Rd. Senere ble gavene hovedsaklig gitt anonymt, i en kirkeblokk eller bøsse. Også her er det det samlede beløpet forholdsvis stort i enkelte år, men dette varierer sterkt. I 1728 kom det inn 8 Rd, 3 ort og 20 skilling. I 1749 var beløpet 18 Rd, 3 ort og 12 skilling. I 1728 tok den daværende sognepresten et initiativ til en særskilt St. Hans-gudstjeneste med offer, der inntekten skulle gå til kirkens vedlikehold. Denne skikken ble ikke praktisert hvert år, men ser ut til å ha vunnet gradvis innpass i løpet av de neste 60 årene. Inntekten fra dette offeret kom i tillegg til det som folk la i blokken i løpet av året.

De samlede, årlige beløpene er til en viss grad avhengig av kirkens behov for inntekter til bestemte reparasjons- og vedlikeholdsoppgaver, men variasjonene er ellers nokså tilfeldige. Gjennom siste halvdel av 1700-tallet ligger gjenn-

omsnittet på 41 Rd i årlig gaveinntekt. Både det som oppgis om myntmengden og den store variasjonen i beløpene, kan tilsa at den årlige gavesummen i kirkeblokken besto av en rekke smågaver, gitt av mange forskjellige personer. Dette stemmer også med tradisjonen slik den er kjent fra andre lovekirker. Beløpet var gjerne svært lite, størrelsen var bestemt av skikk og bruk. Det viktige var *at* man ga noe til lovekirken når man trengte hjelp, ikke *hvor mye* man ga. Et vanlig beløp var ofte mellom 2 ort og 12 skilling (24 skilling = 1 ort og 4 ort = 1 riksdaler).

Fra gjenreisningen ble besluttet i 1676 og frem til regnskapet avsluttes i 1807, har gaveskikken ved Bønsnes gjennomgått en tydelig utvikling. Mest iøyenfallende er det at gavetyper har endret seg fra gjenstander til penger. Dette har videre konsekvenser for skikkens innhold og betydning.

Gjenreisningen av kirken var et lokalt initiativ, men kan også sees som ledd i en landsomfattende bølge av kirkerestaureringer. Også mange andre småkirker, både lovekirker og andre, ble restaurert ved hjelp av frivillige gaver på denne tiden. Gavene ble som regel gitt av velstående mennesker fra de øvre sosiale lag. Det kunne være rike bønder eller embetsmenn, deriblant også prester. På Bønsnes kom de fleste gavene fra storgårdene i distriktet, men også noen fra borgere i Drammen og Christiania. Gavene var store og kostbare og ofte utstyrt med giverens navn og initialer.

Ut over å tjene kirkens behov, ga slike gaver også giveren en sosial status. Både økonomisk evne og fromt sinnelag kunne demonstreres gjennom en prektig lysekrone eller en ny messehagel. Større pengegaver kunne også gis på denne måten, da ble de gjerne ledsaget av et brev i den staselige gaveboken. Dermed ble giverens navn gjort kjent. Disse gavene kunne nok også være ledsaget av en votiv-motivering, dvs. være foranlediget av et løfte om å gi en gave dersom en bestemt bønn ble oppfylt. Det

mest fremtredende trekket ved dem er likevel at de bidrar til kirkens gjenreisning og samtidig tjener giveren til ære.

De pengegevarene som etter hvert kom til å dominere, er gitt anonymt. Myntene ble lagt i blokken eller på alteret ved St. Hans-offeret. Giverens navn er ikke kjent, og gavene består dessuten av anonym småmynt som ikke kan tilbakeføres til noen bestemt person. Sannsynligvis står det mange givere bak hvert års gaveinntekt, og beløpet i seg selv var heller ikke stort nok til å kunne bli noe statussymbol. Det er rimelig å tro at slike gaver fortrinnsvis ble gitt av folk av vanlig, jevn bondestand. Samtidig må motiveringen for å gi gavene ha vært noe annerledes enn for de store gjenstandsgavene. Kirkens vedlikehold var viktig, men i tillegg må de mange små pengegevarene også være votivgaver. Dette var de gavene som folk lovte å gi til kirken dersom Gud bare ville høre deres bønner.

Hva de ba om ved Bønsnes kirke kjenner vi lite til. Her går det imidlertid an å trekke inn tradisjon fra andre lovekirker. Det vanligste her var å be om hjelp mot sykdom, om helbredelse fra forskjellige lidelser. Det var gjerne ved akutt og livstruende sykdom at man søkte til lovekirkene. Kvinner som skulle føde kunne dessuten love en gave for å få en lett førsel. I tillegg vet vi at mange av lovekirkene fikk gaver fra sjøfolk som hadde vært i havsnød og var blitt reddet. Ved Røldal kirke finnes det også bevart en oblateske i sølv som kirken fikk fra Hjelmelands menighet på Jæren, fordi de var blitt kvitt ulvene som herjet. Også på Bønsnes er det rimelig at sykdom og fødsel sto sentralt i bønnene og løftene. Dessuten sies det at hvis man ga Bønsnes kirke en gave, kunne man få den kjæresten man ville ha.

Ved de fleste lovekirkene ser det ut til at uansett hva man ba om, så var størrelsen på gaven den samme. Ingenting tilsier at en uvanlig stor gave også ville være ekstra effektiv når det gjaldt å skaffe hjelp

fra Vårherre. Dette forteller noe om den forståelsen av skikken som fantes i folketradisjonen. Votivgavene var *ikke* et forsøk på å kjøpe seg Vårherres gunst og hjelp, hensikten var ikke å betvinge eller bestikke høyere makter. Istedet må de sees i sammenheng med det øvrige systemet for utveksling av gaver og tjenester i det gamle bondesamfunnet.

Økonomien her var i stor grad basert på det som kalles et resiprositets- eller gjensidighetssystem. Det vil si at innenfor en enhet som f. eks. et bygdefellesskap ble gaver og tjenester utvekslet i et balansert, flytende system. Enhver gave innebar alltid en forpliktelse om en gjengave. En velvillig hjelp fra naboen i en presset situasjon gjorde at naboen i sin tur hadde rett til hjelp. Systemet blir tydelig illustrert gjennom dugnadsordningen; dersom en stor jobb måtte gjøres raskt - hvis f.eks. et tak skulle legges - kunne hele bygda sammenkalles for å arbeide, uten noen direkte betaling. Men den som fikk hjelp på denne måten, påtok seg samtidig en forpliktelse til å stille opp på tilsvarende måte for hver enkelt av dem som deltok - når de måtte trenge det. Sammen fungerte tjeneste og gjentjeneste i et system som alle deltakerne kjente og som de hadde både rettigheter og forpliktelser overfor.

Det samme er tilfellet ved lovekirkene, om enn i symbolsk form. Her er det Gud og mennesker som står i et forpliktende forhold til hverandre. Troen på dette er en forutsetning for skikken. De små pengegevarene er en påminnelse til Gud om hans forpliktelser overfor sine troende. Ved å gi Gud en symbolsk gave, blir den enkeltes rett til en gjengave aktivisert. Og den gjengaven Gud har forpliktet seg til overfor menneskene, er hjelp i nødens og farens stund. Hjelpen man søker å oppnå står derfor ikke i direkte forhold til den gaven som faktisk gis. Gavens størrelse og art er bestemt av tradisjonen, ikke av situasjonen. Det hele er basert på en tro på at Gud *allerede* står i et forpliktende forhold til giveren, et forhold som kan aktiviseres når det er behov for det. Tradisjonen omkring lovekirkene er dermed integrert i en vanlig folkelig tenkemåte og religiøs forestillingsverden.

Lovekirketradisjonen er ofte blitt oppfattet som et levn fra katolsk tid. Ved en del kirker kan dette være riktig i den forstand at gave-skikken ved kirken også ble praktisert i middelalderen. Men skikken er ikke et levn dersom dette skal forstås som en tom og meningsløse vane, noe som bare hang igjen fra gammelt av. Gjennom tilknytningen til den vanlige gjensidighetsøkonomien og en grunnleggende tro på Guds vilje til å hjelpe en from giver, var den tvert imot en levende del av folketradisjonen i mange hundre år etter reformasjonen.

Ved Bønsnes kirke er det heller ikke mulig å oppspore noen middelaldertradisjon. Riktignok er bygningen gammel og knyttet til St. Olav med et sagn som også kan assosieres med loveskikken. Men selve skikken finnes det ikke noe spor av fra tiden før 1676. Det kan derfor se ut til at det var gjenreisningen av kirken som skapte lovetradisjonen på Bønsnes.

I tiden før dette kan vi imidlertid se kirken som del av en annen mid-

Forts. side 19.

150 år siden første hefte av: *Norske Folkeeventyr*

Av Otto Frydenlund

Den 29. desember 1841 ble det på Johan Dahls forlag i Christiania gitt ut et uanselig lite hefte på 96 sider. Det var et gråblått omslag uten noen tekst utenpå. Det var heller ikke noe tittelblad eller innholdsfortegnelse. Utgiverens navn var heller ikke nevnt.

Dette anonyme skrift var starten på Peter Chr. Asbjørnsen (1812-85) og Jørgen Moes (1813-82) utgivelse av *Norske Folkeeventyr*. 150 år har gått siden Ringerikes store sønn, Jørgen Moe, sammen med P. Chr. Asbjørnsen, fikk publisert den første samlingen av de norske folkeeventyrene og dermed reddet eventyrene fra glemselen.

Asbjørnsen var håndverkersonn fra Christiania og vokste opp i et miljø hvor det ble fortalt mange eventyr. Jørgen Moe kom fra gården Mo i Hole. I dette bondemiljø var det naturlig at eventyrene den gang hadde en bred plass i dagliglivet. Men fra det å kjenne til eventyrene og til å få skrevet de ned og publisert dem, var et langt sprang. Dette var jo ikke noen romaner, og for å sitere utgiverne: "Meget få der ei anså eventyrene for blot og bart ammetuesnakk og forsøget på en samling og utgivelse av dem for en barneaktig dårlighet".

Utgiverne var jo ukjente studenter, en håndverkersonn og en bondegutt. Ingen av dem hadde noen strålende eksamener å vise til. Moe var da innstilt på å vente med utgivelsen til han hadde fått sin embedseksamen.

Både Asbjørnsen og Moe kjente til de tyske brødrene Grimm og deres samling av eventyr. Dette har vel også gitt dem ideene til en norsk samling av eventyr på liknende måte.

Sønnen til Jørgen Moe, Moltke Moe, nevner at faren alt i 1834 be-

gynte å samle på eventyr. I sin ungdomsvenn P. Chr. Asbjørnsen, som han hadde gått sammen med på Christopher Størens artiumskurs ved Norderhov prestegård i 1826 og 27, fant han en interessert medarbeider. I 1837 foretok de en samler ferd oppover i Ådal og Sør-Aurdal.

Det heter seg at Asbjørnsen tok seg av de mer skjemtsomme eventyr, mens Moe arbeidet med de mer alvorlige, slik det sømmet seg en teologistudent.

Det var mange skjær i sjøen før de kunne begynne utgivelsen av eventyrene. Begge hadde sine studier å ta hensyn til. Det var også vansker med å skaffe et forlag som ville utgi eventyrene. Det ble forlangt at de måtte sende ut en abonnementsinnbydelse for å se om det var interesse for prosjektet.

Ved P.A. Munchs hjelp fikk de endelig Johan Dahl til å gi ut det første lille hefte, 10 cm bredt og 15 cm høyt, med 15 eventyr og de fleste av eventyrene i dette heftet var fra Ringerike.

I notater etter Moe viser han til flere navn på eventyrfortellere som han har hatt hjelp av. Hans fem søstre var til stor hjelp og likeledes husmannsstaben på Mo. Engebret Askjem var en av dem. Ellers var Lars Svendsrud, Marte Løkka og Tore Jensen bidragsytere. Kusinen Else Færden, mor til "kandidaten" og prost, hadde han også mange eventyr fra. Lektor Ørnulf Hodne har lagt ned et stort arbeide i avhandlingen "Jørgen Moe og folkeeventyrene", hvor de forskjellige medhjelperne til Moe kommer fram i lyset.

En annen ting som skaffet utgiverne vanskeligheter, var språket. Eventyrene ble fortalt på folkemålet, i de forskjellige dialekter der de ble skrevet opp, og den gang

var det stor forskjell på tale- og skriftspråket. Her gjorde Jørgen Moe et banebrytende arbeide ved å få folkemålet inn på skriftspråk. Som Prøysen i vår tid har vært pådriveren til å anerkjenne dialekter, var Moe den gang den som fikk folk til å forstå at folkemålet også hadde sin berettigelse i litteraturen. Dette arbeidet fra Moes hånd blir nok ofte glemt til fordel for eventyrene.

I verket "Fra den nationale Gjennombrudds tid" (1915) skriver Anders Krogvig bl.a. at "det var Moe og ikke Asbjørnsen som hadde den ubestikkelige stilførsel og fremtvang en sprogform som var et levende uttrykk for norsk folkeeiendommelighet".

Etter det første heftet i 1841 kom der tre hefter til. I 1851 kom en ny og forøket utgave av eventyrene. Dette at deres eventyrsamlinger ble så populære ute blant folk, ga utgiverne inspirasjon til å fortsette arbeidet. De reise rundt i Sør-Norge, og Asbjørnsen hadde også en tur til Nord-Norge.

Moe ofret seg for sin prestegjering og ble med tiden biskop i Kristiansand. I midten av sekstiaårene overlot han så alle sine notater til Asbjørnsen som arbeidet videre med stoffet.

Siden har denne folkeskatt kommet i stadig nye utgaver. Den oppvoksende slekt kjenner vel alle til "Asbjørnsen og Moes eventyr".

Kunne det ikke være en idé å reise Jørgen Moe et mer synlig minnesmerke enn det som i dag står på Mo. Det fortjener han som satte hjembygden sin så høyt. Asbjørnsen fikk alt i 1891 sin statue på Sankthanshaugen i Oslo. Hva med et minnesmerke på et sted hvor folk kan se det, i Hole, ved Norderhov prestegård eller kanskje i Hønefoss - dit han mange ganger var med "til min faders mølle". Men gjem den ikke bort slik at den bare blir vist fram ved jubileer. Hvor mange ringerikinger har vel sett bysten av Moe på hans grav ved Vestre Aker kirke i Oslo?

Litt av hvert fra en gammel ringeriksgard:

Hverven i nyere tider (Del III)

Av Olav Lindstad

Her følger noen punkter for å lette oversikten:

- Hverven er trolig ryddet en gang i 3. - 5. århundret e. Kr.

- Garden er første gang nevnt i dokumenter i 1528.

- I likhet med mange andre gardar på Ringerike var Hverven i mange år kirkegods og tilhørte Mariakirken i Oslo. Garden ble drevet av leilendinger.

- Hverven var i Ramusfamiliens eie fra 1694 til 1786. Bygselmenn og leieboere bodde på garden. Hverven hadde husmannsplasser nede ved Storelva og seter på Krokskogen.

- To bondesønner fra Modum kjøpte Hverven i 1786. Disse to og deres nærmeste etterkommere eide og drev hver sin halvdel av garden fram til ca. 1850.

- Maren og Olaus Færden overtok hele Hverven omkring 1850. Hun arvet den ene halvparten, og han

kjøpte den andre. Maren og Olaus Færden eide og drev Hverven helt til de døde i henholdsvis 1911 og 1913.

- Siden 1913 har disse vært eiere og brukere av Hverven:

Maren og Ole H. Waagaard 1913-1937

Olaug og Petter Lindstad 1937-1974

Inger og Knut Lindstad fra 1974

Hverven omkring 1913

Olaus Færden - "Ringerikes første Mand i et par Menneskealdrer" og eier og bruker av Hverven i hele 66 år - døde 18. mars 1913, 87 år gammel. Hans pleiedatter, Maren Olava Hval, arvet Hverven, den store Kimerudskogen på Modum og mer til. Dette var forresten tredje gang at en kvinnelig enearving overtok Hverven. Maren, som jeg skrev en del om i forrige artikkel, giftet seg fire måneder senere med Ole Helgesen Waagaard (1863-1947) som hun nok hadde kjent en tid.

Ole H. Waagaard hadde vokst opp i Nes i Ådal. Han hadde gått amts-

skolen, men hadde antakelig ikke noen jordbruksutdannelse. Waagaard var en høyreist og flott kar, alltid veldresset med hvit skjorte og stivede snipper. Han brukte monokkel!

Mens det nye eierparet var på bryllupsreise, ble den mest fornemme hovedbygningen på garden pusset opp. Det sto en god del møbler på Hverven fra før, og nye i tidens plysjpregede stil ble kjøpt til. Maren-Anita Olerud har skrevet en meget interessant og fornøylig artikkel (Ringerike 1977): "På ettermiddagsbesøk hos tante Maren på Hverven". Unge Maren-Anitas opplevelser var fra 1940-årene, men trolig hadde verken inventaret eller stemningen i stuene på Hverven forandret seg særlig mye fra 1913.

Det var fortsatt mye folk på østlandsgarden langt opp i vårt århundre. Sommeren 1913 holdt disse til på Hverven: Maren og Ole H. Waagaard, Anders Hval, en husjomfru, stuepike, kjøkkenpike, gardsbestyrer, budeie, to voksne

tjenestegutter og en "melkegutt" som hjalp til i fjøset. Fire husmenn fra plassene nede ved elva arbeidet på garden og i skogen. Waagaards, husjomfruen, Anders Hval (som jeg skal komme tilbake til senere) og bestyreren ble servert i spise-stua, mens tjenerskapet holdt til på kjøkkenet. Det var samme slags mat begge steder, er det sagt. Husmennene fikk trolig middag, men holdt seg ellers selv med kosten.

Det var den gang 10 timers arbeidsdag fordelt på tre økter og 60 timers uke for karene ute på jor-det. Jentene inne, og de som stelte dyrene, måtte holde ut enda et par timer lenger om dagen. Ferie var det ikke tale om, men alle fikk fri ved spesielle anledninger.

To ganger i året var det særlig folk-somt på Hverven. Det var for det første slaktingen før jul. Hverven var kjent for å slakte mange dyr, særlig sau. Derrest, i treskingen om høsten måtte det til enda mer folk, kanskje 20-25 personer med smått og stort. Når loa (kornban-dene) var tørr om høsten, ble den kjørt inn på låven og omhyggelig lagret. En svær dampdrevet loko-mobil med treskeverk og hakkels-maskin gikk på omgang i bygda ut over høsten. På Hverven ble det hele rigget opp på gardsplassen. Loa måtte bæres ut av låven og fo-res inn i treskeverket. Hakkels og agner skulle bæres inn i låven igjen, og kornet skulle opp på stab-buret. Ikke rart at det måtte mye folk til. Lokomobilen ble snart er-stattet av en elektrisk motor, men treskingen var litt av et styr på større gardar like opp mot annen verdenskrig.

Nye familier inn i de gamle plas-sene

I tidligere tider kunne en husmannsplass gå fra far til sønn i fle-re generasjoner. Noe før 1890 ble det en forandring på dette på Hverven. Samme familie flyttet fra en plass til en annen, og nye famili-er kom inn på de sju plassene. Of-te var familiene fra strøk av landet hvor levevilkårene var langt vans-keligere enn på de lettdrevne, flate plassene under Hverven.

Folketunet 1937.

Etter min mening kan en fra nå av vanskelig bruke ordet husmann - slik begrepet blir oppfattet i dag. Alle betalte en avtalt leie i penger for plassen, og det var fast lønn for arbeid på garden. Noe senere var det enkelte i plassene som ikke arbeidet på Hverven i det hele tatt. Bruken av plassen ble sannsynlig-vis sett på som en måte å skaffe seg billig hus, mat og noe ekstrainntek-ter på. Det sies at det derfor var rift om plassene etter første ver-denskrig. Men at det var et slit for disse "plassbesidderne", særlig i onnene, kan det ikke være tvil om. Med de store ungeflokkene, dati-dens arbeidsdeling mellom kjønne-ne, hvor kona også hadde ansvaret for stellet av dyrene, var det like-vel hun som ofte hadde den tyngste og lengste arbeidsdagen.

Så de nye familiene. I 1896 kom Sissel og Ole Vollen fra Ådalen til søndre Slepa. I denne familien var det flere som tidligere hadde utv-andret til USA. Oles to nevøer, Borger og Hans, fulgte etter og startet sin egen bedrift der borte. Borger omkom tidlig i en ulykke i bedriften. Hans ble gammel og hadde mange etterkommere. Søs-ter til Borger og Hans, Anna Eriksson, som vokste opp i Slepa, har gitt meg verdifulle opplysnin-ger om Hverven og plassene.

I 1913 ble de to plassene i Slepa slått sammen og brukt av Anna og Martin Andreassen til ca. 1940. Det sies at Martin "Slepa" pløyde, gjerdet og grøftet rett som en snor,

og at dette var avgjørende da Waa-gaard ansatte ham.

Det kom også en ny familie til Ra-sarud i 1913, nemlig Olava og Tol-lef Hovdet. De var fra Hol i Hal-lingdal, hvor han hadde drevet som reingjeter og anleggsarbeider. Tol-lef var 62 år og Olava 53 år da de kom, men de drev Rasarud like opp til annen verdenskrig.

Olava og Tollef Hovdet var meget arbeidssomme og nøysomme folk. Da de kom til Rasarud, hadde de 50 kroner i kontanter og ei ku, men de fikk snart full besetning, som var tre-fire kuer. Etter noen få år hadde de penger i banken. Van-ligvis dekket Olava utgiftene i hu-set med det hun solgte av smør og ost i Hønefoss. Tollef hadde i 1913 på Hverven én krone dagen pluss kosten. Han betalte 40 kroner årlig i avgift for Rasarud.

En av Olava og Tollefs sønner, Helge Hovdet (1902-1980), arbei-det og bodde lenge på Hverven. Han drev Rasarud en del år og for-paktet til slutt begge Monsrudplas-sene. Helge hadde en uvanlig god hukomelse, og det er nok han som har fortalt meg mest fra Hveven og lokalmiljøet omkring.

Anne og Thorvald Weggensen flyt-tet fra Ådalen til søndre Monsrud våren 1920. Plassen var da på 25 mål. De andre plassene var sann-synligvis omtrent like store. Thor-vald betalte en årsavgift på 200 kroner for søndre Monsrud. Han

hadde 70 øre i timen i lønn pluss middag og fem famner lagved tilkjørt til jul. Alle i plassene hadde gratis hest fra Hverven så mye de ønsket.

"Aadølingen er musikalsk", sier Hans Hegna i sin bok om Ådalen. "En fele finnes det omtrent paa hver eneste gaard, og bygden har nesten like mange spillemænd som feler". Thorvald Weggensen fulgte opp tradisjonen, og i sine unge dager spilte han mye til dans. Men også i senere år muntret han opp mangt et lag med sin kjære "Stradivarius".

Det var mye folk i plassene til etter annen verdenskrig. Noe nabokran-gen forekom det vel der også, men mange eldre Hvervenfolk har forsikret meg om at det virkelig var "liv og hygge" nede ved elva den gang. De mange ungene gikk sammen den nokså lange vegen til Kirkeskolen, plasskonene møttes på handledurer, og "gubbene" stakk innom hverandre når anledningen bød seg. "Ja, det hendte at vi til og med tok oss en liten knert på blanke søndagsettermiddagen", har en eller annen fortalt meg. Her er det fristende å føye til en historie med bjørnsonsk sus over seg:

En av plasskonene på Hverven hadde sett seg lei på selv et meget moderat alkoholbruk og skal ha sagt til mannen sin at om han nå tok seg en dram på turen til naboen, ville hun hoppe ut av soveromsvinduet (i annen etasje). Mannen kom hjem utpå ettermiddagen og oppdaget tilfeldigvis kona oppe i soverommet. Han slo ut med armene og ropte: "Ja da, bare hopp du, Anne!".

I Waagaards tid

O.H. Waagaard startet opp meget aktivt som gardbruker på Hverven. Som tidligere antydte dyrket han opp en del, og han forbedret vege-ne på garden. Waagaard bygde ny gardssag med en lokomobil som drivkraft. I mange år var det bare den kjente "Odde-smeden", Anders Odden, som fikk håndtere den svære maskinen. I skogen sto det trolig mye tømmer også den

gang, og Waagaard skar materialer til sveiserbolig og til nye hovedhus i begge Monsrudplassene. De tre mørkebrune, toetasjes husene, som tydelig var laget etter samme tegning, passet stilmessig dårlig til den andre bebyggelsen på garden.

I 1913 var det 24 melkekuer på Hverven (som i 1801). Besetningen besto av telemarkskuier og hallingfe. Waagaard kjøpte inn noen raudkoller og forbedret avlsmaterialet. Den gang ble kuene på Hverven sendt til seters på Lauv-lia. Reidar Holemark forteller at omkring 1915 hadde de ei usedvanlig god bjelleku på Hvervensetra. Den fikk leve i flere år etter at den hadde sluttet å melke, fordi den var så god til å lede dyrene tilbake til setra om kvelden.

Jeg nevnte Reidar Holemark på nabogarden Hesselberg. Reidar er historisk interessert - han har laget et eget gardsmuseum - og jeg er ham stor takk skyldig for mange opplysninger av stor nytte for denne gardshistorien.

Waagaard hadde spesiell interesse for hester. En kort tid hadde han opptil 13 hester på garden, men halvparten av dem var travhester. Waagaard fulgte nøye med i hvordan arbeidshestene ble brukt nede på jordet. Var det en som drev hesten for hardt, var han ikke sen om å sende beskjed om at slikt ikke skulle forekomme.

Waagaard var svært nøye på at "hver Ting skal have sin Plads", og at oppsatte regler skulle følges, men det kunne bli for mye av det gode også. Høyet skulle henge ute så og så lenge, og det var ikke tale om å kjøre inn høyet en dag før, selv om det var aldri så tørt og regnskyene hang tunge over Røysetoppen.

Waagaard holdt omhyggelig regnskap med bruken av kroner og øre, men det gikk heller dårlig med økonomien. Når fru Waagaard dristet seg til å stille spørsmål om dette, sies det at hun oftest fikk til svar: "Det er tiden det, Maren". Den store Kimmerudskogen på

Modum ble solgt i 1930. Hverven ble forpaktet bort, og omkring 1935 begynte Waagaard å tenke på å selge garden.

Et verdifullt besøk

En augustdag i 1930 fikk Hverven besøk av en av sine gamle husmenn, den 84-årige Petter Aasstuen. Før han flyttet til Norderhov gamle hjem, hadde Petter bodd en del år i Aasstuen ved Eikelig - derav etternavnet. Waagaard hadde invitert ham til Hverven for å "tale med ham, og for at han kunde følge mig en tur rundt eiendommen". Petter Aasstuen hadde tydeligvis god hukommelse og stor forteller-glede. Waagaard bidro selv med interessante opplysninger og laget et velskrevet referat av samtale-ne. Jeg tar med noen hovedpunkter i dette verdifulle gardsdokumentet.

Petter var født i Rasarud i 1846 hvor hans far, og senere hans bror, Engebret Rasarud, var husmenn hele deres liv (se del II, s. 70). Om Petters yngre år skriver Waagaard: "Allerede som smaagut var Petter meget paa Hverven, siger han. Hans gjøremaal var da til at begyn-de med forskjelligt af lettere arbeide, som kunde passe for ham som smaagut f.eks. aa gjete sau-en. Da han blev aa kalle voksen, blev han tjenestegut på gaarden og var som saadan her i 7 aar. Saa kom den tid, at han skulde gifte sig og da blev han først husmand i Søndre Monsrud i 10 aar og derefter husmand i Nordre Slæpa i 11 aar. Disse 21 aar var i særlig grad vanskelige for ham - han levet i meget tran-ge kaar - siger han". (Tross harde år fikk Petter og hans kone, Jørgi-ne, åtte sønner som alle vokste opp).

Så tar de to herrer systematisk for seg navnene på de enkelte jordstykkene på Hverven, som Dæla-jordsvollen, Kløverbakken, Leirskallen og Linstabburshaugen. Det ble mange navn, og de fleste av dem er for langt gått av bruk. Petter føyer til at det hadde vært et samlingssted nede ved Prestegårdshavna med "danseplads og rundhuske" (hva nå det siste måtte være).

Maren.

På ettermiddagen sto husmannsplassene for tur: "Som vi gik sydo-ver fra Monserud, var vi nedom Slæpaengen, hvor der nu arbeide-de en 2-3 mand med uttynning av granskog". Petter forteller at "her har jeg nok baade pløiet og harvet og saaet - ja til og med kjørt selvaf-lægger-meie-maskine". (Dette be-krefter opplysninger jeg også har fra annet hold, men gir ikke svar på spørsmålet om hvorfor dyrket jord ble plantet eller fikk gro til igjen med skog. Dette må nemlig ha skjedd i Færdens tid - på slutten av 1800-tallet - og var visstnok uvanlig i de dager).

Tilbake til dokumentet: "Paa hjemveien, som vi passerte Rasa-rud, nævnte han igjen at han var født der. Blandt annet fortalte han som erindringer fra sit ungdoms-hjem at i aaret 1860, da flommen var paa det høieste, saa stod van-net langt op paa ovnen i stuen. Kjelderlemmen havde fløtet ud av sit leie, og hans fader som han skulde vade over gulvet, gik til kjelders ...".

Waagaard avslutter med ønsket om at Petter Aasstuen skulle komme igjen for å fortelle mer om blant annet gårdens eiere i hans tid, men dessverre ble det ikke noe av det.

Han fikk det han ønsket seg

For enkelte går drømmen i oppfyl-lelse. Gamle Hvervenfolk har for-talt at så skjedde for Anders Olsen fra Slepa.

Anders Olsen var født like før år-hundreskiftet og tjente som ung-gutt på Hverven i de årene da bile-ne begynte å sno seg forbi husene på garden. Anders var svært opp-tatt av biler og ønsket seg mer enn noe annet å kunne kjøre en selv. Det fortelles at også når han ar-beidet langt inne på låven og hørte en bil nærme seg, måtte han ut på låvebrua for å beundre vidunderet. Hovedveien gikk jo tvers gjennom gardsplassen den gang.

Hvordan det gikk til, har jeg ikke hørt noe om, men Anders fikk til fulle oppfylt sitt ønske om å kjøre bil. Han ble nemlig privatsjåfør for generaldirektøren på Borregaard og hadde stillingen i mange år.

Nå var det slik at Sigurd Holemark på Hesselberg var medlem av Bor-regaards styre. I den anledning ble styret med generaldirektøren i spissen av og til invitert til å holde et møte på Hesselberg. Og da kom Anders kjørende tilbake til hjem-bygda - sikkert med en av de største personbilene som gikk på veien. I 1920-30 årene vakte dette selv-følgelig stor oppsikt og beundring.

Hverven til salgs

Anders Hval (1897-1983) er nevnt noen ganger tidligere, og her er det på sin plass å ta med noe mer om ham. I 1910, året før Madam Fær-den gikk bort, hadde Olaus Fær-den invitert Anders Hval til å kom-me til Hverven. Anders var sønn av fru Waagaards søster, Ingeborg Andersdatter Hval, og Jens B. Kit-telsby i Haugsbygd. Det er vel tro-lig at Færden hadde tenkt seg at Anders en gang kunne overta Hverven. Pleiedatteren Maren Olava (den senere fru Waagaard) var jo 35 år i 1910 og ennå ikke gift.

Anders har fortalt at han kom til Hverven med en gang han var kon-firmert i 1911. Han bodde på sam-me rom som Færden - som da var

O.H. Waagaard.

enkemann - inntil denne døde to år senere. Anders kom snart med i fullt arbeid og ble etter hvert ar-beidsleder på garden. Han hadde videre oppsynet med Hvervensko-gene både i Norderhov og på Mo-dum. Anders giftet seg med Astri, f. Frøhaug, og de forpaktet Hver-ven noen år først i 1930-årene.

Folk i bygda mente det var rimelig at Anders Hval skulle overta Hver-ven (Maren og O.H. Waagaard hadde ikke barn), men slik gikk det ikke. Waagaard ville ikke selge til Anders. Saken ble mye omtalt både den gang og senere, men jeg har ikke fått noen fullgod forkla-ring på Waagaards beslutning. As-tri og Anders Hval forpaktet så na-bogarden Øvre Tanberg noen år, og senere kjøpte og bosatte de seg på garden Røiseng på Ask.

Waagaard averterte Hverven til salgs i midten av 1930-årene, og det var flere som så på garden. Far hadde i 1936 truffet noen ringeri-nger, blant annet Reidar Hole-mark, på et bondelagsstevne i Sve-rige. Da far så annonsen, ringte han Reidar, som ga ham det råd å besøke garden "som var nokså spe-siell og måtte sees".

Om sitt første møte med Hverven skal far ha sagt at det var som å gå

"rett fra bussen og opp på stue-trappa". Veien gikk jo helt inntil hovedbygningen den gang. Etter at han hadde gått rundt i de gamle husene, skal han ha konkludert med at "hit kommer jeg aldri mer". Men far hadde bare rukket en tur rundt i husene, og han ble først senere gjort oppmerksom på at det hørte god skog til garden. Han fikk med seg en erfaren skogsmann og tok en ny tur. Far oppdaget av Hvervenskogen sto full av grovt tømmer, og det var trolig da han så for seg muligheten til å gjøre oppbyggingen og moderniseringen av den gamle garden til en livsgjærning. Kjøpekontrakt ble skrevet, og etter noe ventetid ble konsesjon gitt 31. oktober 1937. Familien flyttet til Hverven i mai 1938.

Min far, Petter Lindstad, var født i 1905 på Lindstad i Stange. Etter fortsettelsesskole gikk han på Jønsberg landbrukskole. Mor, Olaug, født Bjerke, var fra Hof i Solør, og hun hadde husmor- og gartnerutdannelse. Far var bestyrer og senere forpakter på storgarden Opset i Grue i Solør i årene 1929-38.

Store omveltninger på Hverven

Det foreligger en interessant "Indberetning fra den antikvariske bygningsnevnd" fra 1920 om gamle gardsanlegg på Ringerike. Om Hverven sies det at "Gaardsanlegget virker malerisk og karakteristisk". Det finnes for øvrig en del fotografier og oppmålinger fra 1920-30 årene av husene på Hverven, og alt dette materialet er utvilsomt verdt en nærmere studie og en egen artikkel.

Da far besøkte Hverven første gang, syntes han altså at husene på garden var gamle og forfalne, og det hadde han nok sørgelig rett i. Mine førsteinntrykk av Hverven er preget av det huset (bygd ca. 1718) vi bodde i. Jeg synes det var artig at gulvene hellet, slik at leker på hjul trillet lystig fra den ene veggen til den andre, og jeg kan ennå høre rottene sjaue rundt i vegger og tak etter at det ellers var stilt om kvelden. En av kjøkkenjentene har fortalt at hun tok 14 rotter i felle på en dag.

Anna og Thorvald Weggersen.

Allerede vinteren 1937/38, altså et halvår før vi flyttet til Hverven, satte far i gang tømmerhogst og nybygging. Dette innledet en hektisk tiårsperiode med større omveltninger på garden enn sikkert noen gang før i dens historie. Dette til tross for at krigen bremsset opp utviklingen i landbruket på mange måter.

Om "storhogsten" nede i Hvervenskogen skriver Ringerikes Blad i februar 1938: "I denne skogen på 1200 mål skal det hugges 6000 m³ gran og furu. Det er grov skog, og man har målt furustokker på opptil 1,8 m³. For tiden er 30 huggere og 14 kjørere i arbeid". Tømmerprisene hadde nylig begynt å gå oppover. Det var ikke minst dette som satte far i stand til å bygge så mye som han gjorde på denne korte tiden.

Ved planleggingen av den nye gardsbebyggelsen tok far utgangspunkt i den gamle hovedbygningen fra Jonas Ramus' tid. Foruten hovedbygningene ble stabburet og smia "fredet". Alle de andre husene på garden ble raskt revet ned, og en intens byggevirksomhet ble satt i gang.

Drengestue med hvilerom for de mange håndverkerne på garden ble

satt opp først. Den moderne heiselåven med egen fløy for grisehus fulgte i somrene 1940-42. Trematerialene ble skåret på gardssaga. Et gammelt fotografi fra den tid viser at det iallfall var 10-15 mann i sving der nede i enkelte perioder. Hestene på garden dro opp utallige kjerrer med grus fra grustaket nede i skogen. Traktoren ble ennå ikke anvendt til transport. Jeg tror ikke at blandemaskinen var i bruk heller. Jeg synes nemlig å huske at håndverkerne dagen lang blandet til mure-sats med de langskaftede skyflene sine.

I september 1947 sto den nye hovedbygningen ferdig. Den var tegnet av arkitekten Einride Slåtto som også har dekorert taket i storstua. Hverven hadde fått et moderne og stilrent gardsanlegg rundt et romslig og velordnet tun.

I denne tiårsperioden hadde det vært fem år med krig. Dette endret selvsagt også livet på garden. På grunn av at den lå nær inntil hovedveien, ble det på Hverven kanskje foretatt flere husundersøkelser og militærøvelser av tyskerne enn på andre gardar, men det gikk bra både med folk og fe. Det forekom selvfølgelig en del episoder, men de var ikke spesielle for oss på Hverven.

Gamle trær

Mange gardar har uvanlige trær knyttet til sin historie og sitt miljø. På Hverven gjelder det først og fremst den svære furua nær veien litt nord for låven. "Om dette treet hogges, da brenner Hverven", sier et gammelt sagn. Hverven-furua med sine veldige tvillingstammer må være et gammelt tre, men om den som tidligere nevnt "deltok" i svenskeslag i 1716, er vel noe usikkert.

Gardens eldste tre er kanskje heller ei uunselig furu med noen få greiner øverst på en knudret, grå stamme. Den står i skillet mellom Hverven og Trøgstad. I dokumenter fra tidlig på 1700-tallet er det nevnt et grensetre for de to gardene, og det er trolig denne furua det er tale om.

Gunhild Veslegård. Teoline og Helge Hovde.

Tuntreet skulle helst være et fremmedartet tre. På Hverven har en praktfull kastanje preget gardsplassen helt siden Færdens dager. Da far og arkitekt Slåtto i 1938 så for seg plasseringen av de nye bygningene på Hverven, mente de at kastanjen fortsatt skulle stå midt på gardsplassen, og slik ble det.

Ved Rasarud og Slepa står det noen store lønnetrær. Det fineste av dem sies å være plantet for 100 år siden av ei jente fra Rasarud. Hun hadde tatt det med seg fra Prestegardshavna på vei hjem fra skolen.

De gamle Hvervenfolka hadde også noe å fortelle om ei stor furu på grensen mellom Hverven og Prestegarden. Den ble hogget ned omkring 1892 og hadde gitt uvanlig godt virke til forskjellige formål, blant annet to kjøttstabber (brukt ved oppdeling av slakt), en rullekubbe (åkerrull) og en svær stabbe som Norderhovsmeden Anders Jensen hadde ambolten sin på.

Den begredelige storvegen

Vegen mellom Norderhov kirke og Hønefoss er gammel, og den gikk inntil for snart 50 år siden tvert gjennom tunet på Hverven. Før bilens dager ble det trolig sett på som en fordel for en gard å ha veien gjennom tunet, og dette forekom ofte. På den måten var det jo

lett adgang til hovedvei, og den ga gode muligheter til å slå av en prat med farende kjentfolk.

I begynnelsen av 1920-årene begynte Hvervenfolkene å bekymre seg over trafikken på vegen. Waagaard foretok en telling i 1922 og kunne konstatere at det pinseaften det året gikk hele 60 biler forbi Hverven.

I 1936 skrev Waagaard et brev til Norderhov Formannskap med "andragende" om at veien ble lagt øst for garden, dvs. på oversiden av husene i stedet for på nedsiden, som det tydeligvis var planer om. Han begrunnet søknaden med at "Saa at si daglig oppstaar, under de nu eksisterende forhold spørsmålet om hvem som har første rett til at passere mellem gaardens vaaningshus og uthusene; gaardens folk eller de veifarende". Jeg har ikke hørt om eller sett noe svar på denne søknaden.

Far tok opp igjen saken med en gang han kom til Hverven, og ny trasé ble lagt på nedsiden av garden. Under krigen (visstnok lille julaften 1942) begynte de å kjøre på den nye veien. I dag - med 60 biler i løpet av 2-3 minutter på utferdsdager - er veien svært støyende, og det er snart umulig å komme over den.

Noen ord om Ringeriksbanen også. Den har jo flere ganger truet både skog og jord på Hverven. Ifølge Norderhovsboka II ble tanken om en Ringeriksbane reist i 1858, og siden har det flere ganger blitt arbeidet iherdig med å få til noe. Hvervenfolk har fortalt at det et par ganger er foretatt oppstikking av en jernbanelinje tvers over jordene et stykke nedenfor huse- ne. I de eldre planene er det også nevnt en "Monserud jernbanestasjon", men jeg har aldri hørt at dette skulle gjelde Monsrud på Hverven.

Spørsmålet om Ringeriksbane er på tale igjen, men ikke på Hverven-grunn. Banen skal visstnok krysse Storelva ved det gamle fer- gestedet Busund.

Storelva

Hverven har en nesten 3 km lang S-formet strandlinje mot Storelva (se kartet i del II). Gardens opprinnelige fem husmannsplasser lå på sandslettene nær elva, og der nede var det også store eng- og beiteområder som inngikk i drifta på garden - Rasarudvelta i sør og Hestenga lenger nord. Skogen bakkenfor har alltid tilhørt Hverven. Storelva har naturlig nok vært av stor betydning for Hvervenfolkene opp gjennom tidene.

I en gammel beretning fra 1822 (se del I, s. 30) sies det at Hverven har "god og frugtbar Jordbund, noget Fiskerie og fornøden Skov". Dette tyder jo på at Hvervenfolka hadde en del utkomme av fiske i Storelva.

Det sies at det tidligere var mye fisk i Storelva. Brasen og karuss ble fanget i viker om våren og brukt til hønefor. Av matfisk er det nevnt ørret, sik og abbor.

Andreas Thoresen i Monsrud drev i 1930-40 årene utklekking av sik- og ørretyngel. Han satte opp gjerder i elva utenfor Rasarud og Slepa og fikk fisken inn i kummer hvor det var lett å få tak i den. Thoresen solgte "brukt" gytefisk til rimelig pris til naboer og oss oppe på garden. Fru Waagaard holdt en velkomstmiddag for mor og far da vi

kom til Hverven i 1938. Hovedretten var nytrukket sik fra Storelva, og Thoresen hadde sikkert skaffet den.

Som nevnt i del II, s. 29, var det livlig båttrafikk på Storelva i tidligere tider. Senere kom det fart i tømmerfløtingen. Under storhogsten på Hverven i slutten av 1930-årene og først i 40-årene gikk alt tømmer som ikke skulle skjæres opp til materialer, ned til Storelva. Et fotografi fra våren 1939 viser svære tømmerlunner over store deler av Rasarudvelta.

Vårflommen kunne gjøre mye ugagn. Ofte gikk elva innover engene, men av og til kunne den også true husene i Rasarud og Slepa. Men noe så ille som det Petter Aasstuen fortalte om fra flommen i 1860, har jeg ikke hørt om fra andre hold. Nå til dags har en jo bedre kontroll med flommen, men så sent som i 1983 gikk elva langt innover områder som nå er dyrket opp, og som dermed er mer utsatt for skade.

Det kunne bli lite vann i brønnene på Hverven og i plassene både sommer og vinter, og da var Storelva god å ty til. Forurensninger økte imidlertid på opp gjennom årene, og elvevannet ble snart lite egne til husbruk. "Men det er næringsrikt", sa Helge i Rasarud da han hentet vann til husdyrene sine.

Den gang elva var noenlunde ren - den er blitt bedre igjen i det siste - var den med sine øyer, stryk og bakevjer en svært så forlokkende lekeplass for oss unger. (Loddet på stueuret på Hverven ligger på bunnen av en av bakevjene. Jeg skulle i mine tidligere år foreta noen dybdemålinger - og så røk snøret.)

Av og til er det noen som våger seg for langt utpå, eller kanskje ikke er helt stø i båten, men jeg har aldri hørt om alvorlige ulykker i denne delen av elva.

Gardssamfunnet i 1948

Som nevnt ble utviklingen på østlandsgarden på mange måter bremsset opp av den annen ver-

denskrig. Men en tre-fire år etter at krigen var slutt, begynte det å skje store endringer i gardssamfunnet. Selv om 1948 ikke var noe merkeår i Hvervens historie, har jeg valgt å se nærmere på forholdene på garden dette året som et utgangspunkt for å vise den raske utviklingen de neste tiårene.

Som på alle andre gardar omkring ble det i 1948 på Hverven drevet allsidig jordbruksproduksjon med stort husdyrhold. Dette krevde stor arbeidsinnsats, og det arbeidet og bodde fortsatt mye folk oppe på garden og nede i plassene.

Det var for det første en større eierfamilie på garden enn det hadde vært på minst 100 år. For å bruke navn: Olaug og Petter Lindstad, og vi ungene: Olav, Knut, Per, Sigrid og Marit.

Garden hadde agronom, sveiser, to faste innejenter og lærling. Dessuten Solveig og Olav Johansen - som fortsatt bor på Hverven. Alle unntatt sveiseren bodde "oppe på garden" og spiste vanligvis i "folkestua". Bare når det kom langveisfarende gjester på besøk, og når det var selskap på garden, ble spisestua tatt i bruk.

I onnene trengtes ekstrahjelp, og særlig i luking og potetopptaking var det en masse unger på garden. Omtrent alle hadde iallfall middag, og det førte selvsagt til en svare sjau på kjøkkenet. Antallet personer med smått og stort - som har arbeidet på Hverven i kortere eller lengre tid op gjennom årene - er utrolig stort.

I 1948 bodde Teoline og Helge Hovde med sønnene Torbjørn, Arne og Harald i Rasarud. Anne og Thorvald Weggersen hadde noen år tidligere flyttet inn i det nye huset i Slepa som de hadde bygd. Anne og Thorvalds sønn, Vegger Thorvaldsen, med kona Rut og døtrene Margit, Valborg og Randi holdt til i søndre Monsrud. Signe og Knut Sundberg leide nordre Monsrud. Helge Hovde og Vegger Thorvaldsen arbeidet på garden om sommeren og i skogen om vin-

teren. Knut Sundberg hadde i mange år fast arbeid i Hønefoss.

Også i 1948 var det stor skogsdrift, både i hjemskogen og i Hverven-teigen oppe på Krokskogen. Adolf Dahl og Hans Lundstad begynte under storhogsten i 1937/38 og arbeidet i mange år i skogen på Hverven. Adolf var også noe med i onnearbeid på garden.

Det var oftest en klar arbeidsdeling blant folkene på østlandsgarden. Gardbrukeren var administratoren ute, og husmora sto for den omfattende husholdningen. De administrative oppgavene, særlig de som var tillagt husmora, var langt større på en folkerik østlandsgard enn det mange nå kan forestille seg.

De fleste gardene hadde en agronom som arbeidsleder og en sveiser - fjøsrøker er en ny betegnelse - som hadde ansvaret for fjøs og grisehus. Tidligere var jo dette en klar kvinneoppgave - utført av bu-deia. Hønsehuset var vanligvis tillagt kjøkkenet, mens stellet av hestene var en mannsoppgave.

En viss spesialisering var det også blant gardskarene. På Hverven var Helge Hovde i disse årene såmannen framfor noen annen, mens Vegger Thorvaldsen trivdes best med spaden mellom hendene. Olav Johansen var lenge stallkaren på garden, men ble etter hvert den som tilbrakte de fleste timene på traktoren.

I 1948 bodde det fast omkring 35 mennesker på Hverven, de gjenværende fire plassene inkludert. Jeg gjetter at det den gang ble lagt ned ca. sju årsverk i gardsdrifta og tre årsverk i skogen. En del onnehjelp kommer i tillegg.

Hvervensetra var ennå i full drift, om enn ikke med kuer fra Hverven. Gunnhild og Johan Kålhus begynte som seterfolk på Krokskogen i 1946 og kom senere til Hvervensetra, hvor de holdt til mange somrer også etter 1948. Etter krigen gikk mer og mer av melka og rømmen til turister og hytteboere

omkring. Hvervensetra var det siste setra i drift på Lauvli. Seterhuset står ennå og skal være et av de eldste hus på Krokskogen.

Dyrene på garden

Det var nok besetningen av melkekuer som gjorde Hverven mest kjent i landbrukskretser fra slutten av 1940-årene og i lang tid framover. Far var spesielt interessert i storfeavl, og han var en av de første på Ringerike som begynte med innkryssing med dyr av opprinnelig utenlandsk avstamning. Far satte mye inn på å få til gode melkekuer, og besetningen på Hverven var i ti år på rad den beste i Buskerud. Hvervenkvigene var meget ettertraktet som avlsdyr. Fars interesser gikk lenger enn til gardsdrifta, og han var i mange år med i meieri-, slakteri- og avlsforeninger både lokalt og nasjonalt.

Far drev også avlsstasjon for gris noen år, men den ble senere flyttet til Sætrang i Haug. Det var fortsatt en del fleskeproduksjon på Hverven i mange år.

Så var det hestene, som jeg skal vie spesiell oppmerksomhet. Jeg husker spesielt godt fire av dem: Storm, Stella, Brun og Lubba. Far hadde hatt med de to første fra Solør da vi flyttet til Hverven. De må ha vært unghester den gang, for de var i fullt arbeid i 1948. De fire hestene var svært forskjellige.

Storm ble av seg selv og andre holdt for å være et hakk bedre enn hester flest. Han var en flott, skinnende svart hest med hvitt bles i panna og hvite sokker. Vår beundring for Storm skyldtes mest at han hadde vært med i krigen. I 1940 skulle det leveres hester til de norske styrkene, og Storm ble valgt ut fra Hverven. Storm overlevde spetakkelet og kom tilbake utpå sommeren - tydelig stolt av sin innsats. Men krigen ble sittende i ham. Hørtes det skyting omkring, eller drønn fra et steinbrudd, begynte Storm å skjelve, og kaldsvetten rant av ham. Storm var utvilsomt intelligent. Han brøt seg aldri gjennom et gjerde, men det påstas at han viste Brun hvorledes det

Hvervensætra.

skulle gjøres, og så fulgte Storm uskyldig etter.

Brun var en stor og tung arbeidshest i ordets egentlig forstand. Litt tafatt og sen, men svært sterk. Vi ungene mente han måtte være den sterkeste hesten i hele Kirkekretsen.

Stella var litt rastløs og vimsete, men lettvin og rask og den naturlige skysshest på Hverven. Til all byggevirkksomheten på Hverven ble en del varer kjørt ut med lastebil, men det ble likevel ufattelig mange Hønefoss-turer på Stella opp gjennom årene.

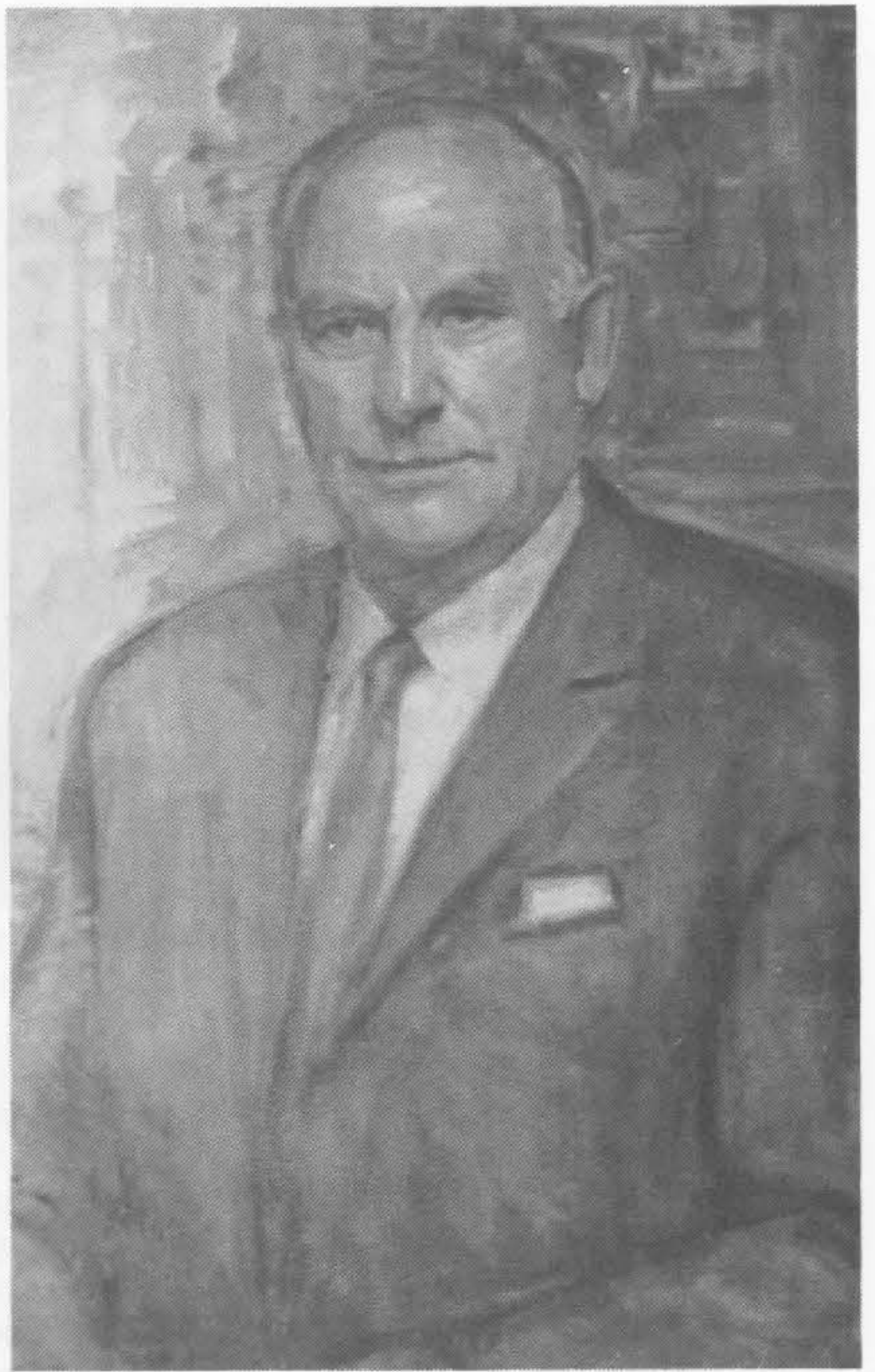
Så vidt jeg husker, har far sendt en hest på utstilling én eneste gang. Det var ei ganske fin, men bortskjemt unghoppe, Lubba. Hun fikk "anbefaling", det vil si en viss anerkjennelse og godkjennelse for bruk i avl. Etter dette var Lubba enda sikrer på at hun burde bli spart for kjedelig tungarbeid. En dag fikk en av karene beskjed om å lunne noe tømmer nede i skogen med Lubba. Men karen kom opp igjen ganske snart, "sint og gær'n", og satte hesten på stallen med følgende vredesutbrudd: "Denna mær-ra drar fanken meg ikke mer enn mor mi på ei skikjelke!". Folk på garden kommenterte dette med at

det behøvde ikke å bli så små lass likevel når mora var Anne Weggersen.

Vi ungene følte en nær tilknytning til dyrene på garden, særlig til hestene, men det gjorde også de voksne, selv de som ikke ville innrømme det. Karene på Hverven la merke til at far var bortreist den dagen slakteribilen kom for å hente Storm og Stella.

Vi ungene så på høner som nokså "upersonlige" dyr som gjorde mye ugagn når de kom seg ut av sommerinnhegningen. I 1948 hadde vi bare noen hvite italienere, men tidligere var en del høner av de gamle fargerike rasene igjen både på Hverven og nede i plassene. Særlig syntes vi de gamle hanene var fine med sin stolte holdning og sine lange halefjær i de forskjelligste farger. I vårt land har vi jo satt hønene i bur, og hanene ser vi lite til. I sydlige strøk spankulerer ennå de gamle hønerasene omkring, og svært så hyggelig er det å høre et morgenfriskt hanegal igjen.

Sist, men ikke minst, gardshunden som alltid hørte med på en større gard. I 1938 hadde vi med en hvalp av newfoundlander-rasen, Barry, og han vokste seg snart til å bli en røslig, kullsvart hund som vokter

Olaug og Petter Lindstad.

gardsplassen nøye og ikke lot noe gå ubjeffet forbi. Barry var godmodig av seg, men skremte tilstrekkelig med sin størrelse og dype røst. Bare når det gjaldt katter, fant han det nødvendig å oppta raske forfølgelser.

Gardsklokkene

De fleste større gardene hadde sine gardsklokker, eller matklokker som de også ble kalt. Gardsklokkene var ulike i klang, og måten de kunne bli brukt på kunne variere fra en gard til en annen. Det ble ringt med klokka når økta begynte og når det var mat å få. Også hestene ventet på at klokka skulle varsle om måltid og hvile.

Reidar Holemark har fortalt at i 1930-årene kunne de på Hesselberg høre seks-sju gardsklokker. Foruten der på garden var det klokke hos Hval på Vaker, på Tan-

berg, Hverven, Ringvold og i Gusgarden. Steinsklokka kunne en høre av og til. Den var opprinnelig ei kirkeklokke med særlig kraftig klang. Hvervenklokka er fra 1640, og det er mulig at også den er ei gammel kirkeklokke.

Utover i 1930-årene ble det vanlig at folk begynte å ha lommeur på seg, og etter hvert ble det jo færre folk på gardene. Dermed mistet gardsklokkene sin oppgave. På Hverven var gardsklokka i bruk til rundt 1950. Ringvollklokka holdt lengst ut i Kirkekretsen, men omkring 1960 ble det stille i stabburstårnet også der i garden.

Jeg er neppe alene om å huske gardsklokkene som et markant særpreg ved de livfulle gardssamfunnene vi hadde til for 30-40 år siden.

Utviklingen 1948 - 1990

Jeg hadde egentlig tenkt å avslutte Hvervens historie med at gardsklokka ble taus og en ny utvikling i samfunnet tok til å prege østlandsgarden. Men noen betraktninger om endringene de siste 40 årene hører vel med i en oversikt som denne.

Først noen milepæler:

Byggevirksomheten på Hverven var nok ikke slutt med innvielsen av den nye hovedbygningen i 1948.

I 1951 brant hele låven ned, og så var det å begynne på nytt. Kjeller, fjøs og grishus ble lite skadd under brannen og inngikk i den nye bygningen. Hoveddelen av låven ble imidlertid laget noe bredere enn før. Foruten mer innvendig plass fikk låven stilmessig sett en bedre form. Heiselåvene fra 1940-årene virket jo ofte uforholdsmessig smalle.

Ny brann i 1964. Heller ikke denne gang var det mulig med sikkerhet å fastslå brannårsaken. Det var den gamle hovedbygningen som gikk med. Huset var bygd av Jonas Ramus i begynnelsen av 1700-tallet, og det var - kanskje i konkurranse med smia som står der ennå - det eldste huset på garden. Far hadde vært i tvil om han skulle restaurere denne gamle, ærverdige bygningen - noe som trolig hadde blitt dyrere enn å bygge ny. Nå løste det spørsmålet seg, og han satte opp en ny kårbygning på den gamle tomte.

1. januar 1974 skjedde det et generasjonsskifte på Hverven. Min bror Knut Lindstad overtok garden etter far. Utrolig nok var dette første gang på 146 år at Hverven gikk fra far til sønn. Knut har både jordbruksutdannelse og teknisk utdannelse og er gift med Inger, født Mørch-Reisersen, fra Ringsaker. I likhet med far har Knut engasjert seg i landbruksorganisasjoner og lokalpolitikk.

Særlig i perioden 1948-1980 skjedde det dramatiske endringer på de aller største gardene på Ringerike.

Husdyrene forsvant, en omfattende mekanisering fant sted, antallet mennesker på garden gikk drastisk ned, og de gamle husmannsplassene ble revet, solgt eller leid bort til folk som oftest ikke hadde noen tilknytning til garden.

Bokverket «Norske Gardsbruk» kom ut nettopp i 1948 og i 1990 og inneholder mange opplysninger om de enkelte gardene. Jeg har ut fra dette laget en liten statistikk for å illustrere forholdene. Jeg har tatt med Hverven og de nærmeste større nabogardene: Nedre Tandberg, Tanberg (sjefsgarden og Øvre Tanberg), Hesselberg, Ringvold, Norderhov prestegard og Gusgarden. I 1948 var det på disse gardene 2.372 dekar dyrket jord, og i 1990 var arealet økt med ca. 500 dekar, med størst økning på Hverven. Alle gardene hadde i 1948 allsidig husdyrhold med til sammen 41 hester, 196 melkekuer, 73 griser og 430 høns. I 1990 derimot var det

på disse sju-åtte gardene ikke en eneste hest, ingen melkekuer og heller ikke gris og høns igjen.

Det er vanskeligere å skaffe seg tall for den sterke mekaniseringen som har funnet sted. Antallet traktorer er ikke oppgitt i 1948, men det var knapt mer enn en traktor på hver gard da krigen sluttet. Det er fortsatt vanskelig å angi antallet traktorer i dag på disse gardene, men vi gjetter på 20. Det betyr meget grovt regnet at to hester i 1948 er erstattet med én traktor i 1990. Det er selvsagt mye mer enn traktoren som karakteriserer mekaniseringen av landbruket, men slike utredninger må fagfolk ta seg av.

Samtidig har antallet arbeidstimer i gardsdrifta gått ned, med den følge at det er nesten bare gardbrukeren og hans eller hennes familie igjen på garden. På Hverven bor nå bare Knut og Inger, deres sønner Kristian og Håkon, foruten Solveig og Olav Johansen, så nå har gått over i pensjonistenes rekke etter svært mange arbeidsår på Hverven. Monsrud-plassene er revet ned. Husene i Slepa og Rasarud står ennå, men er leid bort. Siste hesten på Hverven ble solgt i 1977, og de vel 30 melkekuene gikk under auksjonshammeren året etter. På den annen side er det dyrkede arealet på Hverven fordoblet, og det er bygd ut kunstig vanning på 4/5 av garden.

Den nåværende driftsformen med korn og poteter på 670 mål krever vel to årsverk. Dette betyr at gardens eneste faste ansatte er gardbrukeren selv. I året 1990, da Hverven hadde en større kornproduksjon enn noensinne, greide Knut hele gardsdrifta med noe hjelp av sine sønner og litt leid arbeidshjelp.

Utviklingen har altså tvunget fram en driftsform som er svært forskjellig fra den vi hadde da husene på østlandsgarden ble bygd. Resultatet er blitt en dårlig tilpasning mellom størrelse og utforming av husene på den ene siden og bruksbehovet på den andre. Det står mange

store, tomme fjøs og låver omkring. Det er ikke til å komme forbi, men det hviler en viss forgangen storhet over de staselige husene på mange østlandsgarder i dag.

I skrivende stund - dvs. desember 1990 - legges det fram utredninger med forslag om reduserte overføringer til jordbruket og om lavere produksjon. Det nåværende forbruket av kunstgjødsel og sprøytemidler tar livet av både mennesker og dyr, sies det. I tillegg, på Hverven bekymrer en mørk sky på nordhimmelen: Hønefoss som eter seg sørover. Det er nå regulert industriområde like inntil gardsdelet.

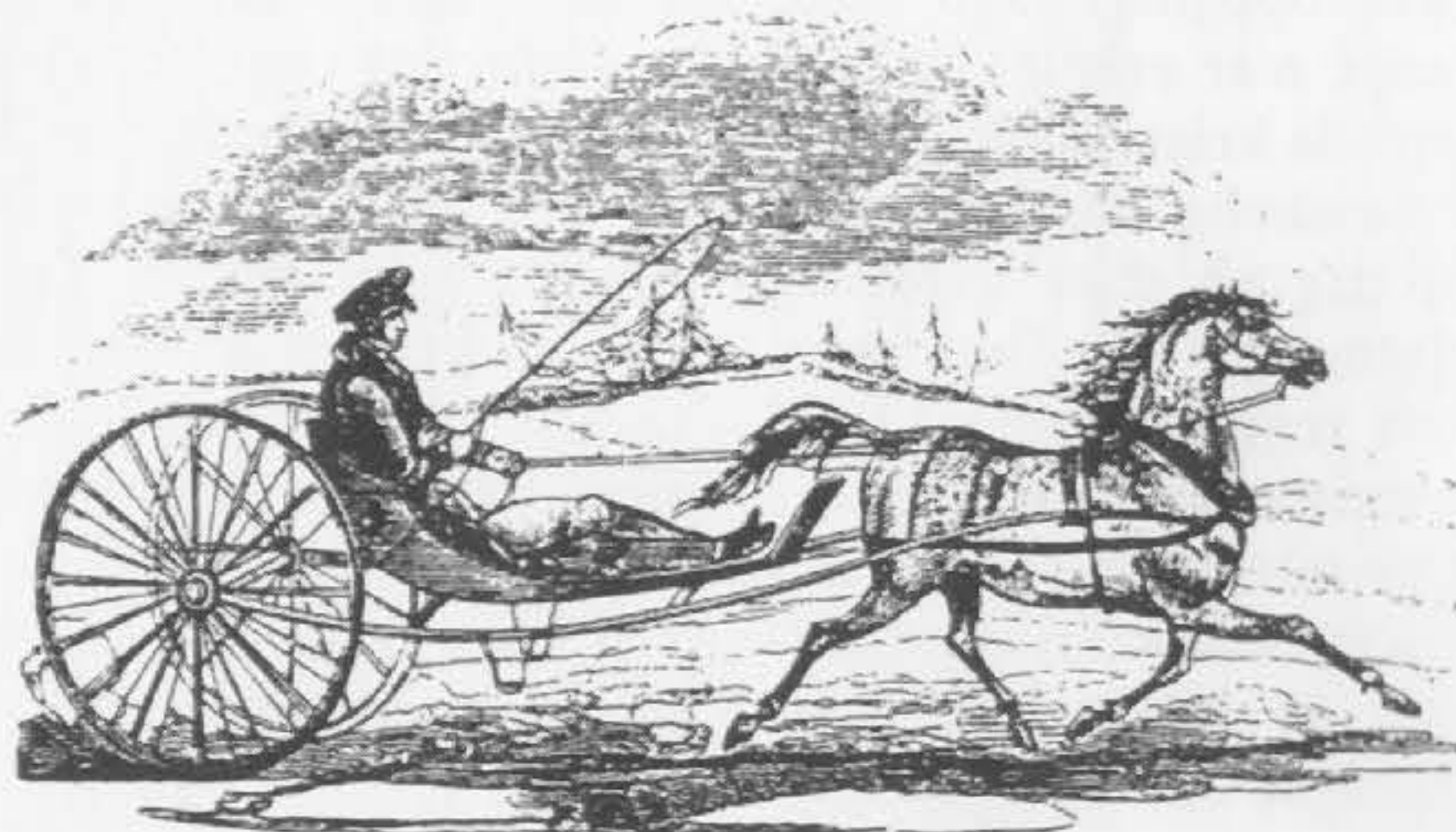
Om det hele blir så elendig, blir den kanskje sann den historien jeg nylig hørte: En ringeriksbonde sto på torvet i Hønefoss for å selge julenøk. Salget gikk tregt, og bonden ba innstendig en mann som gikk forbi om å kjøpe et nek. "Å nei, det er ingen vits i det", sa mannen, "det er nok ingen fugler i hagen min lenger". "Det er da ikke så farlig", svarte bonden, "det er ikke noe korn i nekene heller".

Det er ikke tvil om at vårt landbruk er inne i et tideverv, og det er kanskje riktig det dagens aviser hevder, nemlig at 1990 vil bli sett på som det store omstillingsåret. Dette tror jeg ikke innebærer at morgendagen blir så dyster som enkelte hevder. Landbruket har også tidligere berget seg gjennom økonomiske kriser, og det finnes positive signaler i tiden også. Miljøvern hensynene vil sette nye krav til landbruket, men også gi nye muligheter. Påbudet om vern av kulturlandskap kan gi landbruksnæringen og våre bygder nye utfordringer i samfunnsutviklingen framover.

Ikke minst for Hvervens del må en håpe at respekten for god, dyrket jord vil øke framover med blant annet den følge at ikke industri- og boligutbyggingen kveler denne garden også. Under denne forutsetning bør Hverven fortsatt kunne forvente en spennende framtid - og mange flere interessante kapitler til føyd i sin allerede lange historie.

John Barrow junior's: Norgesreise 1833

Av Johnny Johnsen

En norsk karjol.

John Barrow var sønn av den engelske geograf John Barrow (1764-1845) som bl.a. etterlot seg grundige beskrivelser av Kina og Indo-Kina. Han besøkte også Kaplandet og ga støtet til at de engelske nordpolsferder som hadde ligget nede siden 1600-tallet, ble tatt opp igjen. Barrow var også med på å grunnlegge Det geografiske selskap i London og ble visepresident for selskapet. Han ble senere adlet for sin innsats.

Barrow junior hadde arvet farens reiselyst. I 1830 besøkte han Tyskland og Russland. Etter Norgesreisen i 1833 dro han til Island, og senere utga han også reiseskildringer fra Nord-Italia.

Norgesreisen finnes i boka "Excursions in the North of Europe, through Parts of Russia, Finland, Sweden, Denmark and Norway". Boka utkom i 1834; nytt opplag 1835.

I boka framstår John Barrow som en våken og til dels kritisk observatør som trekker fram flere interessante sider ved Norge og nordmennene. Han er imidlertid aldri fordømmende, men søker å finne en rimelig forklaring på de særegenheter han støter på. Kort sagt; han er et sympatisk eksempel på den engelske gentleman.

Barrow ankom Christiania med dampskip sent om kvelden den 7. juli 1833. Turen inn fjorden hadde vært fantastisk med et yrende folkeliv ombord, med middagsservering på dekk til akkompagnement av harpe og tamburin!

I løpet av de to dagene Barrow ble i Christiania, rakk han å bese byens severdigheter og å forberede selve reisen i Norge. Han hadde lest Sir Arthur de Capell Brookes reisebeskrivelse fra 1820 meget grundig. Brooke reiste helt til Nordkapp og tilbrakte en vinter i Finnmark. Han hadde således inngående kjennskap til reisemåter i Norge og hadde mange gode råd å gi til de engelskmenn som fulgte i hans fotspor; han ga tips både om utrustning, skyssordninger og skikk og bruk. Han anbefalte også bl.a. å ta med en stor beholdning av brandy, engelske gullmynter, glassperler(!) og Sheffieldkniver; dette var nemlig noe de innfødte satte stor pris på.

John Barrow tok nok sikte på at hans bok ville få mange lesere til å besøke Norge, for han går svært grundig inn i både skyssordningen, pengesystemet osv., foruten at han, som sin forgjenger Capella Brooke, gir mange praktiske råd. Det vil føre for langt å gå inn på alt, men noe av det viktigste var å

få anbefalingsbrev, slik at den reisende kunne være sikret god mottakelse når han kom til et ukjent sted. Dessuten var det viktig å ha en pålitelig tjener. Barrow var heldig i så måte og engasjerte en av de to - tre som var ledige i byen. Tjenerens navn var Jonas Smith og var Barrow til stor glede og hjelp under den lange reisen til Bergen, Vestlandsfjordene, Møre- og Romsdal, Trondheim og tilbake til Christiania. Vi skal følge dem et stykke på veien fra Christiania over Ringerike til Hadeland.

Etter å ha kjøpt to karjoler for £5 stykket og løytnant Lunds lille reisekart var alt klart. Barrow skriver: "Jeg må tilstå at jeg følte meg nokså klosset. Dette var faktisk nesten første gang jeg holdt i tømene. Og nå skulle jeg sette avsted på en lang og farefull ferd. Jeg skulle selv kjøre på de aller verste veier som tenkes kan og på kanten av de frykteligste avgrunner som man kan oppleve i noen del av den siviliserte verden ... (Fra Capell Brookes bok husket jeg at fire ting er absolutt nødvendig for å foreta en reise i Norge; dyktig kusk, solid vogn, gode nerver og seletøyet i perfekt stand. Han skrev videre at kjøreferdighetene må være på topp, spesielt når man skal kjøre vognen nedover en nesten loddrett fjellside der veien knapt er bredere enn kjøretøyet - og gapende avgrunn på begge sider. Alt dette hadde gjort sterkt inntrykk på meg, og nå var jeg selv i ferd med å foreta den samme slags reise, ja, faktisk i ferd med å stige opp i vognen. Jeg nølte; ikke var jeg en dyktig kusk, jeg stolte ikke helt på karjolen og trodde at seletøyet helt sikkert ville ryke når jeg kjørte ned den første bakken. Derfor hadde jeg bare mine "gode nerver" å stole på, og heldigvis hjalp de meg til å gjennomføre ferden".

Barrow hadde sent "forbud" kvelden i forveien slik at uthvilte hester skulle stå klar på skyss-stasjonene langs reiseruten. Han måtte betale dobbelt for første stasjon, slik var det ved utreisen fra de største byene. Utgiftene pr. norsk mil for Barrow og hans følge var gjennom-

Utsikt over et fjellpass.

snittlig 3 shillings og 7 pence, noe vår engelske venn betegner som "bagatellmessig" i forhold til hva det kostet å reise i andre land.

Barrow forteller utførlig om hvordan bøndene vokter over hestene sine slik at de reisende ikke kjørte dem for hardt. Barrow opplevde at en gutt som fulgte hesten, begynte å gråte da han så at hesten ble svett. Ved en annen anledning trengte sinte bønder seg sammen rundt Barrow da han kom kjørende inn på en skyss-stasjon med en

temmelig varm hest. Fra reiselitteraturen finnes det flere eksempler på at engelskmenn som hadde drevet hestene for hardt, ble truet på livet. Da måtte brandyen fram for å dempe gemyttene!

Første del av reisen foregikk uten dramatikk. Barrow forteller: "På første etappe fra Christiania hadde veien relativt jevne stigningsforhold helt til vi nådde *Sundvolden* som ligger i østsiden av "Tyra-sjøen" (denne benevnes uriktig som fjord). Den neste etappen var derimot meget tung og bratt, og vi måtte betale dobbelt takst for hestene som vi også hadde måttet gjøre ut fra Christiania.

Landskapet som var vakkert der veien snodde seg langs en veldyrket dal, begynte nå å anta en storlått karakter. Fra toppen av en høyde som vi i England ville kalt et fjell, hadde vi fortryllende utsikt over den innsjøen vi hadde passert. Fra denne høyden var vannflaten helt speilblank; ikke den minste krusning var synlig.

Fra skyss-stasjonen på *Klækken* var det også vakker utsikt over fjell, skog og vann. Ved prestegården på *Haug* kom vi til *Viuls Elv* som har sitt utspring fra *Rands Søe* og renner ut i *Tyra Søe*. Vi fortsatte langs denne pittoreske elven med sine høye og skogkledde bredder til vi nådde *Vang*, som ligger ved enden av *Rands Søe*. Denne sjøen har betydelig utstrekning og bukker seg milevis mellom fjellene".

Etter denne forholdsvis knappe omtalen av ferden over Ringerike, beskriver Barrow noen av de problemer som vederfares de reisende, slik som korte senger og kvelende dundyner. Dette ble imidlertid oppveid av den vennlige mottakelsen de fikk overalt, samt god mat og kaffe. Selv i den mest bortgjemte avkrok var det overflod av melk, fløte og ferskt smør. Jordbær og bringebær vokste langs veikanten - det var bare å forsyne seg! Å være turist anno 1833 må ha vært en fantastisk opplevelse.

Forts. fra side 6.

delaldertradisjon. Ut over på Røyse finnes det spor etter forunderlig mange små middelalderkirker. I tillegg til Bønsnes kommer både Hole kirke og Stein (som i dag ligger i ruiner). På Storøya skal det ha ligget et kapell. Norderhov kirke er heller ikke langt unna. Det kan se ut til at det i middelalderen fantes en privatkirke-tradisjon i dette storgårdsområdet. De rikeste gårdene satte sin ære i å ha egne kirker, på gårdens eiendom eller like i nærheten.

Iveren etter å restaurere Bønsnes kirke kan sees i sammenheng med denne tradisjonen; også ved gjenreisingen var det de økonomisk best stillede, fra store gårder i området, som bidro mest og satte det sterkeste preget på kirken. Og det var bøndene på Bønsnes som selv sto som eiere av bygningen. Gjenreisingen videreførte privatkirke-tradisjonen.

Utviklingen fra en privatkirke-tradisjon til en lovekirke-tradisjon på Bønsnes er en nyskapning som begynte å vokse frem sent på 1600-tallet. Samtidig har denne utviklingen også medført en demokratisering av tradisjonen; gaveskikken - og dermed kirken - er ikke lenger bare en sak for de mest velstående. Den er noe som angår alle i bygda.

Kirkens vedlikehold blir et spørsmål om mer almen lokalpatriotisme, og de som eier kirken er ikke lenger noen få bønder, men "folk" på Røyse eller "de som bor så nær at de kan se kirken".

Votivgavetradisjonen ved Bønsnes er ikke så gammel som ved andre lovekirker. Derimot har tradisjonen levd lenge opp mot vår tid. De nyere regnskapsbøkene, som går fra 1942 til i dag, viser at kirken ennå får gaver i blokken. Fra tid til

annen kommer det også noe større pengegaver fra enkeltpersoner. Som før gis disse pengegavene til kirkens drift og vedlikehold, men kanskje ennå med et lite, fromt ønske i tillegg. At gavene har vært gitt på grunnlag av løfter ennå i vårt århundre, viser følgende brev. Det er sendt anonymt til kirken i desember 1912:

*"Undskyld at jeg er saa fri at bede dig at gjøre mig den Thjeneste at overbringe de her indlagte Kr 5. til Bønsnes kirkefond da det er et gammelt Løfte jeg her indfrir. (...) Ærbødigst
Velbekjent men ubenevnt.*

Dersom "Ringerike"s lesere kjenner nærmere til tradisjonen omkring Bønsnes kirke, eller vet om personer som har søkt hjelp her, vil forfatteren svært gjerne få opplysninger om dette.

Artikkelen er basert på forfatterens avhandling "Lovekirker i Norge etter reformasjonen", Universitetet i Oslo 1986. For nærmere opplysninger om litteratur og materiale henvises det til denne avhandlingen som finnes i Universitetsbiblioteket.

GYGRA - hvor står den?

Av Sverre Grimstad

I 1833 utga den historisk interesserte presten Andreas Faye "Norske Sagn", den første sagnsamling på trykk i Norge. Her kan vi lese følgende:

Troldene kunde ikke fordrage St. Olaf; han gjorde ofte Korsets Tegn, og det kunde de paa ingen Maade lide, og desuden byggede han mange Kirker og Lyden av disses Klokke fik de ingen Ro for. De gjorde ham derfor al den Hinder, de kunde; men noget Magt med ham fik de ikke, fordi Kongen var for hellig. Men naar St. Olaf mødte dem, forvandlede han dem til Steen, og saadanne Stene, som have været Trolde før de vovede sig i Kast med St. Olaf, kan man see rundt om i Landet. En slig Steengjøger staaer f. Ex. i den nordre Krogklev, der Veien gik i de Dage. Som St. Olaf reiste nedigjennem sprang hun ud af Fjeldvæggen med en stor Trugbøl paa Ryggen og skreg:

*«St. Olaf med dit brede Skjeg.
Du rider saa nær min Kjeldervæg».
St. Olaf saa paa hende og svarede:
«Stat du der i Stok og Steen.
Til jeg kommer her tilbars igjen».
Og Gjøgren staaer der den dag i dag er.*

Samme år passerte den danske dikter Adam Oehlenschläger over Krokskogen. I 1834 utga han boken "En Digtekrands". Her gjen-gir han et sagn, fortalt til ham av en skyssgutt:

*Og mon Du ei ved Kleven saae,
Strax under Klippens Bue,
En slig forstenet Qvinde staae,
Med Skiørter og med Hue?*

*Hun voved sig til Olaf ud,
Af Fieldets bratte Side,
Da, for at bede til sin Gud,
Han mon til Kirken ride.*

*Sanct Olaf med det røde Skiæg -
(Hun qvad i Solens Straale) -
Du reed for nær min Kioldervæg,
Det kan jeg ikke taale.*

*Men Olav var ei længe seen,
Lidt Vand han monne tage;
Og stat Du der i Stok og Steen,
Indtil jeg gaaer tilbage.*

*Tilbage kom han aldri der,
Nu Qvinden staaer og venter,
Imellem Fyr og Granetræer,
Imellem Ørn' og Glenter.*

Mange forfattere har omtalt Gygra. Ikke minst Fredrik Schjander, som i "Ringerike 1959-60" viser et bilde av henne og vagt forteller at hun "aldri har stått i Krokkleiva (Nordkleiva), men lenger nord i åsen, oppover mot Grøndokka". Det skinner igjennom i artikkelen at Schjander selv ikke har funnet henne.

Det har han imidlertid gjort i 1970, og han tar et bilde av Gygra, som han offentliggjør i "Ringerike 1975". Dette er de to eneste kjente bildene av Gygra. Noen beskrivelse av hvor hun står, gir han oss fortsatt ikke.

O.H. Christophersen omtaler henne også i boken "Krokskogen" (1977), men refererer stort sett til Schjander. Selv har han lett i Nordkleiva, "hvor det ikke har vært mulig å finne henne".

I 1990 ga Tore Schulze ut sin utmerkede "40 trivelige turer på Ringerike og omegn". I tur nr. 30 "Streiftur på Krokskogen" skriver han "Etterhvert passerer Muggerudmyra, og til høyre under stupet stikker det opp en flott steinsøyle, av noen kalt Gygersteinen". Ser vi etter, finner vi riktignok en stor steinsøyle - men Gygra er det ikke!

Spør vi kjente lokalhistorikere av i dag, kan heller ingen med sikkerhet si nøyaktig hvor den står. Selvfølgelig er det noen som vet det, men skriftlig har vi ikke fått noen redegjørelse.

Det naturlige ville være å lete nær selve Grøndokka eller Nordkleiva, de gamle ferdselsveiene over Krokskogen. Eller gå langs skrenten mellom disse, en strekning på snaue 2 kilometer. Det har vi da også gjort grundig mange ganger, uten resultat. Men en solrik augustdag i 1991 forsøkte vi igjen.

Og der, omtrent midtveis mellom Nordkleiva og Grøndokka, halvveis nede i lia, fant vi henne. Godt gjemt, du må nærmest gå rett på henne. Men - har du først funnet Gygra, er det ingen grunn til å holde stedet hemmelig. Andre skal ikke behøve å lete like lenge som oss. Derfor skal vi beskrive hvor hun befinner seg.

Best er det å finne Gygra nedenfra. Start på Sundvollen. Kjør Dronningveien gjennom bommen. Like ovenfor der nyasfalten slutter, er det et stort ras på venstre side. Ser ut som et grustak.

Her er det plass til å parkere bilen. Se oppover lia. Ovenfor raset, litt til venstre, men nedenfor selve skrenten, ser du noen spisse steinsøyler. Ingen av dem er Gygra, men nære slektninger. Litt lengre til venstre (nordover) i samme høyde står imidlertid Gygra som en rektangulær steinstøtte, nærmest flat på toppen. Fra veien kan du ikke se henne på grunn av trær.

La bilen stå, ta med deg en sekk med litt mat og drikke, kikkert og fotoapparat. Start oppstigningen til venstre for raset. Du kommer snart inn i en stor ur. Den er styggbratt og løs. Steiner kommer fort i bevegelse ved berøring. Ta mest mulig til venstre og gå gjerne der det er vegetasjon.

Ha god tid og trå forsiktig.

Etter hvert som du stiger, får ura mose på stenene. Snart er du oppe ved søylerekken som har en slags steinete dal på innsiden, før selve skrenten. Har du gått riktig, ser du en liten varde der du kommer opp.

Her står Gygra da, som Hellig Olav red forbi hin sommerdag for snart tusen år siden. Beliggenheten forteller imidlertid at hvis ikke Olav var en helt enestående rytter med bemerkelsesverdige egenskaper og samtidig hadde en hest med overnaturlige evner, ville ekvipasjen aldri ha passert her. Her er det til og med problemer å bevege seg til fots!

Likevel slå deg litt til ro på stedet. Tenk gjennom folkesagnet og diktet. Nyt utsikten! Du står på en sagnhistorisk viktig plass "strax under Klippens Bue". Se om du finner Gygras "Kioldervæg". Bruk fantasien, kan du forestille deg at den snaue 4 meter høye steinstøtten har "Skiørt og Hue"? Foreløpig er steinstøtten fri for inskripsjoner, tall og bokstaver. La den forbli slik i fremtiden.

Tilbaketuren er enklest samme veien du kom. Nedover. Men - retter du blikket oppover, er det ingen umulighet å komme opp på toppen av skrenten på dette stedet. Det er to av dem, begge bratte og krong-

lete. Du må klatre med tålmod og forsiktighet. Gjør du det, er oppturen bare en interessant opplevelse. Kommet opp den første skrenten, vil du se en sammenrasket stein- haug som markerer nedstigningen, dersom du går motsatt vei. Du er nå oppe på en hylle i terrenget som er rotete og vanskelig å orientere seg i. Store mosegrodde steiner og mange spennende huler. Nedfalls- trær overalt. Trå forsiktig.

Du fortsetter imidlertid oppover, beseirer den andre skrenten og kommer opp på høyde 480 på Nordmarkskartet. Praktfull utsikt. Sauer beiter gjerne i nærheten. Du finner en tydelig sti litt innenfor skrenten. Nordover treffer den på Grøndokkveien. Vi går imidlertid sydover til hyttene i området og går over hugstfelt bort til Retthell- tjern. I nordøstre enden er der en utmerket raste/badeplass. Er det brukbart vær, er det en nytelse å benytte seg av stedets fordeler.

Deretter går du tilbake et stykke og følger den blåmerkede stien til Nordkleiva. Stopp gjerne og se på dette viktige slagstedet fra Svenskekrigen i 1716.

Størstedelen av området er nå snauhogget, og du får en god oversikt over topografien. Skifte av grunneier gjør imidlertid at det står igjen en del trær og vegetasjon nærmest støtten. Hadde det også blitt fjernet, ville oversikten blitt total!

Terrenget er utformet nærmest som en hengekøye, og de norske soldatene lå og ventet i skråningene. Et glimrend utgangspunkt for å stoppe svenskene som kom ned da-

len fra Bønnerudtjernet. De ble effektivt stoppet på sletten umiddelbart før selve Nordkleiva. 28 av dem falt før de trakk seg tilbake til Lommedalen.

Gå ned denne berømte stien, som var en del av hovedferdselsåren over Krokskogen frem til slutten av 1700-tallet. Når du treffer på Dronningveien, følger du denne ned til bilen og turen er over.

Det anbefales ikke å forsøke å fine Gygra ovenfra. I hvert fall ikke første gangen. Terrenget er som sagt vanskelig, bratt og uoversiktlig. Det er lett å trå feil mellom mosegrodde steiner. Du vet sjelden helt nøyaktig hvor du befinner deg nede i skrenten. Nordmarkskartet er til liten hjelp. Skulle du likevel forsøke, skal vi gi deg en bruksanvisning.

Start ved bommen på Retthellveien. Passér hanggliderpunktet på venstre side og stopp i en høyresving etter ca. 400 meter. Ta frem kikkerten og studer skrenten nordover. Dette er et av de få stedene hvor du ser Gygra uten å stå tett innpå. Fortsett til Nordkleiva og følg blåmerket sti mot Retthellseter. Ta av stien til venstre midt i et hugstfelt og følg denne til den sørlige av de 4 hyttene i området. Her finner du en passasje å komme ned skrenten og du skrår langsomt nedover til du midtveis i lia treffer på steinsøylene. Gygra er den nordligste av disse. Gå deretter ned til Dronningveien og følg denne opp til bilen igjen.

God tur - og vær forsiktig, uansett hvilken vei du velger!

Som ung lærer ved Havik og Brekkebygda skoler vinteren 1944 - 45: Noen glimt fra krigens siste år

Av Mali Otterbech

Det var i juli 1944 - jeg var bare 19 somre den gangen. Situasjonen for oss unge var langt fra romantisk. Krigens mørke skyer lå fremdeles tunge over oss. Ryktene om at jenter også kunne bli satt til et eller annet tvangsarbeid svirret.

Men så var det at jeg som nybakt student fikk forespørsel fra formannen i Norderhov skolestyre, lærer og kirkesanger Thorvald Krogsrud, om jeg kunne påta meg et årsvikariat som lærer i Havik og Brekkebygda kommende skoleår. Ung og uerfaren på alle områder takket jeg ja - for på en måte visste jeg tross alt at jeg da hadde noe sikkert å gå til. Dessuten tenkte man vel annerledes og raskere den gangen - og særlig under så spesielle omstendigheter som under krigen.

* * *

Så sto jeg der, da - ved skoleårets begynnelse i august 1944 og skulle ta fatt på min lærergjerning ved 2 udelte skoler. Det er mulig jeg tenkte som Luther: "Jeg kan ikke annet. Gud hjelpe meg, amen!"

Skolene lå 8 km fra hverandre, og her var det læreren som måtte besøke skolene og ikke omvendt. Et sted måtte jeg også bo. Det ble Havik skole som foruten sitt eneste klasserom inneholdt en lærerleilighet fordelt på to etasjer... Vel, her var det ikke snakk om verken innlagt vann eller strøm, man befant seg jo i de dype skoger, og det var forholdsvis grissgrendte strøk uten overdrivelse.

Ved hjelp av snille folk i kretsen fikk jeg kjørt opp fra Rallerud stasjon (3 km) til Havik - en seng, et bord og to stoler. Det var den tunge bagasjen. Resten som skulle tjene til livets komfort det året, var småtterier som kom litt etter litt.

Vårsolen varmet på Havik også.

Parafinlampe hadde jeg fått kjøpt på Hønefoss, men parafinen var rasjonert, så jeg måtte lære meg til å spare på den og ikke tenne lampen for tidlig om kvelden. Lysestumper fikk jeg av kjente, og det gikk jo an å ha skumringstime for ungjenta, også.

Karbidlampen syntes jeg var ekel, men andre var glad for og hadde god bruk for min karbid-rasjon.

* * *

Hva med maten der oppe i skogen under krigen? Litt fikk jeg kjøpt på butikken på Rallerud, i tråd med den vanlige rasjoneringen. Ellers ble snille Kari og Knut Havik, nærmeste naboer til skolen, min redning den vinteren. Jeg fikk spise middag hos dem 5 ganger i uken og kjøpe 1 liter melk annen hver dag. Jeg minnes disse to med glede og takknemlighet, og også moren, Berthe Havik. Uten dem tror jeg nok ensomheten hadde blitt noe mer påtrengende.

En etter hvert 20-årig jentes ensomme liv i skogen gjennom en krigsvinter er vel mildt sagt ikke en ungdoms ønsketilværelse. Det kan komme diverse følelser og fornemmelser av både angst og uhygge i en relativt stor bygning når mørket og kulda setter inn. Månen var rik-

tignok en fin lampe i skogen, det var også nydelig utsikt til Norefjell. Men jeg vet ikke om jeg hadde den helt store sansen for disse estetiske verdier akkurat da.

Det hendte visst også at mine foreldre av og til den vinteren led av en form for samvittighetsskrupler. Min eldste bror satt i tysk fangenskap - så tankene må ha vært mange.

* * *

Hvordan skulle man så gripe den pedagogiske gjerning an? Hva med de pedagogiske forutsetninger hos studenten - den praktiske planleggingen av skoleårets undervisning m.m.? Og hvor var kolleger og inspirasjon i det daglige arbeide? Jeg tror kanskje at det nettopp var de manglende forutsetninger som hjalp meg. Er det ikke noe som også heter at: "Den Gud gir et embete, gir han også forstand". I et hvert fall var det kort tid siden jeg selv hadde gått på skolen, og egentlig husket jeg ganske godt mye fra mine læreres undervisning.

Noe jeg hadde stor nytte av, var mitt gå-på-humør og min gode helse. Uten de kvaliteter hadde jeg ikke kommet gjennom dette året på en såpass brukbar måte.

Det skal i rettferdighetens navn si-
es at jeg hadde en hel dags pedago-
gisk rettledning. Min far, lærer
Kristian Svortdal, "holdt skole"
den første dagen på Havik, 6 ti-
mer. Jeg var minst like lydhør som
elevene. Siden måtte jeg bare gjø-
re det beste ut av det. Var det hele
kan hende forbundet med en viss
ungdommelig spenning, tross alt?
Og lokket ikke også selv-tjente
penger i det fjerne - og også poeng
til lærerskolen?

Havik skole var såkalt udelt med
sine 10 elever fordelt på alle klas-
setrinn unntatt første klasse. Det
siste var en stor fordel for meg. Jeg
skjønte fort at her måtte det sam-
arbeide til, og vi gjorde alle - små
og store - vårt felles beste på en
etter forholdene positiv måte. Jeg
har siden ofte tenkt på alle de ti-
melange møter og diskusjoner i
skolen i våre dager - som går forut
for å "dra i gang" prosjekter som
det kanskje likevel ikke blir så mye
effektivt og positivt ut av.

En viktig ting lærte man nemlig
under krigen: "Ta fatt på ditt verk,
min gutt, uten votter - med hans-
ker på labb fanger katten ei rot-
ter!"

Det skal sies til Havik-elevenes
ros: De var utrolig snille. Vi jobbet
sammen mandag, onsdag og fre-
dag. De resterende ukedager beve-
get lærerinnen seg på en eller an-
nen måte til Brekkebygda hvor rå
ved i ovnen og 5 elever i klasse-
rommet "ventet" på henne. Skolen
der het vel egentlig Volden skole.
Og undervisningen ble noe lignen-
de som på Havik - men i mindre
målestokk og med flesteparten av
elevene på midtskiktet m.h.t. klas-
setrinn.

I ettertid har jeg hatt litt moro av å
tenke og fundere på de rent meto-
diske måter en praktiserte denne
lærergjerningen på. Jeg forsøkte
selvsagt så godt jeg kunne å stude-
re Mønsterplanen. Men under de
omstendigheter og forhold som
hersket for mitt vedkommende i
den aktuelle situasjon, ble det nes-
ten "rørende" lesning dette med
mål og midler.

Som en spøk kan jo sies at som en
dyd av nødvendighet ble det drevet
en svært moderne gruppeundervis-
ning, og også en meget integrert og
involvert sådan uten at jeg egentlig
var klar over det. Jeg hadde den
gang heller ikke forutsetninger for
å kunne sette ord på slike metoder.

Læreren gikk mye til og fra og
hjalp der det var nødvendig og ak-
tuelt i arbeidssituasjonen. De "sto-
re" elevene hjalp de små - og de
"flinke" ytet bistand i "nærmiljøet"
der det var prekært, på tvers av
klasseskiller i "alder og verdighet".

De sosial-pedagogiske problemer
ble antakelig løst litt for spontant,
kan jeg tenke meg, og kanskje og-
så med noe manglende bistand fra
en verken utbygd eller påtenkt P.
P.tjeneste, hva vet jeg.

Problemene ble kort sagt tatt opp
der og da, med naturlig følelse fra
alle kanter i forhold til oppdragelse
og medfødt legning og folkeskikk
forøvrig. Det siste tror jeg absolutt
det var mer av den gang enn nå.

Det "funket" og gikk - og vi hadde
det stort sett hyggelig. Siden lærte
jeg jo på lærerskolen at trivsel er
en nødvendig forutsetning for læ-
ring.

Når jeg hadde teoretisk innføring
på de forskjellige klassetrinn, tror
jeg nok at de fleste årer var åpne
til alle retninger, oppad og nedad
og på tvers. Men var nå det egent-
lig så galt? Dette er jo et pedago-
gisk poeng som vår skole visstnok
ikke har øynene nok åpne for i
dag.

Vi sang og vi lekte, jeg fortalte
spontant ettersom assosiasjonene
kom. Jeg tegnet på tavla til alles
tilfredshet og store beundring, må
jeg nok si. Det var jo en form for
audiovisuelle hjelpemidler - eller
erstatning for.

Til jul hadde vi litt "opptreden".
En av guttene (en 2. klassing) skul-
le synge - da motet nok sviktet.
Men redningen ble å synge bak
pultlokket, og det ble alle tiders.
Da sang han "i radio", og vi fikk

lytte til noe som var helt forbudt
under krigen.

Det ble vel heller smått med prak-
tiske fag som håndarbeide og sløyd
det året. Gymnastikkbehovet ble
delvis dekket, skoleveien var lang
for de fleste, og lek var det nok av
ute. Jeg lekte jo ofte med barna,
og når friminuttet var slutt, var det
fram med kubjella.

Elevene ble ofte igjen på skolen
etter skoledagens slutt. Det gjaldt
å benytte anledningen til å være
sammen med andre barn. En yndet
lekeplass var "nede ved skjulet".
Og jeg husker 2. klassingen som
kom hjem til meg en ettermiddag
og sa: "Ja, nå har je' regna ut reg-
neheftet, kan je få begynne på
nytt?" Motiveringen var der - jeg
for min del måtte få tak i regnehef-
ter av andre forfattere til bruk som
ekstrahefte.

Hva kunne så tilværelsen utenom
skoletiden by på der oppe i ensom-
heten? Middagen ble som sagt inn-
tatt hos fam. Havik - og det var
gode "krigsmiddager". Ettermid-
dagstimene ble brukt til forbere-
delse, håndarbeide, lesning etc.
Nesten hver kveld spilte vi "Vrie-
ren" hos Havik, for når jeg skulle
gå hjem etter middagen, sa Kari:
"Ja, du kommer vel igjen i kveld så
vi får tatt et slag!" Det var egentlig
hyggelige og morsomme kvelder.
Og under krigen var nok ikke vi
unge bortskjemte med fritidstilbud
verken på den ene eller andre må-
ten.

Selvsagt var det verste å gå tilbake
til skolen om kvelden. Av og til var
det så bekmørkt at jeg knapt fant
veien "hjem". Ingen vennlig ute-
lampe møtte meg ved døren, eller
lys fra vinduene. Heller ingen ko-
selig husvarme eller vennlig:
"Hei!" Kaldt og nakent i disse
rommene var det, og hvorfor da
sitte oppe! Jeg smurte 2 matpakker
om kvelden, en til frokost og en til
skolemat. De ble pakket godt inn
og lagt i sengen så de ikke skulle
bli "tæla" for meg. Drikke til ma-
ten var det så som så med. Drikke-
vann var et problem om vinteren,
det hendte jeg brukte termos.

En spennende ting den vinteren var at jeg av og til fikk lytte til nyhetene fra London. Det var i en gammel stall, langt av gårde.

Jeg hadde faktisk 16 km strekning å tilbakelegge annenhver dag. Brekkebygda skole lå nemlig 8 km unna. På sommerføre og når veiene var bare, var det greit nok å sykle. Likedan var det all right om vinteren når det var skiføre. Egentlig kan jeg vel takke skjebnen for at det gikk bra. Jeg lærte meg noen mer og mindre brukbare snarveier å komme fram på etter hvert. De var til dels bratte og kronglete, men jeg greide meg gjennom vinteren uten beinbrudd. Det vemmeligste og mest slitsomme var høst og vår når en verken kunne sykle eller gå på ski. Men dette var jo intet enestående i historien for såvidt som folk har brukt apostlenes hester til alle tider.

Lørdag etter skoletid reiste jeg alltid hjem til Hønefoss med toget. Mandag morgen kl. 5.30 gikk godstoget jeg måtte ta for å rekke fram

til Havik i tide. Å sitte på dette godstoget og skrangle oppover til Rallerud stasjon hver mandag morgen, var en sann plage, dels på grunn av tett eim av "himeavla" og spesiell og lystig prat fra diverse medpassasjerer.

Framme på Rallerud slo Fimbulvinteren meg ofte i møte med $\pm 25^{\circ}\text{C}$, og alltid med 3 km motbakke.

I sannhetens navn må jeg tilstå at jeg nøt å være hjemme i alle helger og ferier. Derfor var det nok en overvinnelse for meg å reise dit opp et par dager i påskeferien sammen med en venninne som klaget sin nød over ikke å ha et sted å reise på påsketur.

* * *

Dette skoleåret hadde også sin ende. Og ikke nok med det, jeg fikk oppleve krigens slutt i de dagene. På lastebil til Sokna sammen med en del ungdommer fikk jeg være med å feire da "freden brøt løs" som det het. Vi jublet og svingte flaggene som ble tatt frem fra sine gjemmer. Men plutselig var som-

merferien der, og avskjeden med mine første elever sto for døren. Overgangen til Oslo lærerskole om høsten var unektelig noe stor. Men egentlig hadde jeg hatt fordeler, både faglig, menneskelig og økonomisk etter dette noe merkelige og uvanlige året i mitt liv.

Dessuten konkluderte min lille hemmelige livsfilosofi den gangen med at jeg hadde avtjent min verneplikt der oppe, en slags samfunnsmessig innsats i ungdommen.

* * *

I sommer var jeg med Historielaget på tur til de samme steder der jeg for 46 år siden hadde virket som meget ung lærer.

Møtet med de to nedlagte skolene ble for meg nokså fjernt, jeg følte noe uvirkelig ved det hele. Den minnenes melodi jeg hadde forventet å høre, spilte ikke for meg. Glemselens slør hadde lagt seg over det ytre jeg så. Jeg følte kanskje også at det var best slik, for det hele var en nær - svunnen tid.

Et stykke fra Norsk Ungdomsblad omkring år 1910:

Hjem-ve

Av oberst N.J. Gregersen

Under gaarden Oppegaard i Lunder hører plassen, Roa. En tidlig sommerdag 1905 førte min vandring mig forbi disse. Jeg blev opmerksom på en liten enslig stue med en potetes flekk utenfor sig. Stuen lå i kanten av plassens jorde, nær leddet til furumoen.

Det var ganske stille i huset. Utenfor døren stod en stav med haandtak. Kommen hjem til Oppegaard forhørte jeg mig om, hvorvidt det lille hus var bebodd.

Joda, der bor gamle Even Roa. Han er nitti aar i Oktober. Even Roas historie var likeså eiendommelig som kort: Han var her i landet til sit syttiende aar. Da brøt han

op, drog til Amerika, ernæret sig i syv aar ved aa "plante poteter", la seg op 700 kroner og naadde frisk og rask sit syvogsyttiende aar. Men så kom længselen efter fedrelandet over ham.

Uagtet han hadde baade sønn og sted-sønn i Amerika, drog han hjem til Norge igjen. Han længtet efter Lunders aaser og moer og efter Roa-plassens fredelige krok, - han måtte dit igjen. Og saa bygget han sig en stue.

Vi var noen kamerater som møttes til en times tid med det ædle Thombre-spil og lar tapet gaa til ett eller andet øiemed. Da - som et saant-en liten erindring til Even Roa var foreslaaet, blev forslaget vedtatt med fuld tilslutning. Den 23. juli 1905 gik vi hen til ham med vor lille skjærv. Mon tro han var hjemme? Jo, blev det svart. Staven

staar ved døren, - da er han alltid hjemme.

Vi gik ind i det lille rum. Det var net, rent og hyggelig - alt i orden på sin plass. Husets beboer svarte til huset selv. Even Roa bar høi og endnu rank sin alder godt. Han blev overrasket over besøket. Da han hørte om vort høist uskyldige kortspill og hensikten med vort komme, stod taarene i den gamle mands øine. I min erindring staar de i dette øieblikk, likesaa mine tanker, da vi forlot den lille fredelige bolig og vandret ned igjennem den deilige skog-trakt der omgir gaarden. Er ikke det land værd aa kjempe og arbeide for, der fremkaller en slik længsel?

Even Roa hadde set mangt og meget av verden i de syv aar, han levet i Amerika, - mangt og meget

→

Godbit fra Norsk Skogbruksmuseum: *P. Chr. Asbjørnsens fluebok*

som tilhører Ringerikes Museum.

P. Chr. Asbjørnsens fluebok har kommet til Norsk Skogbruksmuseums samlinger. Den er overlatt museet som depositum fra Ringerike Museum.

Det er en engelskprodusert fluebok i mørkegrønt skinn som på innsiden er stemplet med firmanavnet Eaton, Crooked Lane, London. Asbjørnsens 18 fots fluestang som er på Norsk Folkemuseum, har for øvrig samme firmastempel. Flueboka har pergamentblad med dobbelsidige lommer for fiskefluene og filtmellomlag for tørking og oppbevaring av wormguten, fluefortommen, laget av sekretet i silkeormens kokonger.

Flueboka har følgende inskripsjon: "Bogen har tilhørt P. C. Asbjørnsen efter ham jeg kjøpte den sommeren 1886. Den var i mine lomme da jeg veltede i Altenelv i 1888. A. Hagemann."

P. Chr. Asbjørnsen er antakelig en av de aller første nordmenn som drev fluefiske i Norge. Bruk av kunstige fluer kom til Norge med engelske sportsfiskere fra tidlig på 1800-tallet. Asbjørnsen hadde samme interesser som engelskmennene når det gjelder fiske, jakt og naturvitenskap, og han kom derfor tidlig i kontakt med dem. Gjennom denne boka vet vi at fluer også var å få kjøpt i forretninger i Norge på dette tidspunkt,

Asbjørnsen på fiske i Nordmarka. Illustrasjon til «Kvernsagn».

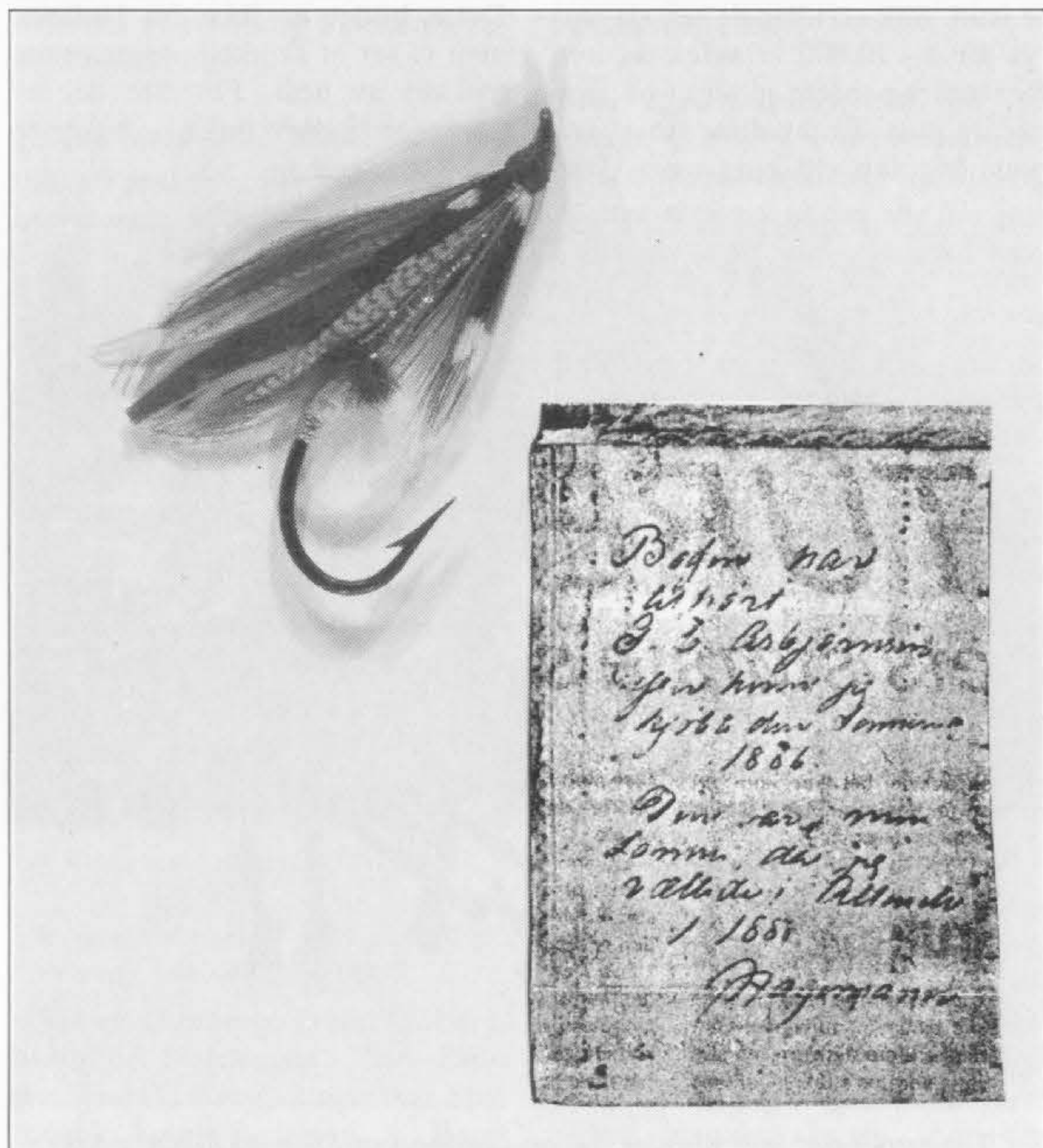
Forts. fra forrige side.

av et stort samfunds endnu større vindskibelighet.

Men - intet av, hvad han saa i den store verden, var for ham deiligere og mere eftertragtelig, end den lille flekk av mors-jorden der borte ved Roa, hvor hans hytte nu stod.

Gran-moen utenfor grinden med sine kryssende stier, sin stilhet i vinter-tiden, sit jublende fugle-kor om vaaren, sommerens nyfødte smaa i rederne, deres fremvekst om høsten i lyngen mellem bærtuerne - alt dette, saa litet for andre, var for ham det herligste paa jorden.

Naar dette læses, staar Even Roas stakk ikke mer utenfor døren. Han er vandret bort til det andet hjem, lykkeligere i livet og ved sin død, end mangfoldige andre i sin indbildte storhet.

AT-steinen på Holleia

Av Leif Næssan

AT-emblem innhugget på AT-steinen.

Minner knyttet til historie, vegarbeid og frivillig arbeidstjeneste.

Det finnes mange steiner innover Holleia. Noen er temmelig store, fraktet dit av isbreer under vår siste istid. Slik sett har de sett dagens lys for 8 - 10.000 år siden da isen forsvant og måtte gi slipp på steiner og grus. En av disse store steinene har fått sitt eget navn. Den

kalles AT-steinen, og det er mange minner knyttet til den. Interessen har sitt utspring fra lokalhistorie, men rikspolitiske forhold griper også inn. For at leseren skal danne seg et bilde av situasjonen, må jeg først tilbake til året 1934.

Spørsmålet var den gang: Er det mulig å bygge veg innover Holleia fra Ask? Harald Bang og Walde-mar Wrangel mente ja. I alle fall måtte noe gjøres. Smeden på Ask gods var nemlig i sin helhet opptatt med å gjøre i stand tømmerdoninger (kalt bukk og geit). Disse redskapene for vintertransport av tømmer ble stadig kjørt sund i det vanskelige terrenget. I tillegg, og det var enda værre, tømmerkjøringen var i høy grad farlig for hest og kjører.

Dette bildet er ikke fra Holleia, men vi ser et skikkelig tømmerlass trukket av hest. Forreste del av doningen kalles bukk - bakerste del kalles geit.

Tømmerkjøring med rustning. (Foto: Landbrukets Film- og Billedkontor.)

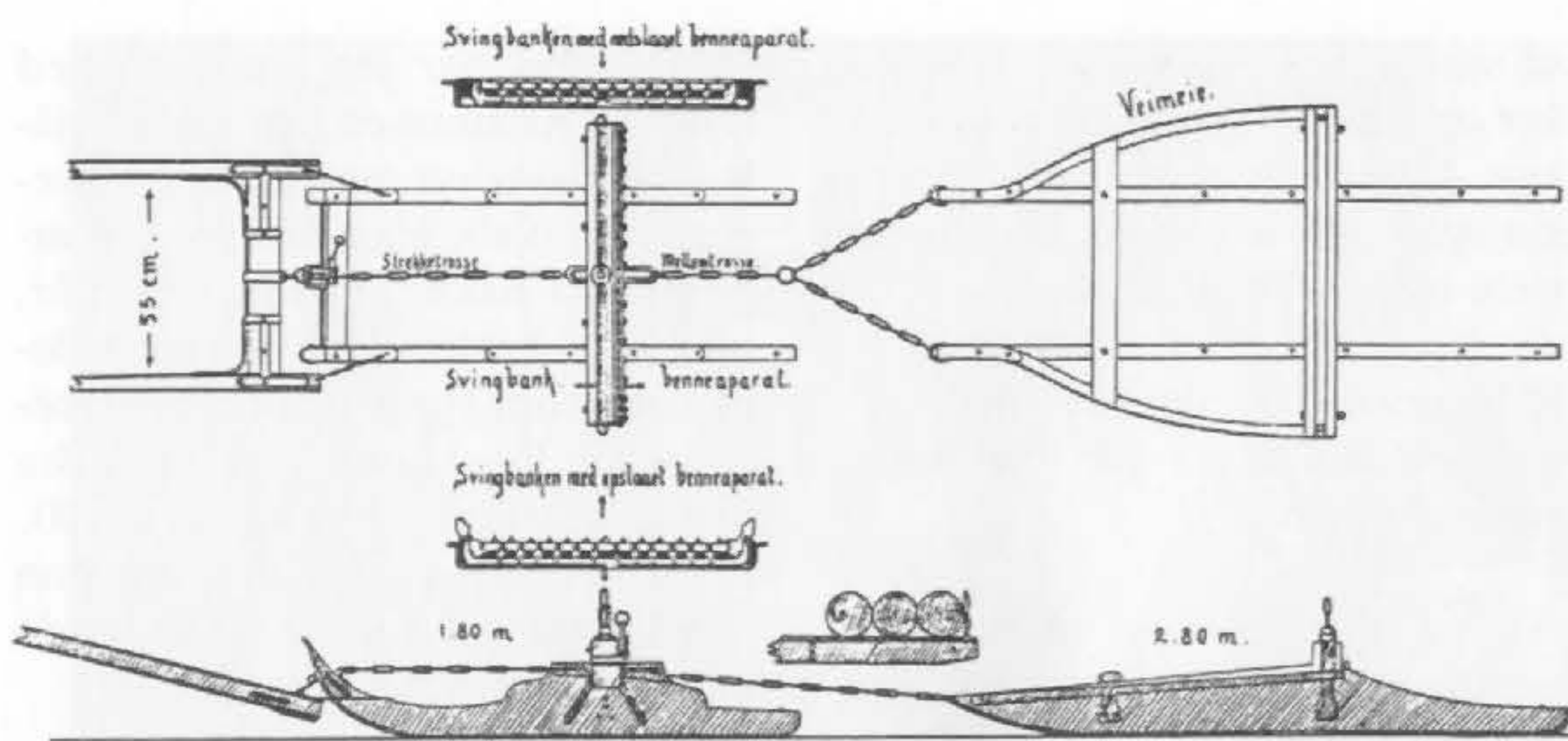
Nedenfor sees et riss (tegning) av bukk og geit sett ovenfra. Tegningen er hentet fra: "Skogbruket" - særtrykk av Landbruksboken. Redaktør N. Ødegaard. Kristiania 1919. Aschehoug.

Denne typen tømmerdoning vakte nok i sin tid en viss motstand. La oss se hva en innsender i "Norsk Landmandsblad" skriver i november 1911:

"Det er ikke mange Aarene siden den første Gjeitdoning vakt en vældig Opsigt i en udpræget østlandsk Skogbygd. Og som alt nyt mødte den Latter og Mistillid. Folk flest syntes vel nærmest den saa ulig ut, men en og anden skaffet sig nu en alligevel - nærmest for Morro Skyld. Og dermed var Begyndelsen gjort til Gjeitdoningens Seiersgang over Bygderne. Gammel Fordom og Slendrian fik en styg Knæk - og Folkemeningen pleier ellers at være seig nok.

Nu er det med et Stænk af Vemod i Blikket, at man betragter de gamle Stuttinger, som nyder en veltjent Otium under et Laavegulv eller i den mørkeste Krogen af Vognskjulet, og man mindes med Gru de mange slidsomme Vendinger efter Tømmer eller Planker den Gang «Stutting og Slæa» endnu var i Veltten. Man mindes for en Krangel det var at faa Tømmertylvten paa den smale Doningen. Han var lei nok Titommen da, naar den skulde øverst paa Læsset! Og fik en paa 4 - 5 Tylvter Planker, blev det jo som et lidet Babels Taarn. Stivt og ukrintet ble Lasset ogsaa. Der skulde ikke stor Støiten til, før det gik rundt. Og værre Hesteplage end den fortærende Rykningen og Støitningen i Staupene skulde man lede længe efter.

Da saa Gjeitdoningen kom, og det viste sig, at den afhjalp de fleste av disse Ulemper, var det intet Under, at den slog igjennem. Men saa nærmer den sig ogsaa det fuldkomne. Jeg vil sige saa stort et Ord, at i de sidste 30 Aar er der ikke konstruert Maskin eller Redskab - den være saa sindrig den være vil - som har ydet Skogdistrikterne større Tjeneste end Gjeitdoningen i al sin Enkel-

Bukk og geit. Jømna bruks modell.

hed har gjort. Den er som skabt for Kjøring af tunge Læs saavel efter gode som daarlige Veier.

Letvindt kan Afstanden mellem dens 2 Deler - Bukken og Gjeita - rettes ind efter Tømmerets Længde. Dens Bredde gjør, at selv et stort Læs aldrig vil rage i Høiden og den praktiske «Bænding» med Trosser og «Bjørn» holder de runde, isede Tømmerstokker som i en Skruestik-ke.

Og er end Veien aldrig saa krongle- te - er det Staup i Staup - det mær- kes knapt. Smidig som en Aal føl- ger Gjeitdoningen alle Terrængets Luner, og Indfald. Lad det svæve noksaa stygt mellem Issvullene - sjelden eller aldrig kommer Meier- ne i Veiret.

Naar man saa er kvit Læsset, er det bare at sætte Gjeita op paa Bukken, og har man en god Høisæk med sig, sidder man som i den bedste Sluffe og kan paa Hjemturen nyde Hvilens Sødme.

La oss nå vende tilbake til vegen innover Holleia. Anleggsstart var året 1935/36, og veien ble fullført til Raukastet. Dette arbeidet ble fi- nansiert ved at skogeierne betalte inn 5 øre pr. dek. skog. Største skogeier, Ringerikes Bank, betalte inn 450 kr, mens minste skogeier betalte 12,50 kr. Tilsammen kom det inn 897,50 kr. Det ble dessuten søkt om - og tildelt - bidrag fra stat og kommune. Disse stat/kommu- nebidrag fordelte seg slik:

1934	350 kr
1935	1.000 kr
1936	200 kr
Sum stat/komm.bidrag	1.550 kr

Det ble opparbeidet 450 m vei med et pengeforbruk av 659,04 kr. Det- te gir en løpende pis pr. meter på 1,45 kr.

Ellers foreligger et regnskap pr. 17.01.38, revidert av Johs. Wangs- nes på 6.690,69 til innkjøp av ar- beidsredskap.

Og vi har et regnskap for veien pr. 06.12.40 på 7.271,04, revidert av Jan Haukenes. Som man ser, ope- reses det nå med langt høyere be- løp ved inngangen til 40-årene. Dette kan vel ha flere årsaker, men det er vel riktig å peke på en- kelte momenter.

1. Tømmerprisen hadde tatt seg opp en god del, slik at skogeierne hadde mere kapital til sin rådighet.
2. Skogkulturavgiften, en viss del av brutto tømmerpris, hadde steget fra 1% i 1932 til 2% i 1938. For de som ikke vet hva skogkulturavgift er, kan kort opplyses. (Skogkultur- avgift trekkes med en viss prosent fra bruttoverdien av det solgte tømmeret. Hver skogeier får der- for en konto, stor eller liten, som eies av skogeieren, men som bare kan benyttes til skogkultur; skog- planting, avstandsregulering, grøf- ting, veibygging m.m.).
3. Prisen på veiarbeid ble gradvis litt kostbarere etter hvert.

De Ask-væringene som deltok på veien før 1940 er følgende:

- Torvald Lerberg, Trond Lerberg, brødrene Nordengen, Paul Paul- sen, Harald Bang, Ringerikes Spa- rebank, Levor Pedersen, A. Berg-

gaard, Ole Aslaksrud, søstrene Stenseth, Andreas Lerberg, fru Borlaug, Arne Oppsahl, Axel Lø- venskiold, Egil Berg, Else Egge, Jul Larsen, Waldemar Wrangel.

Historien har nå kommet fram til 1940 - og nå skjedde en rekke ting, blant annet at tyskerne invaderte landet. For å hindre at tyskerne helt skulle gripe makten, ble det 15. april 1940 ved proklamasjon fra Høyesterett opprettet et Admini- strasjonsråd som fungerte til 25. sept. samme år. Medlemmene som ble ledet av fylkesmann I.C. Chris- tensen, overtok samme myndighet som statsrådene normalt utøvde.

Jeg vil nå prøve på en avklarende runde på hva arbeidstjeneste var - og ikke var - under krigen. Sitat: «Norge i krig b. 2 s. 101 (Asche- houg). "Administrasjonsrådet satte sommeren 1940 i gang en frivillig arbeidstjeneste for å hjelpe til i jord- og skogbruk. Både i bygd og by var folk denne sommeren sterkt opptatt av å øke mat- og brenselforsynin- gene, og det ble regnet som meget rosverdig at ungdommen hjalp til i Arbeidstjenesten.

Etter 25. september 1940 ble AT gradvis nazifisert, blant annet måtte befalet fra nå av bruke nazihilsen. Mange gikk nå ut, og det ble etter hvert ansett som unasjonalt å være med i AT.» - Sitat slutt.

Imidlertid, og det er viktig: Da det kom på tale å søke hjelp hos AT for å lage vei innover Holleia 1940, var det snakk om frivillig innsats og organisasjonen var enda ikke in- fisert av NS.

Ringerikes Blad har 1. juli 1940 en stor artikkel om Holleia, hvorav følgende siteres: «Blir den første arbeidsleir for Buskerud-gutter på Holleia? Planen er å forlenge bilve- gen til Skjærsviken. Formannen i fyl- kesutvalget for Arbeidstjenesten i Buskerud, overrettsakfører Viik opplyser at det hittil har meldt seg 60 ungdommer til den første ar- beidsleir, og at man venter ytterlige- re innmeldelser. Fra Ask er det byg- get en 3 km lang veg som skal føres videre innover skauen. For den

første halve kilometer frem til en stor bru må man ha fagfolk til arbeidet. Fra brua skal imidlertid vegen føres ytterligere 3 km innover skauen til Skjær sjøen på Holleia, hvor det ligger opplagt mange tusen favner ved som det har stor betydning å få kjørt frem i høst».

R.B. torsdag 4. juli 1940:

«Som bekjent, har skogeierne her tidligere opparbeidet en utmerket skogsbilveg fra Ask frem til Aklangen, dvs. det står igjen en halv kilometer før man når sjøen, men denne har grunneierne meddelt at de vil gjøre ferdig i løpet av høsten. Dessuten vil grunneierne sørge for å bygge bro over elven ved Aklangen. Det blir så arbeidsleirens oppgave å fortsette veien de 3 km inntil Skjær sjøen. Selve leiren skal ligge ved Aklangen, og et pionerkompani fra Oslo har gjort alle de forberedende arbeider med istandsettelse av leiren.

I alt samles her 80 - 90 mann under ledelse av ingeniørkaptein Holtan Sommerfeldt, og som idrettsleder og svømmeinstruktør er utsett Halfdan Bastiansen, instruktør i Drammen Turn og svømmelærer ved Drammenshallen.

En kokekone og fem lotter fra lotteavdelingen i Drammen skal sørge for kostholdet. Deltakerne i leiren er så å si alle fra Drammen og omeng - noen fra Kongsberg. Hønefoss-guttene glimrer med sitt fravær. Grunneierne har påtatt seg all transport fra Ask og gir leiren den nødvendige melk, halm, trematerialer og delvis også redskaper. Gods-eier Løvenskiold har flyttet badstua som skiløperne brukte i vinter fra Asksetra til leiren ved Aklangen, og guttene vil få det helt utmerket. De fleste guttene har bundet seg til arbeid i leiren for en måned.»

R.B. fredag 19. juli 1940:

«Arbeidsleiren ved Aklangen, på ca. 100 mann, er kommet godt i gang. Over hele leiren hersker en eksemplarisk orden og disiplin. Vi kikker inn i teltene hvor sekker, soveposer og madrasser ligger i prikkfrie rekker og rader. Haugevis av brune fjøs smiler mot oss, dobbelt

så mange brune armer svinger hakker og spader, og en kan ikke annet enn å beundre disse som benytter sin ofte knepne ferie til å slåss mot stein og jord langt til skogs.»

R.B. onsdag 2. oktober 1940:

«Arbeidstjenesten skal fra høsten være obligatorisk.»

AT ga året 1940 ut to nummer, nemlig nr. 1 "Billedrevy fra sommerens AT-leire" og AT nr. 2 "Julenummer". Arbeidstjenestens sjef i november 1940 var oberst Magnus Hagen. Han har blant annet en artikkel i AT nr. 1. På s. 7 nevnes at det totalt var 90 AT-leire, derav 56 mannlige og 34 kvinnelige AT-leirer sommeren '40. Julenummeret har flere artikler fra Ringerike, særlig fra Haugsbygd, men Ask - Holleia-prosjektet omtales ikke.

Den endelige ledelse av AT gikk etter hvert over til "AT-general" Carl Frølich Hanssen, før krigen oberst og sjef for Artilleriregiment nr. 1.

R.B. tirsdag 26. november 1940:

«Ved leir nr. 17 - Aklangen, Ask - har den gjennomsnittlige arbeidsstyrke vært 33 mann i tiden 8. juli - 8. oktober. Fra Raukastet går den nye veg over 200 m myr hvor det er gravet 520 m grøft. Grøftetorvet er lagt på planum. Herpå er lagt på tvers faskiner - furustokker 6 - 8 cm i diameter. På denne flåte er lagt 25 cm kult 3,5 meters bredde.

Oppå kulten enten leire og sand eller torv og sand. Vegen går videre over 200 X fjell fram til Aklangen hvor det er to store fyllinger. 100 m videre går over en halvøy til neste bro. Herfra i skogsterreng med furu hvor fjell i dagen med bare et tynt lag av jord og mose.

Veien stiger fra 266 meter til 285 meter. Arbeidet er i år nådd 1 140 meter, langt nok til at oppsitterne kan få kjørt ned brenne allerede nu. Første bil passerte over Aklangen omkring 1. oktober. Det gjenstår ca. 1,90 m i lettere terreng som kan utføres sommeren 1941. Det har vært vanskelig å få tak i fyllmasse. Det har vært utført i alt 2 816,48 dagsverk.»

Pr. telefon har jeg snakket med Oddvar Kristiansen, en av de nålevende som var med på "gamlevegen" før 1940. Han fortalte om arbeid med hakke, spade, trillebår, men også hester. Han nevnte videre navn som Ringenbakken, Harestigen og Raukastet. Det var å dra ut kl. 07.00 og jobbe til kl. 17.00. Etter middag om kvelden dro han ut på treningsturer. Det var harde karer som tålte litt den gang.

En annen jeg har snakket med, er Rolf Hamremoen, Tyristrand. Han var med som lastebilsjåfør på Holleia sommeren 1940. Han bekrefter at det var smått med grus til veien og mye fyllmasse måtte tas fra andre steder. Blant annet ble det kjørt mye slagg, rester av sinkgruvene ved Væleren. Trolig ble det hentet fyllmasse også fra andre steder. Jeg spurte ham: «Var du den første som kjørte med bil over brua ved Aklangen ca. 1. oktober 1940?» «Jeg veit ikke jeg», svarte han, «kanskje var det meg, kanskje var det en annen».

Det må til slutt nevnes at den fullførte vegen høsten 1940 passerte en stor stein på nordsiden av vegen. Steinen har fått navnet AT-steinen, og det ble hogget inn et AT-symbol i den, nemlig en spade og en hakke i kors. AT-steinen markerer endepunktet for den frivillige arbeidstjeneste fra Ask og innover Holleia. Steinen har dermed historisk interesse og bør ikke glemmes.

Jeg vil til slutt få takke Ringerikes Blad ved Kjell Schulerud fordi jeg fikk anledning til å studere hele 1940-årgangen av Ringerikes Blad. Videre har jeg fått verdifulle informasjoner av Ole Bang, Ask. Det har videre vært korte intervjuer av Odvar Kristiansen, Ask, Rolf Hamremoen, Tyristrand, og herredskogmester Bergan. Mange takk til dere som her er nevnt.

Leif Næssan

*Litterære kilder:
Ringerikes Blad 1940-årgangen.
Norge i krig 1 - 8 Aschehoug.
Aschehougs store konversasjonsleksikon.
AT-bladet nr. 1 - 2.
Særtrykk av Landbruksboken, Kristiania 1919, Aschehoug.*

Kronsprinsparets besøk 15. oktober 1990 var en stor dag for museet. Vi ser fra venstre: Sivilarbeider Rasmus Slaattelid, styreformann i Ringerikes Museum, oberst Gudbrand Strømmen, som overrekker en minnegave til kronprinsregenten, et blått keramikk-krus med motiv av Norderhovfløyen laget av Kari Maartmann Moe, ordfører Halvor J. Berge, fylkesmannen, konservator Eivind Karsrud, ledsagere fra hoffet, sikkerhetsvakter. Foto: Johan Brun.

Fyrtøy fra 1700-talet

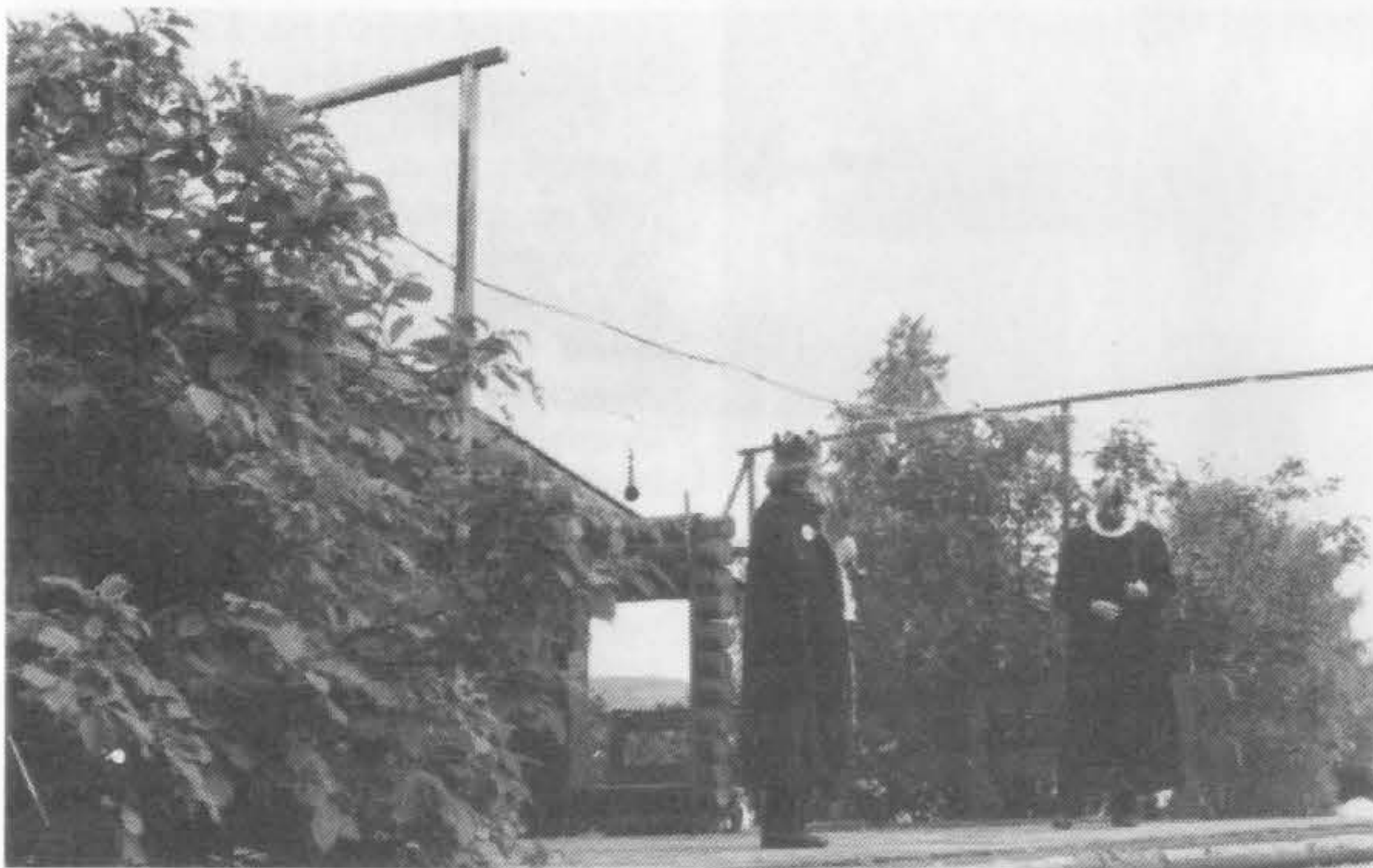
Før fyrstikker vart vanlege kring midten av førre hundreåret, måtte ein slå eld på gamlemåten med stål og flintestein. Gneisten vart fanga opp i knusk, turka sopp frå eik eller bjørketre, ofte blanda med salpeter. Ved å blåse på gneisten, tok knusken til å gløde, og til slutt kunne ein da, om ein var heldig, få ei tyristikke dyppa i svovel til å fate eld. Det var ein omstendeleg prosess, og det vart ofte mange slag med fyrstålet før det gav noko resultat. Fyrtøy som dette vart vanleg utover på 1700-talet. Ringerikes Museum eier et tilsvarende fyrtøy.

Videnskapsselskapets Museum
Trondheim

Fra Spelet på Moe: Eventyrgarden

Av G. Hvattum

Asbjørsen og Moe!

Det høres ut som et firmanavn, og på en måte er det nettopp det det er blitt i vår bevissthet. Ingen er i tvil om hva som er firmaets produkt - de norske folkeeventyr.

Firmanavnet har nok festnet seg ekstra sterkt hos oss som bor på Ringerike. En av firmainnehaverne, Jørgen Moe, ble jo født her og bodde på gården Mo til langt opp i voksen alder. På en måte kan en vel si at firmaavtalen ble inngått da Jørgen Moe og Peter Christen Asbjørsen ble blodsbrødre i hagen på Norderhov prestegård der de begge studerte.

Og ikke nok med det. Da Asbjørsen og Moe ga ut sin første eventyrsamling i 1841, var storparten av de eventyrene som Jørgen Moe bidro med, hentet fra Ringeriksområdet. De fleste av dem hadde Jørgen Moe hørt av en gammel vanfør skredder som bodde på en plass under Mo-gården. Noen hadde søsteren Beate også bidratt med.

Her burde det være stoff til et spill - ja, et riktig eventyrspill måtte det kunne bli!

I de senere årene er holeværingene blitt vel vant med å se sine sam-

bygdingen i ulike historiske roller, enten det nå har vært som krigerske vikinger eller fromme munk og nonner. En har lagt vekt på å få med bygdefolk som aktører og som produsenter av nødvendig sceneutstyr.

Det siste spillet vi oppførte hadde tittelen "Kongsgarden" og ble oppført på Stein gård i 1988/89. Et nytt spill som skulle ha dikteren og eventyrsamleren Jørgen Moe som utgangspunkt, måtte få tittelen "Eventyrgarden". Det er vel kjent at farsgården og heimbygda betydde svært mye for Jørgen Moe. Her fant han stoff til sin kjente barnebok "I brønnen og i tjernet" og det samme gjelder mange av diktene hans.

Og den gamle slektsgården Mo lå der som den har gjort i mange hundre år og liksom bare ventet på et eventyrspill.

Familien Moe Haugen var svært positive til å stille garden til disposisjon for et slikt spill, og flere i familien var villige til å spille med. Så nå var det bare å brette opp skjorteermene og sette i gang.

Som ved de tidligere spillene, tok "Komiteen for historiske spill" på

seg det formelle ansvaret for oppføringen av spillet. Undertegnede laget manus, og Frithjof Rudstaden komponerte og sydde drakter. Komiteens tredje medlem, Berit Skaug, hadde hendene fulle med øving på sin skole.

For hva var mere naturlig enn at barnehagene og skolene i bygda ble invitert med til å lage eventyrspillet. Ja, de var ikke snauere enn at de laget en hel forestilling som de selv hadde det fulle ansvaret for. Repertoaret favnet vidt, fra fremføring av musical til ulike tolkinger av forskjellige eventyr. Elever og lærere gikk inn for øvingene med liv og lyst og engasjerte foreldre, sydde drakter og snekret utstyr.

Jørgen Moe var prest - ja, han drev det faktisk til å bli biskop. Men som nevnt, var det forfatteren og eventyrsamleren vi var mest opptatt av. I "voksenforestillingen" ville vi prøve å vise hvorledes garden og bygda hadde gitt impulser til Jørgen Moe både når det gjaldt hans diktning og eventyrforskning.

I en rekke scenebilder ville vi prøve å hente fram både litterære- og eventyrskikkelser.

Og bygdefolket var med for fullt. De som ble forespurt, stilte villig opp enten det nå var som skuespillere, sangere eller musikere. Nødvendig utstyr ble skaffet til veie, og øvingskveldene ble mange på etterjulsvinteren 1990. For den 10. juni skulle eventyrspillet oppføres på Mo gård.

Og eventyrspill ble det.

På det vakre gårdstunet var det satt opp benker, og scenen som også er blitt brukt ved tidligere spill, var plassert ved siden av det gamle stabburet. For hele garden skulle brukes i spillet.

Benkene var fylt til siste plass av forventningsfulle tilskuere da Engbret Moe leste Elling M. Solheims prolog. Og så gikk det slag i slag med opptreden av elever fra de forskjellige barnehager og skoler i bygda.

Asbjørnsen møter kølabrennere på Krokskogen.

Det ville føre for langt å gå i detalj når det gjelder de enkelte innslag. Men spillegleden var på topp, og både aktører og medhjelpere fikk velfortjent applaus.

Og så var det de voksnes tur.

Jørgen Moe og vennen Peter Christen Asbjørnsen entrer scenen og minnes mangt av det de har sett og opplevd sammen. Husker du da vi var på setra hos gamle Gunhild... Og det blodige bryllupet oppe i Hemsedal ensteds.

Og så er vi på setra med huldrer som nær på lykkes med å dåre en av gjeterguttene og ei seterjente som tolker sin lengsel etter bygda og livet der.

Så er vi på Mo igjen. Inn på tunet kommer også et brudedefølge med spillemannen i spissen. Dansen begynner, og alt er fest og glede. Men snart ryker to sammen i et blodig basketak; ser en nøyere etter, er det visst skolesjefen og lensmannsbetjenten i bygda. Og på øltønna sitter fanden og spiller den djevelske Fanitullen.

Senere møter vi Viggo Viking og Store-Beate med Lille-Beate på armen. Og Hans Grenader kommer marsjerende like stram som alltid mens Blomster-Ole får fylt melposen sin.

Og den uforlignelige "Presten og klokkeren". Den uheldige presten og den infule klokkeren ligner mistenkelig på virkelige prester fra bygda, og kongen som en skulle tro måtte ha atskillig blått blod i årene, er visst en høyst alminnelig bonde fra en av de nærmeste gårdene.

Fra stabburstrappa synger et kjærestepar til hverandre med bruk av gamle folkeviser. Smigrende er det ikke bare det de sier til den annen part, men likevel er de nok kanskje litt glade i hverandre.

En kulturaften på Mo er vi også med på. Jørgen Moes bror Ole har invitert alle som teller med i det kulturelle livet i bygda. Og der kommer både lensmann og prest - ja, selv sorenskriveren er med. Det blir sunget og spilt, og en gruppe danser kvadrilje. Jørgen Moe og

Peter Christen Asbjørnsen er naturligvis til stede. Størst inntrykk gjør det nok på Jørgen Moe når tjenestefolket på garden stiller opp som kor og synger noen av hans kjæreste sanger.

Det hele avsluttes med at alle reiser seg og synger med i Jørgen Moes kjærlighetssang til bygda, "Det lysnet i skogen".

Det er mange som burde hatt en takk etter at vi har gjennomført et spill som dette. Skuespillerne, sangerne, musikerne, - de fikk sin hyllest fra publikum. Men det står mange bak, så mange at det ikke er mulig å nevne navn. Men undertegnede er ikke i tvil om at en stor del av verdien ved et slikt spill ligger i det arbeidet som går forut for selve oppførelsen av spillet. Det hele blir et felleseie for folk i bygda.

En takk kommer en likevel ikke utenom. Den går til familien Moe Haugen som lot oss oppføre spillet på den gamle slektsgården. Uten en slik ramme som det vakre gårdstunet ga, hadde det ikke blitt et ekte eventyrspill.

Om Storøya i middelalderen

Av Margit Harsson

Det gamle hus fra 1600-årene. Foto fra 1912. Alv Solberg og frue.

Storøya, den største øya i Tyrifjorden, ligger vakkert til ved innseilingen til sundet mot Steinsfjorden. Øya er godt synlig for veifarende langs E68 gjennom Hole. Denne frodige øya ruver godt i landskapet, særlig sammenlignet med småøyene som ligger i nærheten av Storøya. Så Storøya bærer sitt navn med rette. Småøyene har navn som Haraøya, Purkøya og Geitøya.

Det er knyttet en del historiske tradisjoner til Storøya. Dette er tradisjoner som dels har grunnlag i historiske fakta, og som dels har grunnlag i sagn som er mer eller mindre usikre. I denne artikkelen vil jeg se nærmere på noen av disse historiske tradisjonene, og jeg vil vurdere dem i lys av de opplysninger som historiske skrifter gir oss om øya i tidligere tider.

Ringerike er et distrikt som har mye verdifull historie å ta vare på, og interessen for Ringerikes fortid er stor. Dette ser vi av at lokale aviser og tidsskrifter rett ofte har artikler som omhandler lokalhistoriske emner. Blant disse har Storøyas fortid en sentral plass. Noe av grunnen er nok at det på Storøya i dag fins tre hvelvede kjellere som regnes å være fra middelalderen. På disse tre kjellerne står det i dag yngre trehus.

Det er disse tre middelalderkjellerne som nok er en del av grunnlaget for de tradisjoner som i dag eksisterer om Storøya. I lokale tidsskrifter støter vi på begreper som "klosteret på Storøya" og "herberget for pilegrimene som besøkte Storøya". I den sammenhengen kan jeg for eksempel vise til Ringe-

rikes Blad som i februar i år (16.2. 1991) skriver om "klosterkjelleren" på Storøya, og om et hulrom som skal ha vært "under gulvet der St. Ludvigs kapell var".

En litt eldre kilde som også nevner et kloster på Storøya, er en rapport om *Fornminner i Buskerud*, utgitt 1985 av Universitetets oldsaksamling. Denne rapporten forteller om en samling kjellere som er "bygget i forbindelse med klosteret her". Videre heter det samme sted at "Den førstnevnte skal ha vært grunnmur for klosterets herberge for pilegrimer, den sistnevnte for klosterkapellet". (Rapporten er uten sidetall og uten opplysning om hvilke kilder den har brukt).

For personer som er interessert i lokalhistorie, er dette spennende

lesing. Kirkelige institusjoner fra middelalderen er noe som vekker interesse. De forteller om gammel storhetstid, om åndelige og materielle sentra. Et kloster i middelalderen var virkelig noe som ruvet i landskapet. Men midt i begeistringen over å ha i sitt nærmiljø et klenodium som gamle klosterruiner, melder det seg noen tvilende spørsmål:

- Hva forteller egentlig historiske kilder om dette klosteret?

- Hvorfor er ikke dette klosteret nevnt i bøker om gamle klosteranlegg i Norge? - Hvorfor er ikke dette klosteret mere kjent utenfor Ringerike?

I denne artikkelen vil jeg forsøke å gi noen svar på disse spørsmålene. Jeg vil prøve å finne ut hva som er fakta og hva som er en mer usikker muntlig tradisjon om Storøyas historie i middelalderen.

Hva diplomene forteller om Storøya i middelalderen

Den viktigste lokalhistoriske kilden vi har om middelalderen, er *Diplomatarium Norvegicum* (= DN). DN er et 22 binds verk som inneholder over 20 000 norske brev som er skrevet i middelalderen. Disse brevene blir gjerne kalt *diplom*, og i tid er de fra 1100-tallet og fram til 1570. De fleste diplomene handler om overføring av fast eiendom, som for eksempel kjøp og salg av gårder eller deler av gårder.

De fleste gamle gårdene på Ringerike er nevnt i ett og oftest flere av disse diplomene. Dette gjelder også gården på Storøya. Vi kan ta for oss de diplomene der Storøya er nevnt, og se litt på hva disse gamle diplomene forteller om gården på Storøya.

Vi kjenner i dag 5 diplomer som nevner den bebodde øya i Tyrifjorden. Diplomene er skrevet i årene 1339, 1345, 1347, 1389 og 1393, og med dagens språkbruk er innholdet omtrent slik:

1339 (DN 5, side 108-109):

Brevet forteller at hamarbiskopen Hallvard selger 3 øresbol i gården

Østre Rælingen i Akershus. Brevet er skrevet "i øynni bygdu i Tyri a Ringariki".

1345 (DN 1, side 235):

Brevet forteller om en økonomisk overenskomst mellom to prester, den ene korsbror i Hamar. Prestene på Hole og Stein pluss tre andre menn var med som vitner da dette brevet ble skrevet "i Æøyni bygdu a Ringhæriki".

1347 (Brevet er en avskrift fra ca. 1600 og utrykt):

Brevet forteller om et forlik der biskopen og kirken i Hamar fikk 1 hefseldebol og 1 øre i Hallingby i Ådalen. Brevet er skrevet på "ønnebygdenn" (= torøya) der biskop Hallvard da var.

1389 (DN 4, side 420):

Brevet forteller at hamarbiskopen Sigurd tildømmer Norderhov kirke 2 øresbol i gården Vesteren i Haug. Brevet er skrevet "i Øynne byda i Tyry".

1393 (DN 17, side 145):

Dette brevet er skrevet på latin og inneholder navnet på de gårder som domkirken på Hamar eier. Brevet nevner i alt 20 gårder rundt om på Østlandet, og blant disse gårdene finner vi "Oyna in Tyri".

Disse fem diplomene er alle skrevet på 1300-tallet. De fire eldste diplomene har det felles at de er skrevet på "den bosatte øya" i Tyrifjorden. De handler altså ikke direkte om øya eller gården der, men indirekte forteller brevene at biskopen bodde på øya når han var på Ringerike. Det femte diplomet forteller det vi indirekte vet fra før, at øya i Tyrifjorden var domkirkens eiendom.

Hamar bispedømme

Før vi går videre på jakt etter opplysninger om Storøya i middelalderen, skal jeg ta med noen opplysninger om Hamar bispedømme.

I middelalderen var Norge inndelt i 5 bispedømmer som hadde sine hovedseter i byene Nidaros, Bergen, Stavanger, Oslo og Hamar. Hamar bispedømme ble oppretta

1153 og var dermed det yngste av bispesetene. Til Hamar bispedømme hørte det meste av Hedmark og Oppland fylker, Ringerike, Numedal og Øvre Telemark.

Kirkelige institusjoner i middelalderen ble store jordeiere, og domkirken på Hamar er ikke noe unntak her. Det har vi sett av diplomene fra 1393 som regner opp 20 gårder som er domkirkens eiendom. Vi vet da at Storøya var kirkegods i middelalderen, og at biskopen bodde på øya når han besøkte Ringerike. Det forklarer også hvorfor vi har de fire diplomene som alle er skrevet av biskopen mens han var på Storøya.

1500-tallet

Fra 1400-tallet har vi ingen kjente kilder som forteller om Storøya. Vi må derfor fram til lensregnskapene fra midten av 1500-tallet for å finne nye opplysninger om øya i Tyrifjorden. For Akershus len har vi flere regnskap fra siste halvdel av 1500-tallet. Disse regnskapene forteller at brukeren på øya het Anders.

I et lensregnskap fra 1577 møter vi et nytt navn på øya, nemlig *Biskopsøya*. Det navnet har nok sammenheng med Hamar-biskopens tilknytning til øya i katolsk tid. Men om navnet *Biskopsøya* virkelig har vært i bruk muntlig, eller om det bare er et navn som har eksistert på papiret, det vet vi ikke.

Hva biskop Jens Nilssøn forteller

Etter reformasjonen ble Hamar og Oslo bispedømme slått sammen til Akershus stift. I 1580 fikk dette store stiftet en biskop som het Jens Nilssøn. Biskop Jens Nilssøn satte viktige spor etter seg, og det er spor som vi kan dra nytte av i denne lokalhistoriske undersøkelsen om et eventuelt kloster på Storøya.

Skikken var at en biskop skulle visitere sine kirker helst en gang hvert år. Dette var for å føre tilsyn og kontroll med kirker og prester rundt om i stiftet. Som biskop foretok Jens Nilssøn en rekke slike vi-

sitaser. Under sine mange visitasreiser skrev biskopen dagbøker der han forteller om stedene han besøkte. Disse dagbøkene inneholder så mye interessant lokalhistorie at de i 1885 ble trykket og utgikk samlet i egen bok.

Jens Nilssøn besøkte Ringerike i 1591 og 1594, og begge gangene har han fortalt om besøkene i dagbøkene sine. Noe forkortet kan det han skriver gjengis slik:

I 1591 er biskopen på veg tilbake til Oslo etter en reise over Hadeland. Den 25. februar dette året kommer biskopen med følge "til øen der, som bispen i Hammer haffde i gamel dage sinn woning. En skjønn mured gaard staar end nu til siune" (side 56). Tre år etter er Jens Nilssøn tilbake på Ringerike. Da skriver han blant annet i dagboka si at Kroksund strekker seg i sør helt ut til en stor øy som kalles "Biscopsøe". På denne øya er det en stor gård, forteller biskopen videre, og sør for øya er fjorden som kalles "Tyri" (side 278).

I biskopens dagbøker kan vi lese det vi stort sett har sluttet oss til ved hjelp av diplomene fra 1300-tallet. Det vi kan slå fast er at biskopen ikke nevner noe om et kloster eller kapell på øya. Dette er underlig fordi det bare er knapt 60 år etter reformasjonen, og i tillegg er biskopen ellers meget nøye med opplysninger som var av interesse for kirken. Vi må derfor regne med at klostertradisjonen som er knyttet til Storøya er yngre enn da biskopen visiterte Ringerike i slutten på 1500-tallet.

Hva fogd Wiel forteller

Vi skal ta med enda en gammel kilde som har interessante opplysninger om Ringerike og Storøya. Det er fogd Iver Wiels beskrivelse av Ringerikes og Hallingdals fogderi fra 1743. Fogden Iver Wiel var historisk interessert, og det gjør at hans beskrivelse inneholder mange lokalhistoriske opplysninger. Men før vi går videre, må det nevnes at Wiel nok var noe ukritisk til de opplysninger han valgte å skrive ned. Han skriver om hendelser

Hovedbygningen på Storøya 1912.

som er godt historisk belagt, og han skriver om hendelser som ikke er historisk belagt, uten at han gjør oppmerksom på denne så viktige forskjellen. Derfor er det med en viss kritisk innstilling vi må lese det Wiel skriver i sin beretning om Ringerike og Hallingdal.

Om Storøya skriver Wiel at den bærer sitt navn med rette fordi den er fjerdingen i omkrets (side 130). Videre forteller Wiel om dronning Tyra, som han sier var gift med Sigurd Hjort på Stein, at hun sannsynligvis bodde på "Tyriøya" (= Storøya) og dermed har gitt navn både til fjorden og øya.

Ideen til denne forklaringen på stedsnavnet "Tyriøya" har Wiel trolig fått fra Jonas Ramus' bok "Norriges Beskrivelse". Ramus' bok ble trykt og utgitt i 1735, altså noen år før Wiel skrev om sine fogderier. Jonas Ramus, den kjente presten i Norderhov, forteller i sin Norges-beskrivelse at Tyriøya synes å ha namnet sitt etter Tyri, kong Sigurd Hjorts hustru, som bodde der, "og maa Tyrøen være den samme, som vi nu kalde Storøey, ..." (side 93).

Å se spor etter navngitte historiske personer i stedsnavn, har vært en både populær og nokså vanlig måte å tolke navn på. Noen ganger kan en slik tolking være sannsynlig, men ofte blir det bare ren gjetning.

Wiels og Ramus' tolking av navnet på øya og fjorden må vi i dag si er uten historisk dekning. For det første er navnet på fjorden nok eldre enn dronning Tyra, og for det andre er Tyra en person vi mangler sikre historiske opplysninger om. Rett nok forteller Snorre i sine kongesagaer (Heimskringla) om dronning Ranghild som var datter av Sigurd Hjort på Stein og Tyrne fra Jylland. Men Snorre var like mye dikter som historiker, og historiebøker fra vår tid kan fortelle at Snorres Heimskringla er en "blanding av sannhet og sagn, for ikke å si diktning - ikke sjelden er det Snorre selv som har skåret beretningen til, slik han mente den ville ta seg best ut" (Norges historie II, side 10). I samme norgeshistorie er hverken Sigurd Hjort eller hans danske dronning Tyrne nevnt. Derimot blir det fortalt om Halvdan Svarte som "skal ha vært gift med Ragnhild, datter av en kong Harald Gullskjegg i Sogn" (side 88). Dronning Ragnhild var derfor trolig ikke datter av Sigurd Hjort på Stien, slik Snorre forteller.

Wiels tolking av navnene på øya og fjorden blir dermed altfor usikre og kan best karakteriseres som ren gjetning fra hans side. Dette har da også tidligere historikere vært klar over. Professor Hjalmar Falk skriver f.eks. i 1909 i forbindelse med navnet *Tyristranda*, at Wiel har "et

ganske vildt Sagn om Oprindelsen" til navnet (Norske Gaardnavne V, side 15).

Den samme oppfatningen av Wiels tolking har Gunnar Tveiten som i 1914 skrev en bygdebeskrivelse om Hole herred. I Tveitens bygdebok står det (side 8):

"At han (Sigurd Hjort) hadde en dronning, som hette Tyri, og som bodde paa Tyriøey (Storøen) og efter hvem Tyrifjorden skal ha faat sit navn, er selvfølgelig ikke andet end blot og bar gjætning".

Det gamle fjordnavnet *Tyri* forteller mest sannsynlig om den furuskogen som vokser rundt innsjøen. Det er forklaringen vi finner i Norsk stadnamnleksikon: "furusjøen, skogsjøen" (side 326).

Men tilbake til Wiels beskrivelse fra 1743. Han nevner videre at ikke langt fra de gamle kjellermurene er det tomterester "hvor en Kirke eller Capel synes at have staaet" (side 132). Grunnen til denne antakelsen er trolig et diplom skrevet på latin i 1308. Dette diplomet forteller at prostens ved Apostelkirken i Bergen skal være leder for kongens 14 kapeller (DN 1, side 100-101). Disse 14 kapellene står oppført med navn, og tre av kapellene er Katarinakirken, Allehelgenskirken og St. Ludvigs kapell og *Tussisey*. Stedsnavnet *Tussisey* har fått Wiel til å fundere, for han ser en mulig sammenheng mellom dette navnet og navnet "Tyrisøy" som han mener Storøya i Tyrifjorden kan ha hatt en gang. Wiel foreslår derfor om St. Ludvigs kapell: "muligens at det kunde være denne forfaldne Kirke paa Storøen i Tyrisøen ...". Videre foreslår Wiel at Katarinakirken og Allehelgenskirken kan være kirkene på Stein og Bønsnes.

Det kan ofte være vanskelig å stedfeste gamle dokumenter, men akkurat dette dokumentet er sikkert stedfestet. Det forteller om St. Ludvigs kapell på Tyssøya i Sund kommune, Hordaland. De to andre kapellene som Wiel ville identifisere med Stein og Bønsnes, er to

kirker i Bergen. For å gjøre Wiel rett, må vi nevne at han selv kaller det han sier for en "Gisning". Men Wiel har altså lest feil. Navnet som i diplommet fra 1308 er skrevet "Tussisey", blir av Wiel tolket som "Tyrisøy" (side 133).

Wiels feiltolking skulle vise seg å få ringvirkninger. I ei bok fra 1860-åra om "Norske Fornlevninger" skrevet av N. Nicolaysen er det opplysning om ei tomt på Storøya, ca. 40 fot i kvadrat "hvor en kirke eller kapel synes at have staaet" (side 137). Dette er et direkte sitat etter Wiels beskrivelse fra 1743, og Nicolaysen har altså ikke vært klar over at Wiels opplysninger dels bygger på en feiltolking av stedsnavnet *Tyssøya* i Hordaland.

Men Wiels feillesing skulle få enda fler ringvirkninger. Fra 1888 har vi ei bok om "Norges Kirkebygninger i Middelalderen og Nutiden" av professor L. Dietrichson. I denne boka er "Bispens Borgkapel" på Storøya nevnt (side 24). Men samme bok nevner også kildene til sine opplysninger, og her er det at boka om "Norske Fornlevninger" av N. Nicolaysen er nevnt som kilde. Men denne boka igjen hadde jo hentet sine opplysninger fra Wiel, som altså satte fram sin "gjetning" på grunn av en feiltolking. Dette er et eksempel på hvordan en misforståelse i 1743 blir uttrykt som sannhet i 1888.

Nå er det ikke utenkelig at biskopen kan ha hatt et eget kapell til bruk når han bodde på Storøya. Biskop Jens Nilssøn skriver jo som nevnt i 1590-åra at det var en skjønn muret gård på øya, så staselige hus har det sikkert vært der. Men vi mangler dessverre fortsatt sikre opplysninger om et slikt kapell.

Ludvig - en fransk helgenkonge

Som nevnt innledningsvis, kunne vi i Ringerikes Blad i februar i år lese om St. Ludvigs kapell på Storøya. Kilden til denne opplysningen er uten tvil fogden Wiels beskrivelse av Ringerike fra 1743. St. Ludvig var en fransk helgenkonge, og i Norge er han bare kjent i forbin-

delse med det kongelige kapellet på Tyssøya i Hordaland. Dette stemmer med opplysninger i boka "Norges Kirkebygninger" av L. Dietrichson, der det er en oversikt over kjente norske kirkededikasjoner i middelalderen (side 131).

Den franske kongen, Ludvig, som levde på 1200-tallet, skal ha vært venn av Håkon V, norsk konge i perioden 1299-1319. I 1306 ble det så etter kong Håkons ønske bygget et kapell på vestsida av Tyssøya i Hordaland. Dette kapellet lot kongen innvie til St. Ludvig, som tidligere var omkommet på en korsferd mot Tunis.

Opplysningene i Ringerikes Blad om at et kapell på Storøya skal ha vært dedikert til St. Ludvig, må dermed også ha sitt opphav i Wiels feillesing fra 1743.

Her har vi altså et konkret eksempel på at noe som fra først av var en gjetning og i realiteten bygget på en misforståelse, med tiden blir en allment godtatt sannhet. Det viser hvor lett feilaktige og populære tradisjoner kan oppstå.

Klostrene i middelalderen

Kirkelige institusjoner var i middelalderen godt organiserte. Det ble lagt vekt på at geistlige skulle ha utdanning og at de skulle kunne lese og skrive. Derfor ble kirker og klostre viktige kulturelle sentra. De har satt spor etter seg i en mengde brev og dokumenter. Klostrene fikk også etter hvert gaver som blant annet var gårder eller gårdparter. Det ble dermed nødvendig å ha orden og oversikt over inntektene fra jordeiendommene, og det var nødvendig å ha et beseglet brev (diplom) som bevis på eiendomsretten. Det er noe av grunnen til at kirkelige institusjoner så ofte er nevnt i forskjellige dokumenter fra middelalderen.

Fra 1800-tallet og fram til i dag er det skrevet flere bøker om klosteranlegg i Norge. Det har ikke vært mulig å finne opplysninger om et kloster på Storøya i Tyrifjorden i noen av disse bøkene. De fleste historikerne regner nok også med

To store brannkatastrofer i Hønefoss

Fra Nordsiden før brannen 1878.

Nordsiden i Hønefoss har vært utsatt for to store brannkatastrofer. Den første var i 1854, to år etter at Hønefoss ble by.

Den 23. mai kl. 13.00 begynte det å brenne i huset til Proprietær E. Tandberg. Det var vindvær og tørt, så ilden bredte seg raskt, og 20 hus brant ned i løpet av et par timer. En stor del av befolkningen var i Norderhov kirke der biskop Arup holdt biskevisitas, og etter Gudstjenesten kom man hjem til nedbrente hus.

Den neste storbrannen var den 12. august 1878, da brant 17 hus ned og 7 andre bygninger ble mer eller mindre skadet. Den samme dagen hadde byen besøk av utenlandske jernbanefolk, disse ble alarmert midt under middagen på Glatvedt Hotel og deltok i slukningsarbeidet. Selskapet samlet etterpå inn kr 2.221,- som hjelp til den brannlidte befolkning.

at alle norske klosteranlegg i middelalderen i dag er kjent og registrert. Det er derfor vanskelig å tenke seg at et kloster på Storøya kan ha eksistert uten å sette et eneste sikkert spor etter seg hverken i skriftlige eller materielle kilder.

Foreningen til norske Fortidsminnesmerkers Bevaring har nettopp gitt ut ei lita bok om klosteranlegg i Norge. I boka er det trykt et oversiktskart som viser klostrenes beliggenhet. Oversiktskartet viser at det var 27 kloster i Norge i middelalderen. I tillegg var det fire kloster i Båhuslen som fram til 1658 var del av Norge. De norske klostrene ble alle grunnlagt mellom 1028 og ca. 1300.

De fleste klostrene lå i eller i nærheten av de største byene våre - Oslo, Nidaros, Bergen og Stavanger. På Hamar lå det et dominikanerkloster i nærheten av domkirken.

Hva vi sikkert vet om Storøya

I middelalderen har det sikkert vært en stor og veldrevet gård på Storøya. Denne gården ble eid og brukt av biskopen i Hamar bispedømme. Vi vet at biskopen med følge i perioder må ha bodd på øya, og at det da var behov for både gode hus og godt matstell. Til å stå for den daglige driften av gården, har nok biskopen hatt en gårdsbestyrer. En slik bestyrer ble i middelalderen gjerne kalt årmann. Det er denne gården Jens Nilssøn kaller en "skjønn muret gård" i 1594.

Så langt tilbake vi vet og fram til reformasjonen i 1537 var Storøya kirkegods. Etter reformasjonen ble mye av kirkegodset i Norge konfiskert av kongen, og slik gikk det også etter hvert med kirkegodset på Hamar. Vi ser av lensregnskapene at Storøya ennå på 1500-tallet var kirkegods, men i en skattematrikkel fra 1647 er Storøya ført opp som krongods med leilendingen

Oluf som bruker (*Oluf* er dansk skrive måte for norsk *Ola* eller *Olav*). Det tidligere kirkegodset er altså nå lagt under kongen.

Storøya er i 1647 fullgård med en landskyld på 3 skippund. Landskylda er uttrykk for gårdens verdi, og det er få fullgårder i Hole som i 1647 har så stor landskyld som Storøya. Det betyr at Storøya relativt sett også var en stor gård på den tida.

Som før nevnt, er det ikke urimelig å tenke seg at biskopen på sin vakre gård på Storøya kan ha hatt et kapell eller gudshus til bruk for seg og sine folk i de periodene han bodde der. Men foreløpig har vi ingen pålitelige kilder som forteller om et slikt gudshus. Kanskje framtidige arkeologiske utgravninger kan kaste et klarere lys over Storøyas historie i middelalderen. For det er i grunnen merkelig lite pålitelige kilder kan fortelle om denne relativt store gården i Hole.

Minner fra en svunnen tid

Elsa Margrethe Schei

Det var antakelig i 1921 at far ble tilsatt som lektor ved daværende Ringerikes høyere skole i Hønefoss. Vi flyttet fra Oslo og til Heradsbygda litt utenfor Hønefoss.

Der leiet vi første etasje i en villa som het Wexhall. Den gang lå Wexhall høyt og fritt uten nevneverdig bebyggelse rundt. Det var bare noen spredte hus, et par små gårder, et bitte lite landhandleri og så Ve gamlehjem.

Om Wexhall kneiste høyt og fritt, så gjorde Oppen gård det enda mer der den lå oppunder skogbrynet med sin skinnende hvite hovedbygning i mur. Det var Oppen som eiet Wexhall. I tre år ble vi boende på Wexhall. Siden flyttet stortingsmann og redaktør av avisen "Fremtiden", Konrad Knudsen, inn i "våre" rom. Da hans meningsfelle, Leo Trotskij, ble forvist fra Russland og kom til Norge, tok familien Knudsen vel imot ham og hans kone og lot dem få bo hos seg på Wexhall i en del av det halve året de var i Norge. Trotskij likte godt å gå på kino i Hønefoss, og vi så dem ofte sitte utenfor på Wexhall og sole seg. Etter at de ble utvist også herfra, kom de til Mexico der Trotskij ble drept av inntrengere i sitt hjem, angivelig av sovjetiske agenter. Det var i 1940. Trotskij hadde kjempet mot Stalin om makten i Russland og hadde trukket det korteste strå.

På Oppen hadde de eget musikkværelse. Husjomfru og kontorist. Man kalte herr Oppen for "Prokurator'n". De hadde stallen full av skjønne hester. Spesielt husker jeg de staselige traverne "Max" og "Grane". Og så hadde da lille "Mussi" sin plass i stallen. Hun var snill og grå. Det var hennes jobb å bringe Oppen-barna til skolen. Min eldste søster og jeg fikk kjøre med.

Uvisst av hvilken grunn ble jeg sendt på skolen alt noen uker før jeg skulle fylle seks år. Etter omtale å dømme skal jeg ha vært et snilt barn, så det var vel ikke akkurat det at de ville bli kvitt meg. Det hadde vel sin praktiske grunn. Det fantes en liten skole i bygda, Veien skole. Men både Oppenbarna og vi gikk på Hønefoss-skole.

Om vinteren satt vi lunt under bjørneskinnsfellen og hørte på den muntre klangen av bjellekransen som "Mussi" hadde rundt halsen. Vi fikk lov å snørekjøre med henne også. "Mussi" var trygg og sikker.

Brått tok det slutt med hesteroantikken. For da kom B I L E N ! De på Oppen kjøpte bil og vi kjøpte bil. Det var det ikke så mange andre som hadde bil den gang. Når vi sto i vinduet og kikket ned på veien etter far, visste vi at det var han som kom hvis motorkassen var blank. Var motorkassen matt, så var det Oppen.

Vi hadde en T-Ford. Den ble "født" i 1924 eller litt før. Fars hjertebarn gjennom ca. 13 år. Vi var den direkte årsak til at hester løp ut, dødsredde som de ble, når de møtte oss. Vi tutet foran hver sving i tilfelle det skulle være noen på den andre siden.

Forden led ofte av startvansker. Da måtte man hjelpe seg med sveiven som satt foran på bilen. Heller ikke den var bestandig samarbeidsvillig. Den kunne tvertimot være direkte ondsinnet. Som den gangen den slo tilbake og ettertrykkelig brakk fars høyre arm.

Forden var så sterk i bakker, sa far stolt. Onde tunger sa den helst burde rygges opp. Det gjorde aldri far. Faktisk passerte han en og annen bil som strevde seg oppover.

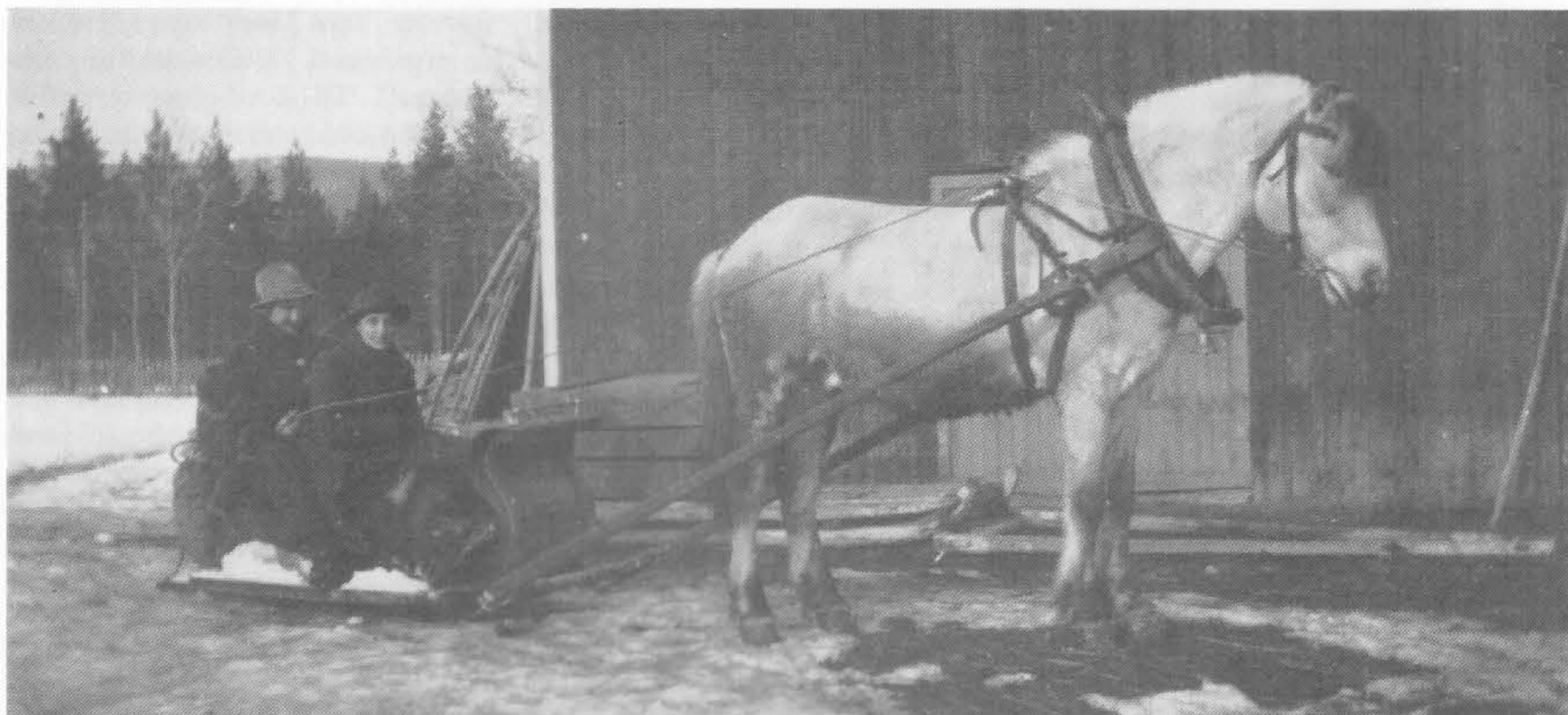
Men det hendte også at tilfeldig fotfolk ga bilen en kjærkommen dytt opp den siste kneiken. Det var bare far som satt i Forden opp de bratte bakkene. Vi andre måtte gå. Motoren kokte fort. Da skrudde vi opp et lokk og dampen sto. Slapp vi opp for medbrakt vann, måtte vi gå til nærmeste hus og be om påfyll.

Vi brukte bilen bare i sommerhalvåret, men det kunne være regnfullt og kjølig da også. Da trakk vi kalesjen over slik at vi fikk både tak og vegger. Sogar vinduer. Av celluloid. Vi reiste med fullstappet bil på søndagsturer og i ferier.

Om vinteren brukte vi toget. Mest til Flå i Hallingdal der vi ble møtt på stasjonen med hest, bjellekrans, bredslede, bjørnefell og noen ganger rensdyrpose til å sette føttene i.

Såvidt jeg husker, hadde de ikke elektrisk lys i Flå før 1940. Det var vedovner og parafinlamper. Når vi skulle legge oss om kvelden, var det å bruke parafinlykter i ganger og trapper før vi kunne tenne lampen i soveværelset. Der var det fyrt godt opp i forveien. I sengene var det doble ulltepper og varmekasser i fotenden. Om morgenen ble det igjen fyrt godt opp med sprakende bjerkeved før vi ble servert kaffe og et bugnende kakefat på sengen.

Det kunne være skrekkelig kaldt ute. Ikke minst den dagen det var bestemt at det skulle være kanefart. Alt som kunne kripe og gå stilte likevel opp. Med nystriglede hester i sin fineste stas. Det ble en lang rekke med ringlende bjellekranser. Det gikk i trav til et forsamlingshus der man fikk seg en kopp kaffe med "nogo attåt" og en prat. Hestene fikk sin mulepose med høy eller havre. Den hang over "huelaget". Over ryggene

hadde de varme dekken. De slapp å vente lenge før de travet hjem igjen noen kilometer.

Vi flyttet fra Wexhall i 1924. Da var jeg syv år gammel. Vi hadde bygget et solid murhus i Hønefoss, av far innen familien kalt "Trælup". Neppe på grunn av *fysiske* anstrengelser. Det var bare de som av profesjon var snekkere, malere, murere eller andre håndverkere som bidro med egen innsats i huse-
ne sine.

Vi hadde en maler som het Beck. En kunstner i sitt fag. Aldri glemmer jeg maler Beck. Han laget dukkestuer til oss. Av margarin-kasser. Naturlig nok husker jeg best min egen. Utvendig gul av farge og med vinduer, gardiner og fargerike potteplanter. De samme vinduene innvendig. På gulvet hadde han malt et mønstret, rødt gulvteppe som det virkelig sto respekt av. Han skar ut en flott inngang i rundbuestil. Av mor og far fikk jeg bitte små møbler og en nydelig lysekrone som hang i taket.

Det var fredelig i Hønefoss under vår oppvekst. Vi slo ball i gaten, hoppet tau og bryte. Men politi måtte man ha. Vi hadde Store-Knut. Han patruljerte i Storgaten og var imponerende i sin fine uniform. Han elsket barn og hadde alltid lommene fulle av godter til oss. Ingen kjøpte så mange mai-blomster og merker av oss som

han. Det var en annen som også alltid hadde godt i lommene til oss, men jeg husker ikke mere om ham enn at han het "sakfører Andersen".

Inne i huset levte vi vårt eget familieliv. Vi måtte spise havregrøt og drikke tran til frokost enten vi likte det eller ikke. Vi likte det ikke. Til dags dato har jeg enda aversjon mot havregrøt. Men det var sunt.

Fjernsynet var jo slett ikke oppfunnet. Knappt nok radioen. Så vi *leste*. Var vår egen lille lesesirkel. Satt rundt et bord og leste hvert vårt avsnitt av en bok. Når det ikke var fars tur, satt han med pipen og vi andre med et håndarbeid.

Etter at vi hadde lagt oss om kvelden, ba vi aftenbønn. "Gud bøy mitt unge hjerte til sann gudsfrykt". Inntil jeg en dag kom inn og sa at nå hadde jeg fått sann gudsfrykt i skoene mine. Vi skiftet til "Kjære Gud, jeg har det godt". Ikke bestandig syntes vi at dagen hadde vært helt god. Hadde vi - etter måten - forbrutt oss alvorlig, fikk vi bjerkeris på blanke messingen. Vondt i øyeblikket, men uten å etterlate seg varig mén.

Med ønske om en god natt ble lyset slukket etter aftenbønnen. Da hadde vi vårt hemmelige natteliv, vi som kunne lese. Opp med bok og lommelykt fra under dynen.

Vi spilte piano. Terpet øvelser og skalaer. En time pr. dag. Jeg elsket spillelærerinnen min og ble etter hvert en forholdsvis habil utøver. Spilte for fars og mors gjester, med og uten fiolin ved siden av. Både far og mor likte å høre på. Særlig mor. Det var hennes piano også. Hun hadde fått det til 14-årsdagen sin. "Jeg ønsker meg et par støvler og et piano", hadde hun sagt. Så fikk hun begge deler og lærte selvfølgelig å spille. Hun pleide komme inn i stuen hvor jeg satt og spilte, slo seg ned i en stol bak meg og nynet med. Ble aldri trett av å høre på. "Spill *den* da", sa hun "og *den*". Jeg kan enda fornemme stemningen når hun oppmuntret meg. Hun var en stor inspirasjonskilde.

Vi gikk på danseskole. Skulle lære å "føre" oss. Vi gikk polonese. Lærte alle turene. Når vi hadde gått på danseskole, så *kunne* vi polonese og brukte den så vel på avslutningsballet som i de private ballene der det var plass. Vi småpikene lærte å gjøre "komplimang" når guttene engasjerte oss til turdans. De slapp med et vakkert bukk. Vi løftet litt i skjørtet med begge hender mens vi satte én fot fram og den andre like bak samtidig som vi bøyet oss mer eller mindre grasiøst mot kavaleren.

Når vi ble budne i private ball, fikk vi skriftlig innbydelse. Man ga seg den ære å invitere oss. Svar utbes.

Vi kom i våre fine ballkjoler og med vifte. Viften var av elfenben og hang i et bånd rundt håndleddet mens vi danset. Etter dansen slo vi den ut og viftet våre varme ansikter.

Natten før et ball var grusom. Da lå vi - eller satt - i sengen med hodet fullt av såkalte papiljotter. Hårruller var ikke funnet opp enda. Mor tvinnet håret vårt inn i et utall av papirruller. Resultatet var oppsiktsvekkende vakkert, syntes vi, og var vel verd en søvnløs natt.

Vi hadde hushjelp. Hun hadde i mange år, som vanlig var, en månedslønn på kr 20,-. Dertil kost og losji pluss lovfestet fri annenhver søndag og hver onsdag ettermiddag. Både hun og mor hadde nok å gjøre. Det fantes ingen fryser, intet kjøleskap, ingen vaskemaskin. Jeg kan huske da vi fikk vår første støvsuger.

Hushjelpen oppholdt seg på kjøkkenet under middagen. Hun serverte oss. Når vi ville ha påfyll, trykket vi på et ringeapparat som hang i en snor ned fra den store lampen over spisebordet. På kjøkkenet var det en tavle med nummer som viste hvor det ringte fra.

Falt ett-tallet ned, så var det på hovedinngangen. To-tallet kom fra kjøkkeninngangen, tretallet fra spisestuen og firetallet fra foreldresoveværelset. Postmannen hadde sitt helt spesielle signal som bare han brukte. Så behøvet man ikke nødvendigvis lukke opp med det samme om det ikke passet.

Før jul var det hektisk travelt. Man var moralsk forpliktet til å skure og vaske overalt, samt henge opp rene gardiner. Slakt kom i huset. Det ble hermetisert over en lav sko. Medisterkaker og pølser skulle lages. Det ble malt opp på en tung håndmaskin. Flesk skulle saltes ned. Det ble arbeidet under høytrykk, for nesten like sikkert som julen kom "kakelinna". Det fryktede mildværet. Maten måtte beriges. Både baking og slakting foregikk i ett av de store kjellerrommene våre. Der var det passe kaldt.

Hvor mange kakesorter det ble laget til jul, har jeg ikke tall på. Hver for seg ble de lagt i store Sætrekjeksbokser og var ment å vare til påske. Var en av oss barna så heldige å være en stund alene i huset, var vi raske på labben til å forsyne oss. En kake fra hver boks. En kulinarisk nytelse og minimal sjanse til å bli oppdaget.

Frk. Sætrang gikk i husene og bakte. Hun måtte bestilles lang tid i forveien. Over sitt høyt oppsatte hår hadde hun et hvitt skaut. Fra håndleddet og oppover albueene hadde hun hvite overtrekksermer og naturligvis et stort hvitt forkle. Hun og mor sto i dagevis og bakte i kjelleren. Småkakene var gode å ty til når man fikk uventede visitter.

Det var vanlig å gå på korte og overraskende besøk. Avstandene var små. Man drakk en kopp kaffe eller nippet til et glass hjemmelaget vin ved siden av småkakene. Mor var ekspert til å lage vin. Vi hadde et mangfold av bærbusser og frukttrær.

Fra tid til annen kom Marie sypike. Hun ble i mange dager, men lå hjemme hos seg selv om natten. Når unntas en rask spasertur etter middagen, satt hun ved symaskinen fra morgen til kveld. Marie sypike var over den verste ungdommen. Hun var alltid kledd i side, omfangsrike skjørt. Under hadde hun et bastant underskjørt med lommer. I lommene hadde hun sitt eget centimetermål, kritt etc. - samt andre ting hun kunne få bruk for, eksempelvis lommetørkle. Aldri så man Marie sypike med noe sånt som en håndveske.

Hun hadde fordøyelsesbesvær, og vi måtte alle leve på diett de dagene hun var hos oss. Mor gikk henne tilhånne. Kastet sømmer og gjorde annet forefallende arbeid. De var alltid begge to til stede når vi skulle prøve. Å prøve var en lidelse. Noe skulle taes inn, noe legges ut. Ikke alltid var mor og Marie sypike enige. Når mor mente at jeg, som etter hvert ble en oppløp-jentunge, burde ha litt sider

skjorter, kom Marie med sitt slående argument: "Hu er da itte *komfirmert*". Til konfirmasjon sydde hun den obligatoriske hvite kjolen til oss - og til overhøringsdagen som var søndagen før selve konfirmasjonen den like obligatoriske mørke blå.

Vi hadde venninner som bodde utenbys. F.eks. i Norderhov. En halv mil å gå. Vi praiet hestekjøretøyer. Som regel fikk vi sitte på. Vår beste venn i så måte var "Snillemannen". Hans store, brune hest var like snill og luktet i mine nese herlig. Hester lukter deilig, synes jeg.

Hjem igjen brukte vi bil. Melkeruta. Ikke hadde vi lov hjemmefra å bli med den og ikke hadde sjåføren lov å ta oss med. Vi kjørte med den likevel. Melkeruta kom til noenlunde faste tider. Den hentet melk i store spann fra gårdene. spannene sto på såkalte melkeramper ute ved veien. Bilen hadde åpent lasteplan. Oppå spannene satt vi. Inntil den dagen da foldeskjørtet mitt heftet seg fast i lokket. Akkurat da jeg hoppet ut i Storgaten. Lokket var festet med en kjetting til selve det store 50-liters spannet, og mesteparten av melken flommet etter meg da vi nådde bakken. Fra da av var det brått slutt med Melkeruta, både fra vår og ikke minst sjåførens side.

I 1937 solgte vi Blomsgt. 5. Pluss Forden og en gammel sykkel. Han som kjøpte den enda velholdte bilen for kr 200,- fikk sykkelen attpå. Den hadde vært mors. Hun var født i 1883 og var den første dame i Flå som eide en sykkel. Sykkelen hadde lys brune felger av tre og var nokså tungtrådd. Unntaken når vi skulle nedover bakke. Da måtte vi holde bena langt ut. For pedalene gikk like fullt. Ingen brems der. Bare en ytterst spinkel håndbrems.

I 1940 kom krigen. Tyskerne okkuperte vår forhenværende villa og laget sykehus av den. Så vet jeg intet om Blomsgt. 5 før jeg i 1987 kom til Hønefoss og så at det var blitt et psykiatrisk dagsenter der. Siden det altså ikke var privatbolig,

tok jeg mot til meg og ringte på. Om jeg kunne få lov å se mitt gamle barndomshjem igjen? Det fikk jeg. Huset som far hadde tegnet. Hagen som han hadde anlagt. Hagen var et sørgelig villniss. Så trådte jeg for første (og sikkert siste) gang på femti år over den kjente og kjære terskel.

Alt var som før. "Kontoret" hvor far pleiet sitte med matematikken sin. Stuen hvor pianoet hadde stått. Og det store juletreet med sin levende lys. Spisestuen hvor havregrøten så motvillig hadde glidd ned. Fars og mors soveværelse med den store verandaen. Hvor russen kom hver 17. mai og hujet og skrek mens det enda var nesten natt for å vekke far. De ga seg ikke før vi alle var ute på verandaen og vinket til dem. Vi barna syntes det var en kongelig start på nasjonaldagen.

Når vi en gang iblant trengte dro-sje, brukte vi alltid Rygh. Han eiet sin egen bil, var stø og pålitelig. Da mor og far feiret sitt sølvbryllup i 1937, kjørte han oss til Oslo på smale, grusete veier. Han spiste et formiddagsmåltid sammen med oss på Frognerseteren. Så så vi ham ikke igjen før om kvelden da han hentet oss utenfor Nasjonalteatret. Da hadde vi overværet forestillingen og dessuten i løpet av dagen spist middag på Bristol. Ti år senere kjørte han mor og far til mitt bryllup i Oslo. Dagen etter hentet han dem.

Om veien til Oslo ikke akkurat var som i dag, så var de langt verre til Hole og Sokna. Det var nok ikke for ingenting at en av byens leger kunngjorde: Pasienter fra Hole og Sokna mottas ikke. Han tenkte nok med gru på sykebesøk.

Til intern varetransport hadde vi Bybudet. Han tok imot ulike oppdrag og var stadig på farten med sin håndkjerre.

Hønefoss hadde sine originaler. De gjorde aldri en katt fortred. En vesentlig del av sitt liv tilbrakte de på et sentralt hjørne i sentrum. Næring tok de for en stor del inn i

flytende form. Det var Fia og Arnt Graut, Fiaungen og Plomme-Jossa. Hvor de bodde, vet jeg ikke. Om noesteds. Men øverst oppe i Nyveien i en liten stue bodde Skælke-Malla og Migar-Martin. Rundt hytta deres sto skogen mørk og truende. Når vi gikk forbi, var vi livredde for å møte dem.

Vi hadde Folkeakademiet. Dit måtte vi gå. Lærerikt, sa mor og far. Da, som nå, var det vanligvis gode foredragsholdere. Ettersom tiden gikk og vi ble eldre, til slutt voksne, satte vi pris på dem, men i de yngste årene var det nok ofte bare såvidt vi klarte å holde oss våkne. Da far var nestformann i Folkeakademiet, hendte det at han tok foredragsholderen med hjem. Spesielt husker jeg Knut Verswick hvis bok vi nylig hadde kjøpt og som han da dediserte til oss.

Da vi kom over til Den høyere skolen, fikk vi tilbud om teaterturer til Oslo. Vi reiste i leiet buss fire ganger årlig og så de gamle klassikerne. Vi fikk også tyske brevvenner om vi ville. Jeg korresponderende flittig med 2 gutter og 1 pike i ca. åtte år før 1940 satte en definitiv stopper for det.

Noen ganger fikk vi 35 øre til kino. Bygningen var et gammelt trehus. Filmen stum. Men hele tiden spilte Connie piano. Connie Holm. Hun ble senere hele Norges "Connie fra Hønefoss". Men det var som trekkspillvirtuos. Ved siden av Chaplin var "Telegrafstolpen og Tilhenger'n" det mest populære. En gang gjemte en av dem seg og den andre lette og lette. Salen var full av unger. Fortettet stemning. Da holdt Kirsten ikke ut lenger. Hun reiste seg opp og ropte opphisset: "Han ligger i tønna".

Vi gikk på jernbanestasjonen. Så på togene og de reisende. En doft av den store vverden. Oslo lå langt borte den gangen. For ikke å snakke om Bergen. Bergenstoget sto i 10 minutter på Hønefoss stasjon. Da styrtet en masse passasjerer ut og bort til restauranten for å få seg litt i livet, og vi fikk nyte synet av dem.

For ikke å snakke om i påsken, så fine og brune som de *da* var. De fleste kom fra sine primitive hytter uten strøm og uten vann. Vi hadde prøvet det selv. Ellers reiste far og jeg på tilbudstur til Hallingskeid, stasjonen mellom Finse og Myrdal. Det var litt av en reise i damplokomotivets tid. Vi satt i kupeen og spiste medbrakt niste. Ingen spisevogn den gang. På Hallingskeid gjorde vi det vi hadde reist dit for; vi gikk på ski.

Så hadde vi Parkmusikken. Av og til gikk vi i parken og hørte på. I alle fall styrtet vi til vinduene når vi hørte hornmusikken komme, dundrende flott. Både musikken og uniformene nød vår utilhyldete beundring.

Fra 1937 og i åtte år fremover arbeidet jeg i Hønefoss og Oplands Kreditbank. En trivelig tid. Vi var 12 funksjonærer, 12 menn og 3 damer. En del av oss satt på høye krakker uten ryggstø. Protokollene våre var store og tunge. Vi skrev med penn og blekk. Fra tid til annen måtte vi skifte pennesplitt. Tørket med løscher (trekkpapir) slik man enda på Fjernsynet kan se statsoverhoder bruke når de har undertegnet en kontrakt. Det vil si det står en mann bak hver av dem og bruker løscher'n for dem. Vi førte selvsagt også kontrabøkene for hånden. I den grad vi hadde fått oppgitt det og så hva hvert beløp var brukt til.

Ved nyttårsoppgjøret arbeidet vi under høytrykk, så vel langt ut over kveldene som på helligdager. Renter og renteskatt skulle regnes. Maskinparken var minimal. I alle fall hadde vi en summeringsmaskin. Aldri var det snakk om overtidsbetaling. Aldri noen som tenkte på det. Hadde vel knapt hørt om det. "The Bank expect every man to do his duty". Uansett.

Etter at jeg flyttet fra Hønefoss til Oslo i 1945 ble jeg ansatt i Oslo Politi og arbeidet med landssviksaker på Viktoria Terrasse. Ringerikes Museum har tidligere mottatt fra meg en beretning om årene 1940-1945. Så her er ringen sluttet.

Referat fra ungdomslagene

Hole Ungdomsforening

H.U.F. har siden fjorårets sommerferie holdt på med sine vanlige aktiviteter. Minitreff annenhver fredag for barn fra 7-13 år har vært svært populært, med et gjennomsnittsbesøk på 53 deltakere pr. gang. Hver onsdag har H.U.F. åpen kiosk på Røysehall mens den kommunale fritidsklubben har sine tilstelninger der.

Høsten 1990 ble H.U.F. med i ordningen med fritidshjem på barneskolene. Det er Bente M. Bergman som holder kurs i Grønlandsk perlesøm på Vik og Røyse skole. Et svært vellykket tiltak.

Styremøter er avholdt ca. en gang pr. md., og vi hadde som vanlig julegrantenning 3. søndag i advent i samarbeid med Røyse Vel.

På årsmøtet sist i januar '91 ble det en del forandringer i styret. Vår samvittighetsfulle og flinke kasserer, Torill Eriksen, trakk seg etter 6 år i styret. Leif Eriksen, styremedlem, sluttet samtidig. Vi vil benytte anledningen til å takke dem for fin innsats i 6 år!

Vår formann gjennom mange år, Liv Hanna Jørgensen, måtte av helsemessige årsaker trekke seg fra styret. Men hun er fremdeles et aktivt medlem i H.U.F., leder av barnearbeidskomiteen, og hun er også med i teatergruppa og i komiteen for 100-årsjubileet.

Etter enstemmig vedtak i styret ble Liv Hanna valgt til livsvarig æresmedlem i H.U.F. noen uker senere. Hun er foreningens første og eneste kvinnelige æresmedlem, og vi takker også henne for helhjertet innsats i mange år. Teatergruppa har hovedsaklig beskjeftiget seg med å øve på vår jubileumsforestilling: "Gubbene i Oladalen", men enkelte gjesteopptredener ved andre arrangement har det også blitt.

Takket være velvillig støtte fra Hole kommune, var vi i stand til å kjøpe ny dør på Røysehall. Den nye inngangsdøra er spesiallaget for å passe til husets arkitektur.

H.U.F. deltok med 2 lag i årets "Kven Veit?", og lagene gjorde en hederlig innsats.

Under Hole kommunes Kulturuke i begynnelsen av juni i år, hadde Hole Ungdomsforening den store ære å motta årets Kultur-

pris. Prisen henger høyt, så det var fantastisk hyggelig og høyst uventet å få den. Vi ble både glade og inspirerte og feiret prisen med en kosekveld for innbudte gjester den 28. juni.

H.U.F. kommer til å holde fram med teaterøvelser, Minitreff og kioskkvelder resten av året. En god del dugnadsarbeid står på programmet før vi i oktober feirer 100-årsjubileum med dunder og brak.

Styret i jubileumsåret består av: Leder Liv Aase Svingerud, nestleder Morten Johansen, kasserer Kari H. Pettersen og Erik Haugerud. Styremedlemmer Bente M. Bergman, Eva Hultgren og Eva Eriksen, og varamenn er Nina Hove, Torild Dahl Larsen og Hermod Svingerud.

Ringerike Folkedansgruppe

Første halvdel av sesongen gikk stort sett med til øvelser, men RFG hadde også noen oppvisninger. Vi deltok på RULs kulturmonstring, samt hadde oppvisning i Krokenveien og på Hallingby under høstkonsernten.

I løpet av vinteren avholdt vi også et helgekurs der vi fikk besøk av Brit Håland som lærte oss Falkvord Lomannsson. Etter at våre instruktører har deltatt på NUs sommerkurs tidligere år, ville flere prøve dette, og Solveig Magnussen har begynt sin instruktørutdanning ved å delta på A1-kurs i vinter.

På vårparten ble det igjen tid for oppvisninger. Første oppvisning ble for Sokna pensjonistforening. Deretter var vi på Sundøya. Kulturuka fulgte så med oppvisning på Riddergården. Vi besøkte også bygdemusikkfestivalen på Skinnemoen. Vi hadde dessuten en oppvisning på Sundvolden Hotell og to på Klekken Hotell.

Den 13. juli var det så duket for det vi hadde hatt som mål hele vinteren igjennom: Avreise til Italia. I Cattolica på Adriakysten ble vi godt mottatt og hadde en meget vellykket oppvisning på Fonteneplassen. Vi besøkte også lilleputtstaten San Marino og danset foran parlamentsbygget. En øvelse foran hotellet gjorde at forbipasserende stoppet opp og sperret gaten. Vi hadde også en oppvisning på Star Tours kveldsfest. Ellers hadde vi en avslappende solferie og en svært vellykket avlusting på sesongen.

Styret i sesongen har bestått av:

Leder John Langen, nestleder Solveig Magnussen, sekretær Odd Flaglien, kasserer Wenche Hauk Olsen, styremedlem Herbert Sandli. Instruktører er: Bente Martinsen og Torgeir Hella Ruste. Spillemenn: Herbert Sandli og Roar Øyan. Erik Nystrand besørget musikken i Italia.

Nakkerud Ungdomslag

Nakkerud Ungdomslag driver aktivt med leikarring for både barn og ungdom. Barneetlaget består av 15 barn i alder 7-13 år. Ungdomspartiet består av 26 ungdom i alderen 14-27 år. Barneringen har vært på en del oppvisninger, en fest og et sommerstevne. Ungdommen har også hatt en del oppvisninger og har også laget en leikefest for barna hvor de inviterte Røsslyng Ungdomslag og Høgderingen fra Lier. Det ble servert pølser og potetmos. Musikken sto Øystein Langhelle og Geir Danielsen for pluss Nakkerud toradergruppe.

Til jul hadde også ungdommene gjort i stand med boller og brus og gang rundt juletre for barna. Nissen kom også med poser.

Ved avslutningen før sommerferien var vi alle på skogen og grillet.

Ungdomspartiet var på Landsstevnet til Noregs Ungdomslag i tiden 26.-30. juni, og det var i Odda.

Ellers har ungdomslaget arrangert julegrantenning med salg av varme vaffer og kaffe. Barneringen sto for underholdning med julesanger og teater fra scenen. Det var godt frammøte.

Vi har hatt 17. mai feiring med tog opp til Tyribo Oase og en del leiker og filmer for barna - her var det også godt frammøte.

Videre har vi arrangert eldrefest fra 60 år og oppover. Det var ca. 80 personer til stede.

Laget har hatt en del dugnader som f.eks. vask av hele Tyrihall; de som leier var med og tok sin del i arbeidet. Det har også vært en del maling utvendig og oljing av gulv. Dette gikk også på dugnad.

Ellers er lokalet bortleidt hele uka. Barnahaven 2 dager, hornmusikken 1 dag, skyt-

terlaget 1 dag, speiderne 1 dag og leikarringen. Det er også bortleid til fester og andre arrangementer.

Røsslyng Ungdomslag

Røsslyng Ungdomslag holder til på Sysle i Modum og har 45 barn og 24 ungdommer/voksne medlemmer. Laget har hatt et aktivt år med 24 øvningskvelder i folkedans, 4 lagsmøter for barn og 4 ungdommer/voksne. På møtene tar vi opp saker som gjelder laget og aktiviteter som vi vil være med på.

Det ble holdt karneval for alle medlemmene i mars - med langbord og hvit duk, gryterett og saft, dans og leik. Kjempemoro. Noen barn og ledere dro på leik/fest til Nakkerud U.L. på Tyristrand. Det ble en fin kveld med mye moro.

Da regionsstemne for 1991 ble avlyst, span-derte Røsslyng U.L. buss og tok med seg unger, ungdom og foreldre til Sommerland, Bø i Telemark, og hadde en fin tur med bading og grilling - tross regn.

Laget hadde utsending til årsmøtet i Noregs Ungdomslag 23. - 30. juni i Odda.

Røsslyng U.L. hadde gjenbesøk fra Meana Sardo, en liten fjell-landsby på Sardinia. Det ble en uforglemmelig uke for 24 dansere og 2 spelemenn, vertsfamilier og medlemmer. I strålende vær var de med på: Sigdalsstemne på bygdetunet i Prestfoss, tur med "Krøderkjippen", Sysle - Krøderen. På Villa Fridheim på Noresund var det folkedans/folkemusikktreff med oppvisninger av de deltakende grupper. Dagstur med buss Norefjell, Eggedal og Numedal og vi så mye fin natur, stavkirker, museer og spiste rømmegrøt.

Bygdekveld, avslutningsfest på Røstvang, vårt bygdehus, for gjestene med vertsfamilier og medlemmer.

Laget holder nybegynnerkurs for barn om høsten. Leikfest for barn blir holdt i oktober og lag i Ringerike U.L., Numedal, og Haugeleikarring blir invitert - og 100 festglade barn møtes til leik og dans.

Aktivitetsdag blir holdt for barna første onsdag i desember. Da blir det laget julepynt, spist kaker med saft til og sunget julesanger.

Barna har vært ute og danset 17. mai på eldresenter, pensjonisttreff og aldershjem - det har også ungdom/voksen-gruppa.

Vi takker alle i laget for et godt samarbeid i 1991.

Marit Næsset Hansen
Leder

Referat fra Årsmøtet i Ringerikes Museum

Frammøtet går fram av vedlagt liste over deltakere. Møtet ble det av formannen.

1. Innkalling

Enstemmig godkjent.

2. Årsmelding

Lest opp av konservator og delt ut til deltakerne. Vedtak: Årsmeldingen vedtas enstemmig.

3. Regnskap 1990

Elvigen leste opp regnskapet som deltakerne hadde fått utdelt. Vedtak: Revidert regnskap enstemmig godkjent med ansvarsfrihet for styret.

4. Budsjett 1991

Det ble gitt en orientering om budsjetttrammen for 1991 utfra en skriftlig redegjørelse deltakerne fikk utdelt. Vedtak: Budsjett enstemmig vedtatt. Se vedlegg.

5. Medlemskapskontingent

Enstemmig vedtak: Kontingenten heves fra 25 til 50 kr for enkeltmedlem, fra 50 til 100 for familiemedlemskap og livsvarig medlemskap holdes på 500 kr.

Billettpriser. Enstemmig vedtak: Prisen for voksne økes fra 15 til 20 kr og barnebillett t.o.m. 9. klasse holdes på 5 kr.

6. Innmeldte saker

Nye fondsvedtekter (se vedlegg). Enstemmig vedtak: Nytt forslag godkjennes.

7. Valg

Formann: Gudbrand Strømmen gjenvalgt ved akklamasjon.

3 styremedlemmer med personlig vararepresentant. Disse ble enstemmig gjenvalgt ved akklamasjon. Ifølge vedtektene skal en trekkes ut med varamann. Per Chr. Hurum med varamann Leif Moløkken ble trukket ut etter forslag fra styret. Begge var innstilt på å fortsette og ble enstemmig gjenvalgt.

Revisorer: Håkon Eidahl og Karin Tuft enstemmig gjenvalgt som sidestilte revisorer.

Representant til heftet "Ringerike". Vedtak: Under forutsetning av at han er villig til å fortsette, velges Peter Tandberg som museets representant med Olav Norheim, Nordehov, som varamann.

Valgkomiteen. Enstemmig vedtak: Åse Randi Skjør vold går inn i stedet for Aslaug Kvernberg. De to andre medlemmene blir Aage Fjeld og Knut Rønniksen.

8. Eventuelt

a) Brev fra Trond Bergsund lest opp av formannen med forslag om at valgkomiteens forslag skal legges fram for styret før utgangen av januar slik at det kan komme med i innkalling og sakliste for årsmøtet. Enstemmig vedtak: Det sendes skriftlig årsmøteinnkalling til medlemmene der det ligger ved sakliste og innstilling fra valgkomiteen. Valgkomiteens forslag skal legges fram for styret før utgangen av januar. Dette er å betrakte som en henstilling fra årsmøtet - ikke en vedtektsendring.

b) Fordeling av midler fra heftet "Ringerike".

Trygve Gjerald tok opp et forslag som har vært diskutert om fordeling av en del av "Ringerike"s fond blant de tre partene. Etter en diskusjon ble hans forslag enstemmig bifalt i denne form: Fordeling av midler kan bare besluttet av de enkelte institusjoners styrer i fellesskap. Saken utsettes til neste årsmøte når nye vedtekter for heftet "Ringerike" foreligger.

Otto Frydenlund overbrakte en verbal blomst til Gjerald for hans innsats for heftet etter at Gjerald hadde lagt fram årsmelding og regnskap for heftet slik tradisjonen tilsier.

Det ble deretter holdt et inspirerende foredrag av Jan Th. Lafton med etterfølgende livlig debatt om kulturminnene og museets plass i den reiselivsoffensiven mange mener ligger foran oss. Foredraget trakk enkelte deltakere som ikke hadde vært på selve årsmøtet.

Ole Eidsmoen fortalte om og viste fram det store nye mysterion som er avdekket på veggen i Svenskestua - en luke som ingen enda har noen overbevisende forklaring på

En kort stund var det også en særdeles vel-smakende kringel til stede på årsmøtet i år.

Eivind Karsrud
Sekretær

Ringerikes Museum Årsmelding

Personale

Fast ansatt: Fylkesfotoleder i ½ stilling, Johan Brun.

Vaktmester/håndverker i ½ stilling, Ole A. Eidsmoen.

Konservator ¼ stilling, Eivind Karsrud.

Engasjement som vaktmester i Riddergården, Gerda Gotheim. Sivilarbeider til 4.12.90, Rasmus Slaattelid.

Omvisere, Ellen Kittelsbye og Astrid Helle.

Besøk

Ved avdeling Norderhov Gamle Prestegård er det registrert 2079 betalende, derav 521 barn. I tillegg kommer uregistrerte besøkende og deltakere ved arrangementer og utleie. De to store faste arrangementene, Nissebyen og Riddergårdsdagene, ble avviklet som tidligere år. Menighetsrådet har brukt Svenskestua til de vanlige arrangementene.

Opplysningevirksomhet

13/3. Årsmøteforedrag i Svenskestua ved statsmeteorolog Eigil Elsrud: "Klima og klimaendringer før og nå".

19/5. Foredrag for hytteiere fra Tyristrand i Svenskestua: "Ringerike Nikkelverks historie". Ved Jan Solgård.

29/6. Foredrag for speiderledere fra hele landet på Klekken Hotell: "Ringerike i turishistorisk perspektiv". Ved Eivind Karsrud.

8/10. Åpen foredragskveld i fullsatt Svenskestue: "Svenskeslaget på Norderhov i 1716". Ved lektor Alf E. Bjerke.

30/10. Arbeiderlagsmøte på Melkebaren med tema "Byutvikling". Innledning ved Eivind Karsrud.

Representasjon

16/2. Møte med ordfører, representanter fra Fortidsminneforeningen, politikere og teknisk sektor om bybevaring. Deltaker: E. Karsrud.

20 - 21/4. Norderhovseminaret. Det første i en serie årlige treff innen en tverrfaglig gruppe som arbeider med emner innen filosofi, retorikk, pedagogikk og teologi. Deltakere: R. Slaattelid og E. Karsrud.

21 - 22/5. Gruvehistorisk seminar på Norsk Bergverksmuseum, Kongsberg. Deltaker: E. Karsrud.

13/6. NKKMs datadugnad på Maihaugen. E. Karsrud.

15 - 17/8. De svenske friluftsmuseenes årsmøte i Harnösand, Sverige. Utsendt fra Buskerud Fylkeskommune, E. Karsrud og R. Slaattelid.

25/9. Møte med ordføreren i Ringerike og

Interiør fra museet.

representanter fra administrasjonen med presentasjon av byggeplanene for låven. Tilstede: Plankomiteen, G. Strømmen og E. Karsrud.

18 - 24/10. Johan Brun og Morten Krogvolds fotografiske workshop, Vågå. Deltaker fra museene: E. Karsrud.

19 - 20/11. Buskerud Museumskrets planleggingskonferanse på Hallingdal Folkemuseum. E. Karsrud.

Utstilling

Sommerens attraksjon på Norderhov Gamle Prestegård var fururota funnet av vegvesenet i Botilrudkrysset under arbeidet sommeren 1989. Rota lå "hermetisert" i leire og er radiologisk datert til 8460 år. Så langt vi vete er det en av de eldste og best bevarte trerester i landet.

Lokal fotobevaring

Avfotograferingen av eldre bilder har ikke kommet videre grunnet mangel på penger.

Gaver

Givere av materiale til samlingene har vært: Jacob Lerberg, Trond Bergsund, Johnny Rønning, Gunvor Western, Fredrikke Norlins dødsbo, Sigvart Mjør, Bjørg Jensen, Lars Egil Viljugrein, Ringerikslaget i Oslo - nå under avvikling, Olsviken Pleiehjem, Erling Bjørkes etterkommere, Ingrid Krum, Nils Johannesen, Ringerike Kommune (depositum).

Sikring

Det er gjort målinger med termohydrograf i prestegården gjennom hele året. Resultatet viser store svingninger i temperatur og relativ luftfuktighet. I lange perioder ligger fuktigheten rundt 80 - 90% i prestekontoret/bibliotek, Moe-minnet samt Munkestua/magasin. Sopp/muggangrep er konstatert på gjenstander. I kjelleren er fuktigheten høy i sommerhalvåret. Mangelen på klimakontroll er nå kanskje den største trussel mot samlingene. Når det gjelder brannsikring, er behovet for utskifting av anlegget prekært (Anlegget er skiftet ut i 1991).

Vedlikehold/byggearbeid

Takket være at museet fikk håndverker ansatt i 1/1-90, har følgende arbeid blitt gjort:

Nærstadstua: Golvplankene ble tatt opp og bortimot 2/5 skiftet. Golvet lå rett på fuktig matjord. Denne ble soldet og tatt ut. Det ble funnet bl.a. krittpererester og mynter. En del av funnene er stilt ut i Nærstadstua. Golvplankene ligger nå på nytt bjelkelag som hviler på støpt såle og lecablokker. Det er lufteom med sand i bunnen. I muren rundt er det laget to ventiler. Arbeidet i Nærstadstua viser at de to tilstøtende rommene har lignende fuktproblemer knyttet til konstruksjonen med golv rett på bakken.

Arbeidet må sees som en midlertidig løsning, og på sikt må drenering og mur nøye vurderes.

Svenskestua: Her var malingsavskallingen kommet så langt at vi valgte å skrape ned hele rommet. Den forrige overflatebehandlingen var trolig dårlig utført. Om rommet skal males igjen eller stå slik det nå står, er under utredning. Mange finner rommet både tørre og mer historisk lesbart med de detaljer som nå er mer synlig. I "kulehullet" ved døra til midtrommet fant Ole A. Eidsmoen, vår håndverker, blårester.

Takstein er skiftet i stort antall på alle tak med hjelp av mobilkran. Takrenner er renset og råteskader reparert på en del av lekene på taket av hovedbygningen.

Håndverkeren har innrettet seg i et midlertidig og heller kummerlig verksted i kjelleren der utstillingen om snekker Engens verksted er flyttet ut i det andre kjellerrommet. Det nye verkstedrommet er ikke brukbart som snekkerrom p.g.a. kaldt golv.

Vedlikehold Riddergården

Ajourført vedlikeholdsplan er sendt kommunen. Etter møte med ordføreren har det ikke i året skjedd noe for at penger stilles til rådighet slik avtalen med kommunen som eier forutsetter. Forfallet er aksellererende og bekymringsfullt. Det er likevel håp om at saken lar seg løse i 1991.

Vedlikehold/restaurering av musikkinstrumenter

Hals-pianoet som ble gitt av Kolbjørn Strande, er sendt til pianostemmerlinja ved Rud Videregående skole for istandsetting slik at det kan brukes og stå i Svenskestua. Våre øvrige tangentinstrumenter er vurdert av Odd Aanstad, og han har laget en restaureringsplan med kostnadsoverslag. Det ser ut til at økonomien her som ellers vil sette en bom.

Rambergstua

Denne forfalne sperreloftstua ble gitt museet i 1926 og var nå moden for en avgjørelse. Eidsmoen og frivillig medarbeider, Per Erik Gjesvold, tok den ned i sommer, og fylkeskonservator har foreslått at den settes opp ved Viken kirke. Med en moderne kjeller vil den kunne dekke behovet kirkens personale har for garderobe/dusj/toalett. Ideen er tatt opp i et møte med representanter fra menighetsrådet, sektorsjef Jan Berg og fylkeskonservator. Utspillet ligger nå hos menighetsrådet som vil lage kostnadsoverslag og tegninger.

Generelt kulturvern

Som distriktskonservator har Karsrud deltatt på befaringer bl.a. vedrørende Hen Jernbanehotell/Hen Gjestgiveri, Simens-

rudsaga i Vestre Ådal, Hønefoss Hjelpefengsel, blomsgt. 12. En større mengde arkivalia fra Hønefoss Hjelpefengsel er tatt hånd om for videreformidling til Statsarkivet.

Etter avtale med teknisk sektor, får museet sakslistene for bygningsrådsmøtene for å kunne sette seg inn i saker der det er antikvariske/museale interesser å ivareta.

Det er utført registrering av kulturminner etter SEFRAK-opplegget i de områdene Forsvaret foreslår som mulig militært skyte- og øvingsfelt. Fylkeskonservator har som øverste faglige instans ikke reist innsigelse mot planene.

Byggesaken

Arkitekt har utarbeidet skisse for et nybygg som dekker museets rombehov på den 6 da. store festetomta museet har nedenfor prestegården. Bygget er utformet som en etterligning av låve-/fjøsbygget som brant omkring 1920. Styret og byggekomiteen har imidlertid konsentrert arbeidet omkring erhverv og ombygging av forpakterlåven. Denne saken ser utgangen av året ut til å nærme seg en avklaring.

Kronprinsparets besøk

15. oktober 1990 vil bli husket, da kronprins Harald og kronprinsesse Sonja avla museet et ca. en times besøk som ledd i sin rundtur i Ringerike kommune. Det var innslag ved barn fra Kirkeskolen, Ringerike Pikekor, Frithjof Rudstaden med den nye mannsbunaden for Ringerike, Milord-veteraner fra HS-museets venner, museets styreformann og konservator.

Styret

Det har vært holdt 11 styremøter i løpet av 1990.

Styremedlemmer har vært:

Gudbrand Strømmen, formann. (Ingen vararamann.)

Per Chr. Hurum, nestformann, representant fra HS-museets venner.

Vararep.: Leif Moløkken.

Torunn Bratli Nilssen, valgt av foreningen.

Vararep.: Frithjof Rudstaden.

Else Marie Abelgård, valgt av foreningen.

Vararep.: Ragnvald Lien.

Johnny Rønning, representant for Ringerike kommune.

Vararep.: Sissel Christophersen.

Torvald Solheim, representant for Hole kommune.

Vararep.: Gudbrand Hvattum.

Fylket har trukket sine politisk valgte representanter fra museumsstyrene, men forespeilet at de skal erstattes med administrativt oppnevnte representanter. Dette har vi ikke hørt mer om.

Avdelingsregnskap

Administrasjon - 1990

Driftsinntekter	1990
Billettinntekter	kr 27.869,50
Leieinntekter	" 950,00
Kontingenter	" 3.500,00
Varesalg	" 17.448,70
Tilskudd fylket ekskl. fotoavd.	" 542.760,00
Tilskudd Hole kommune	" 13.000,00
Tilskudd Ringerike kommune ekskl. Riddergården	" 35.000,00
Renteinntekter	" 8.490,00
Ekstrabevilgninger/refusjon	" 87.154,20
SUM DRIFTSINNTEKTER	kr 736.172,40

Driftskostnader	
Faste lønninger eks. fotoleder	kr 287.032,30
Arbeidsgiveravg. ekskl. fotoleder/vaktmester	" 54.627,00
Reise- km.godtgjørelse	" 14.382,65
Omvisning	" 40.066,36
Lønn/feriepenger m/arbeidsgiveravg. beregnet	" 28.384,00
Reklame	" 471,36
Annonsering	" 5.970,00
Interne møteutgifter	" 1.519,30
Eksterne møteutgifter	" 1.599,00
Konferanser/etterutdanning	" 1.885,40
Transportutgifter	" 2.102,60
Strøm	" 22.142,60
Porto	" 4.606,76
Telefon	" 15.328,10
Husleie/tomteleie/medlemskap	" 7.837,00
Kontorutg./rekvisita/tryingsutg.	" 12.968,57
Kommunale avgifter	" 2.016,00
Forsikringer	" 3.830,00
Tyverisikring	" 1.106,00
Brannsikring	" 5.085,60
Annen sikring	" 12.834,00
Sivile tjenestepliktige	" 37.817,00
Revisjon/regnskap/datakostnader	" 15.600,00
Inventar/redskap/utstyr	" 15.090,30
Investeringer/større engangsst.	" 31.074,00
Vedlikehold anlegg	" 2.658,99
Vedlikehold bygninger	" 18.308,31
Vedlikehold maskiner/utstyr	" 5.100,20
Vedlikehold samlingene	" 17.687,60
Innkjøp til samlingene	" 3.230,00
Innkjøp bibliotek/arkiv	" 9.554,61
Varekjøp for salg	" 9.984,00
Uforutsette driftsutgifter	" 13.281,79
SUM DRIFTSKOSTNADER	kr 705.181,40

RESULTAT	kr 30.991,00
-----------------	---------------------

Heftet Ringerike

Register 1922 – 1991

Personalia

- 1922 Jørgen Moes søster. (Marie Olava): E.V.
 1922 Omkring E.M. Færden. E.V. og G.T.
 1922 August Steinhamar. G.T.
 1923 Tambur Anders Pedersen Kastet. G.T.
 1923 Amtskolebestyrer Arnfinn Syversen. E.V.
 1923 Harald Solberg. E.V.
 1923 Småstykker (Truls Hønen - Føged Thams). E.V.
 1924 Om Anna Colbjørnsdatter. S. Simensen.
 1924 Band-Mart Randine. Marie Øderaa.
 1924 Paal Putten.
 1925 Engebredt Moe. Sara Moe.
 1925 Per Abrahamsen (Hoppopp). Marie Øderaa.
 1925 Til A.C. Svarstads portrett. E.V.
 1925 Musikkinstruktør, løytnant Wilhelm Gomnes. E.V.
 1925 Skiløperen Elling Bekken. E.V.
 1925 Småstykker (Truls Hønen - Ole L. Vaker). E.V.
 1926 Hans Ødegaard. E.V.
 1926 Per Snippen (Oreløkka). M. Øderaa.
 1926 Ringeriksslekten Smitt. Jørgen Erichsen.
 1926 Småstykker. (Klokke Jens Larsen). E.V.
 1928 Johan Georg Boll Gram. Einar Dokken.
 1928 Frekk Gryte. Eldrid W. Ringerud.
 1928 Keiser Dal. K. Østberg.
 1928 Prost Otto Christophersen. K. Østberg.
 1928 Småstykker. (H. og F.J. Dunker).
 1929 Lundstad, utdødd ringeriksslekt. A. Lagesen.
 1929 Sara Anders. H.J.
 1929 Peder Aadnes. A.L.
 1929 Fylkesskolebestyrer Plau. E.V.
 1929 Landbruksdirektør Tandberg. E.V.
 1929 Kirkesanger E. Viker. Alf. Omholdt.
 1929 Siktekræmmer. E. Dokken.
 1929 Landgraf. E.V.
 1930 Haagen Olsen Hurum. V.V.
 1930 Per Friskfant. S.S.
 1931 Seterens dronning. (Maren Bjørnstad). Mathilde Lantch.
 1931 Fra Krokskogen. (Hans Evensen). Lars Lyse.
 1931 Hønenkara. R. Breien.
 1931 Ole Jølsen, lensmann 1789-96. A.L.
 1931 Krigere fra Nes i Aadalen 1814. G. Næsmon.
 1931 Moltke Moe. Erik Werenskiold.
 32/33 Litt om Eierne av Øvre Solberg. H. Johnsrud.
 32/33 Fa gamle Ringerike (Løytnant Gram). R. Breien.
 32/33 Aadalsstubber. G.C. Bergsund.
 32/33 Museper. J. Skøien.
 33/34 Kand.filos. Anton Hafnor. G.T.
 34/35 Om bjørn og bjørnejegere på R. E.H.D.
 34/35 En bergmandsfamilie på Tyristrand. (Rocher) A. Viljugrein.
 34/35 Laurits Myra skrøner.
 36/37 Gamle Sundvolden. V.V.
 36/37 Flaskerudiana. Hans Hegna.
 36/37 Haga gård, Norderhov. H. Vibe.
 36/37 En gammel klokke-maker. Syver A. Hurum. A. Viljugrein.
 38/39 Kandidat Færden på folkemøte ... n.
 38/39 Når kandidat Færden kom på aftenvisitt. Roar Tank.
 38/39 Eit ord til Ringerikes ungdom.
 (Håken Hurum - Anton Ramstad). Olav Hanson.
 39/40 Gudbrand og Lars. (Maribo).
 39/40 Marigarn' som fisker. (Gleden). R.T.A.
 39/40 Lærer i Israel. (kand. Færden).
 39/40 Syngar Hans. J.S.
 39/40 Mikkell Gade. J.S.
 40/41 Klækken. Nils Hals.
 40/41 Major Jürgensen og hans datter Wilhelmine Neumann. A.V.
 40/41 En høstvandring med Harald Solberg. E.M.S.
 40/41 Litt om Hans Nilsen Hauge på R. K. Døslund.
 40/41 Om Ådalens største jeger Beddik Amenstuen. E.H.D.
 45/46 Krigens ofre på Ringerike 1940-45.
 45/46 Fra far til sønn i 250 år. Hallingby i Ådalen. Gunda H.
 46/47 Jonas Ramus. Kristian Nissen.
 46/47 Gunnar Tveiten. Nils Johannessen.
 46/47 Gudbrand Vassfarplassens jordferd. J.S.
 47/48 To Skredsvig-brev. E.M.S.
 47/48 Annete Berget.
 47/48 Han Mikkell. (Mikkell Andersen). E.M.S.
 48/49 Lagmannen og hans bruk. Roar Tank.
 49/50 Rektor H.J. Hammer.
 49/50 Fra Ådal i Thrantertida. (Gulbr. Johnsrud). O. Lian.
 49/50 Fredrik Thorkildsen Lehne. J.G.
 49/50 Norderhovspresten J.F. Borchgrevink. Jon Guldal.
 49/50 Martinius Finneplassen. Thor Thorsen.
 49/50 Jørgen Moe-minne på Ringerike. A. Viljugrein.
 50/51 Truls på Hønen. J.G.
 50/51 Utflyttere forteller fra Ringerike.
 (Kirsti-Gulbrand m.fl.) O.S. Johnsen.
 50/51 Karen Olsen. Ellen Hals.
 50/51 Bygdeoriginaler. H.J.
 50/51 Klokke Syver Olsen, Tyristrand.
 50/51 Hedersbudeia på Vikersfjell. (Karoline Vikermoen).
 Thor Thorsen.
 50/51 Ad By gård i Hole. Johs. Bye.
 51/52 I brønden og i tjørnet. (Moe). Knut Listøl.
 51/52 Hans Gulbrandsen: Norges rikeste mann. A. Viljugrein.
 51/52 Om Skjærdalen gård. H.J.
 53/54 Gamledoktoren. Thv. E. Solberg.
 53/54 Prestevalg og prester i Norderhov 1624 - 1652.
 O.D. Amundsen.
 53/54 Hurums dagbok. (Syver Hurum).
 55/56 Sorenskriver Paludan (Ringeriksbeskrivesle).
 F. Schjander.
 55/56 Villhelm Nilsen Danielsbråten. O. Loeshagen.
 55/56 Lars Pedersen Sundøia. Peter Lyse.
 55/56 Ole Fåfeng's bedrifter. V.V.
 56/57 Småstubber (Kristian Glaserud). Peter Lyse.
 57/58 Nils Hansen Korneliusbråten, en bruskkunstner.
 Peter Lyse.
 57/58 Begravelses-måter i eldre tid.
 (Borchrevink - Tandberg). O. Loeshagen.
 58/59 Til R. med en dansk maler i 1788. (Erik Paulsen).
 F. Schjander.
 58/59 Ola Vee. E.M. Færden.
 58/59 Hønenkara. O.B.
 58/59 Welhavens reise i Ådalen.
 (Rasmus Bergsund - Kerstigutten m.fl.).
 59/60 Ådalen og Hedalen sagaskriver. (Elling Elsrud). V.V.
 61/62 Adam Øhlenschläger Norges reise.
 63/64 På julevandring med Edvard Grieg. S. Torsteinson.
 63/64 A' Netta på Krokskogen. (Netta Bjerke). Tom Blom.
 63/64 Kornet Ole Ramus. Per Th. Hvamstad.
 64/65 I prestelære. (Jørgen Moe hos sogneprest Støren).
 F. Schjander.
 64/65 Lars K. Venners beretninger. S. Mjør.
 65/66 Karl J. Venners beretninger. S. Mjør.
 65/66 Riddergården og slekten Ridder. Aagot Rynning.
 66/67 Dagbok fra en tur over Krokskogen.
 Biskop Jens Nilsson.
 66/67 Jonas Ramus og Anna Colbjørnsdatter. Arne B. Bang.
 66/67 Engebredt Moe Færden. Reidar Lund.
 67/68 Segl fra 1614. (Gulsvik). Magnhild L. Wedum.
 67/68 Jørgen Moe en harmoniens mester.
 Ingeborg Prytz Fougner.
 67/68 Tanberg og Tanbergmennene i middelalderen.
 E.F. Halvorsen.

68/69 Ringeriksjul (Lars Moe). *Pan.*
68/69 Historien om "Gleden". (Jørgen Henriksen).
69/70 Dr. Nils Bryhn.
69/70 Breien. *Einar Heimås Dokken.*
70/71 Ringerikes Ungdomslag gjennom 50 år. *Synnøve Kjos.*
70/71 "Garthusen". *Per G.*
71/72 Elling M. Solheim. *Kari Bakke.*
72/73 Fra teknikkens historie på Ringerike. *Mjør.*
72/73 Harald Solberg. *O. Tommesen.*
72/73 Sterke Jon. *Gunhild Hagen.*
1973 Utvandringshistorie fra Ringerike. *Sigv. Mjør.*
73/74 Gamlehaugen. *J.B. Bull.*
1974 Eventyrsamler M.J. Kristoffersen. *H. Løyland.*
1974 Brødrene Færden. *Sigv. Mjør.*
1974 To særpregede representanter for Ringerike. *Sigv. Mjør.*
1975 En hyllest til Ellen Hals. *Arne B. Bang.*
1975 Georg Robert Schirmer. *Sigv. Mjør.*
1975 Erling Tobiassen. *Gunhild Hagen.*
1975 Karen Bye. *Reidar Holtvedt.*
1975 Sørenskriver Schirmer. *Sigv. Mjør.*
1976 Ringeriksmaleren Hans Ødegaard. *Arne B. Bang.*
1976 Treskjærer Anders Engen. *Hilde Andersen.*
1976 Sigurd Bondes ætt. *Solberg - Halmann.*
1976 Kølabbrenneretten. *E.H. Dokken.*
1977 Else Ridder og hennes samtid. *Else Vogt Stenersen.*
1977 Dikterpresten Jørgen Moe. *Arne Chr. Berg.*
1977 Glimt av en slitters saga. *Sverre G. Ljungblad.*
1977 Anders postmann og nissen. *Gunhild Hagen.*
1977 Ettermiddagsvisitt hos tankte Maren på Hverven. *Maren Anita Olerud.*
1977 Jørgen Moe. *A.C. Berg.*
1977 Anders postmann. *G. Hagen.*
1977 Kristian Fossholm (slitters saga). *S.G. Ljungblad.*
1978 Håkon Sødal. *Sigv. Mjør.*
1978 Maleren Harald Vibe. *Arne B. Bang.*
1978 Skoleinspektør Knut Gigstad. *Sigv. Mjør.*
1978 Lærer Bjarne Vidar. *Hallvard Løyland.*
1978 Henrik Wergelands sønnesønn. *Sigv. Mjør.*
1978 Wergelandsgutten. *Sign. Mjør.*
1978 En trofast kirketjener. *Margit Samuelsen.*
1978 Anders Andersen Holst. *Thorleif Solberg.*
1978 Hanna Haug fra Tyristrand.
1978 Kirketjener på Tyristrand. *M. Samuelsen.*
1979 Einar Heimås Dokken - in memoriam.
1979 August Steinhamar. *Sigv. Mjør.*
1980 Dr. H.O. Christophersen in memoriam. *Helene Klemp.*
1980 Engereventyret. *P.N. Nelson.*
1980 Løken (handelshus i Hønefoss). *Edith Sørensen.*
1980 Et glimt av eventyr. *Asle Enger.*
1980 Gornæsmiljøet. *Thure Lund.*
1981 Ole Evensen. *Odd E. Sevilhaug.*
1981 Ole Jonson. *Peder H. Nelson.*
1981 Helge Ellingsen Vaagaard.
1981 *Kjell Hallmann og Thorleif Solberg.*
1981 Sigurd Bondes ætt. *Botolv Baklien.*
1981 Han farbror Gudbrand og je. *Gunhild Hagen.*
1981 Gornæsmiljøet (fortsettelse fra 1980). *Thure Lund.*
1982 Grinastua. *Margit Samuelsen.*
1982 Stein Fossgard. *Kåre Grytli.*
1982 Hans Andersen Foss. *Peder H. Nelson.*
1982 Karine Karlsen. *Sverre Rødsten Knutsen.*
1982 Hans Andreas Foss. *P.N. Nelson.*
1982 Karine Karlsen. *S.R. Knutsen.*
1982 Rognerud ætten i Ådal. *Erling Bjørke.*
1982 Rognerud ætten, tillegg. *Halmann - Solberg.*
1983 M. og M. Skretsvik Braateli. *P.N. Nelson.*
1983 Andreas Persbråten. *M.A. Olerud.*
1983 Olav Loeshagen. *Sigv. Mjør.*
1983 Elserudætten. *E. Elsrud, Halmann - Solberg.*
1983 Nils Bjørgås in memoriam. *K.J. Nenseter.*
1983 Krigsflyver av ringeriksætt. *P.N. Nelson.*
1983 Johan Frøshaug. *G. Guldal.*
1984 Ellen Hals til minne. *Aslaug Kvernberg.*
1984 Hans Hegna. *Sigv. Mjør.*
1984 Biskop Bergrav. *A.C. Berg.*

1984 Holte i Ådal. *Halmann - Solberg.*
1984 Musiker Ole J. Søhol. *T. Søhol.*
1984 Johan Frøshaug. *G. Guldal og J.S. Hansen.*
1984 Edvard Elviken. *A.C. Berg.*
1984 Sukkertøy-Marja og Hans. *A.J.*
1985 Treskjærer Engen.
1985 P.C. Asbjørnsen. *A.C. Berg.*
1985 Dr. Nils Bryn. *E.W. Hansen.*
1985 Johan Knuteplassen. *R. Lien.*
1985 Jonas i Gullerudskauen. *A. Kvernberg.*
1985 Sindreslekta i Soknadalen. *Th. Solberg.*
1986 Halvard Løyland til minne. *Knut Hauge.*
1986 Torbjørn Slåtto til minne. *N. Johannessen.*
1986 Sagbrukseier Palle Skade.
1986 Heen slekten. *Th. Solberg.*
1986 Konservator E. Karsrud.
1987 Arne B. Bang til minne.
1987 Ole d.e. Hogsrud. *I. Elsrud.*
1987 Ole O. Haug. *N. Johannessen.*
1987 Petter Lyse. *F.H. Nilsen.*
1987 Ståle Kyllingstad på utstilling.
1987 Elsrudslekten. *I. Elsrud.*
1987 Berit Hofseth. *N.J. Rønniksen.*
1987 Maratonløper K.O. Sonerud. *F.H. Nilsen.*
1987 Rudslensmannen. *Ole Uggen.*
1987 Samuel Bagge. *A. Frydenlund.*
1988 Ingeborg Mohn til minne. *B. Knoph.*
1988 Ståle Kyllingstad til minne. *B. Knoph.*
1988 Jonas Ramus. *A.F. Ringkjøb.*
1988 Engebredt Moe Færden. *A. Torjusen.*
1988 Jon Guldals samling.
1988 Lovise Oppegarden Hurum. *Thv. Solberg.*
1988 Riddernavnet. *P. Tandberg.*
1988 Martinius Finneplassen. *To. To.*
1988 Anders Haukeland.
1988 Gulbrand og Gunvor Jonsrud. *I. Elsrud.*
1988 Syver Hurum forteller.
1988 Simen Øens slekt. *Simen Bergsrud.*
1989 Kristian Glasrud. *Chr. Krogh.*
1989 Edvard Elsrud.
1990 Arnt Schjong. *P. Tandberg.*

Beretninger

1926 Fra høst til høst. 25-26. *E. Viker.*
1927 Fra høst til høst. 26-27. *E. Viker.*
1928 Fra høst til høst. 27-28. *E. Viker.*
1929 Fra høst til høst. 28-29. *E. Viker.*
36/37 Sørenskriver Palludans innberetning 1739. *A.V.*
38/39 Ådalens kirkekuer. *K. G.*
38/39 Ringeriksbunaden. *Ellen Hals.*
39/40 Båtfart og ferdsel på Tyrifjorden. *A. Viljugrein.*
39/40 Frå voksterlivet på Ringerike. *O. Hanssen.*
40/41 Fra høst til høst. 39-40. *Ola Brenden.*
45/46 Fra høst til høst. 40-45. *Ola Brenden.*
45/46 Notater om krigshandlinger i Vegårdsfjerdings.
46/47 Gl. gårdsnavn på Ringerike. *Valdor.*
47/48 Hønefossnavnet. *H. Løyland.*
49/50 Hvorledes Ringerike ble til. *W. Werenskiold.*
51/52 Biskopferd over R. I året 1594. *Roar Tank.*
54/55 Litt om Mannedauen på Ringerike. *E. Fjeld Halvorsen.*
55/56 Det offentlige godset på R. efter reformasjonen. *E. Fjeld Halvorsen.*
55/56 Den gyldne Rings bygder og gardar. *V. V.*
56/57 Litt om R.gårder i mellomalderen. *E. Fjeld Halvorsen.*
57/58 Odelsbønner og leilendinger på R. 1624. *E. Fjeld Halvorsen.*
58/59 Odelsbønner og leilendinger på R. 1624. *E. Fjeld Halvorsen.*
59/60 Odelsbønner og leilendinger på R. 1624. *E. Fjeld Halvorsen.*
59/60 Dragonkampen på Norderhov.
60/61 Odelsbønner og leilendinger på R. 1624. *E. Fjeld Halvorsen.*
60/61 Husdyrnavn på Ringerike. *H. Fonnum.*
61/62 De første husmenn på R. *E. Fjeld Halvorsen.*
61/62 Middelalderdokumenter på Ringerike. *H. Fonnum.*
62/63 Litt om styre og stell på R. i gl.d. *E. Fjeld Halvorsen.*
62/63 Middelalderdokumenter på Ringerike. *H. Fonnum.*

- 63/64 Middelalderdokumenter på Ringerike. *H. Fonnum.*
63/64 Innhøstningsredskaper for 400 år siden. *H. Fonnum.*
63/64 Pottemakeriet i Hønefoss 1720-1850. *R.*
63/64 Forspill til krigen på R. 1716 og etterspill. *F. S.*
64/65 Litt om ættegransking på R. *E. Fjeld Halvorsen.*
64/65 Middelalderdokumenter på Ringerike. *H. Fonnum.*
64/65 Norderhovslaget 28. mars 1716. *Arne B. Bang.*
65/66 Skatter og avg. på R. i gl. tid. *E. Fjeld Halvorsen.*
65/66 9. april 1940 - 8. mai 1945. *Sigv. Mjør.*
66/67 Middelalderdokumenter på Ringerike. *H. Fonnum.*
66/67 Gamle amerikabrev på Ringerike. *H. Fonnum.*
67/68 Sjøskorpionen i Tyrifjorden. *Leif Størmer.*
68/69 En 50 km. fottur til Hønefoss. *Otto Autén.*
68/69 Ivar Wiels beskrivelse av Ringerike.
69/70 Vor Frues Ridder. *Martin A. Hansen.*
69/70 Ringerikes Saga. Religiøs og verslig organisasjon. *A.B. Bang.*
70/71 Ringerike i eldre dokumenter. *Arne B. Bang.*
70/71 Den første bilen som kjørte over Ringerike. *Peter Lyse.*
70/71 Kraftutbygginga på Ringerike. *Sigv. Mjør.*
70/71 Ringerike - et militært sentrum. *Oberst W. Due.*
71/72 Bjørnekomiteens innbydelse til utryddelsesjakt 1835.
72/73 Heftet Ringerike 50 år. *Arne B. Bang.*
72/73 Trefningen i Krokkleiva 1716. *Schjander.*
72/73 Offersteder på Røyse. *Slåtto.*
72/73 Register for 50 år. *T. Bergsund.*
72/73 Heftet Ringerike 50 år. *A.B. Bang.*
72/73 Trefninger i Krokkleiva 1716. *F. Schjander.*
72/73 Teknikkens barndom på R. *S. Mjør.*
72/73 Norby-manuskriptet (husholdningskalender). *A.B. Bang.*
1973 Ve - Veien - Bråten. *Hallvard Løyland.*
1973 Hva våre gårdsnavn kan fortelle. *Thorbjørn Slåtto.*
73/74 Gårdsnavn forteller. *T. Slåtto.*
73/74 Utvandringshistorie fra R. *S. Mjør.*
73/74 Tur til Krokkleiva 1905. *D.L. Tveito.*
1974 Over Krokkleiva med kull til Bærums verk. *Fredrik Schjander.*
1974 Moderne drift i gamle dager. *Arne B. Bang.*
1974 Gammel sogneinndeling på Ringerike. *Torbjørn Slåtto.*
1974 Møte med ulv. *Nils Johannessen.*
1974 Gl. sogneinndeling på R. *T. Slåtto.*
1974 Hjulmakeri i Hole. *A.B. Bang.*
1975 Skrepper og stav etter P.C. Asbjørnsen. *Hallvard Løyland.*
1975 Karen Bye forteller. *Reidar Holtvedt.*
1975 Mine venner - dyrene og fuglene. *Einar Sundøen.*
1975 Strandebu. *Sverre G. Ljungblad.*
1975 Bygdemøller i Hole. *Gudleik Guldal.*
1975 Møte med ulv (forts.). *Nils Johannessen.*
1975 Norderhov kirkes restaurering. *O.L. Jensen.*
1975 Skrepper til Asbjørnsen. *H. Løyland.*
1975 Bygdemøller i Hole. *G. Guldal.*
1976 «På solen jeg ser». *Hallvard Løyland.*
1976 Meieriet på Svendsrud i Hole. *Torbjørn Slåtto.*
1976 Sigurd Bondes ætt. *Torleif Solberg og Kjell Hallmann.*
1976 Finneplassen. *Bjørn Knoph.*
1976 Kølbrenerøtta fra Lunder. *Einar H. Dokken.*
1976 De gode gamle dager. *Gudleik Guldal.*
1976 Fra det eldre Hønefoss. *Sigv. Mjør.*
1976 Gode gl. dager i Hole. *G. Guldal.*
1976 Fra eldre Hønefoss. *S. Mjør.*
1977 Vassenden. *Einar Heimås Dokken.*
1977 Stavhellanemnet. *Hallvard Løyland.*
1977 Mennesker på Viul for 8000 år siden. *Arnfinn Syversen.*
1978 Heftet Ringerikes første år. *N. Johannessen.*
1978 Ringerikes forhistorie. *G. Helgen.*
1978 Fra Hønefoss i 20 årene. *E. Sørensen.*
1978 Dåp og kirkegang. *G. Guldal.*
1978 Eldre strandlinje i Tyrifjorden. *T. Slåtto.*
1978 Fra flokk til gård. *A. Syversen.*
1978 Forsikring i Hfs. i eldre tid. *A. Tallerås.*
1979 Rapport fra en fottur til Ringerike 1874. *Fredrik Schjander.*
1979 Hole kirke 1954-1979. *Gudleik Guldal.*
1979 Sundvollen. *Halene Klemp.*
1979 Heradsbygdas topografi. *Arne B. Bang.*
1979 Gårdsvald. *Torbjørn Slåtto.*
1979 Sognedalens jernverk. *Jan Solgård.*
1979 Barndomsminner i Hønefoss. *Bjarne Olsen.*
1979 Tida går. *Hallvard Løyland.*
1979 Fottur til Ringerike 1874. *F. Schjander.*
1979 Heradsbygdas topografi. *A.B. Bang.*
1979 Gårdsvald og eiendomsfigurer. *T. Slåtto.*
1979 Barndomsminner fra Hønefoss. *B. Olsen.*
1979 Tida går (runer). *H. Løyland.*
1979 Sognedalens Jernverk. *J. Solgaard.*
1979 Companer og Leyermaalssyndere. *Gisle Guldal.*
1980 Et lite sagn fra Tyristrand. *Margit Samuelsen.*
1980 Et handelshus i Hønefoss gjennom 125 år. *Edith Sørensen.*
1980 Nyrydding av gårder i Ådalen. *E.F. Halvorsen.*
1980 De harde 1930-åra. *Morgan Bentzen.*
1980 Omkring skifter på Havik i Soknedalen. *Thorleif Solberg.*
1980 Ringerike i bronsealderen. *Arnfinn Syvertsen.*
1980 Den kirkelige konfirmasjon. *Arne B. Bang.*
1980 Vegårdsfjerdingen. *Hallvard Løyland.*
1980 Glimt av eventyr (Amerika). *A. Enger.*
1981 Midtskogen. *Thorbjørn Slåtto.*
1981 Bispevei og alfarvei. *Thorbjørn Slåtto.*
1981 Solberg på Tyristrand. *Arnfinn Syvertsen.*
1981 Hundstad - Rakkestad. *Arnfinn Syvertsen.*
1981 En avleggs driftsform. *Sigv. Mjør.*
1981 Avsløring av J. Moes bauta 1913. *Ring Blad.*
1981 Det Kgl. Selskap for Norges vel. *S. Mjør.*
1982 I Asbjørnsens og Moes fotefar. *Biskop Kåre Støylen.*
1982 Posten i Hønefoss og distriktet. *Tor Østerlund.*
1982 The Heen Mineral Mines. *Jan Solgård.*
1982 Nyrydding av gårder i Soknedalen. *Eyvind Fjeld Halvorsen.*
1982 Tanker omkring tre middelalderdiplomer. *Torbjørn Slåtto.*
1982 Vognmenn i Hønefoss. *Agnes Andersen og Bjørn Knoph.*
1982 Olsviken Aldershjem. *Gunhild Hagen.*
1982 Kirkenesturen 1942. *Sigv. Mjør.*
1982 Ringerikssamlingen på Ringerike bibliotek. *Brit Astri Sviund.*
1982 Rognerud og Rognerudætten. *Erling Bjørke.*
1982 Tillegg til Bjørkes artikkel. *Hallmann og Solberg.*
1982 I Asbjørnsen og Moes fotefar. *K. Støylen.*
1982 Posten på R. til 1909. *T. Østlund.*
1982 Tre middelalder diplomer fra Hole. *T. Slåtto.*
1982 Vognmenn i Hønefoss. *B. Knoph.*
1983 Kveldsvandring på Krokkleiva. *T. Slåtto.*
1983 Skattemanntall på Ringerike 1528. *E.F. Halvorsen.*
1983 Sommerutstilling på Ringerikes Museum. *A. Kvernberg.*
1983 Fra 60 år tilbake. *E. Sørensen.*
1983 Jørgen Moe-visa om Ola Fåfeng. *Sigv. Mjør.*
1983 Ringeriksdrakten. *A. Kvernberg.*
1984 Gamle dager på Skjerdalen. *M. Samuelsen.*
1984 Fra tingbøkene. *Th. Solberg.*
1984 Nyttevekster på Ringerike. *Ture Lund.*
1984 Jaskt etter folkedrakt. *F. Rudstaden.*
1984 d/s Ringerike og Lierbanen (posten). *T. Østlund.*
1984 Ringerikes middelalder. *E.F. Halvorsen.*
1984 Sommerutstilling på R.M. *A. Kvernberg.*
1984 Amerikabrev. *I. Elsrud og P. Goplerud.*
1984 Register for heftet Ringerike 1973/83.
1984 Skrift i stein. *M.A. Olerud.*
1985 Diplomer som kilder. *E.F. Halvorsen.*
1985 Matrikkelskatten. *R. Gulestø.*
1985 Ringerikskantate. *N. Johannessen.*
1985 Skottetradisjoner i Halilngdal. *O. Uggen.*
1985 Sommerutstilling på R.M. *A. Kvernberg.*
1985 Hole prestegjeld i Riksarkivet.
1985 Ådalens Samtaleforening.
1985 Ole Rytteragers dagbok.
1986 Norderhov for 250 år siden. *G. Helgen.*
1986 Kart over Ringerike. *B. Eggen.*
1986 Minner fra siste krig. *Sverre Fosseid.*
1986 Jakt etter folkedrakt. *F. Rudstaden.*
1986 Elgfangst i gl. dager. *U.B. Valhovd.*
1986 Amerikabrev. *I. Elsrud.*
1986 Rusletur en sommerdag. *J.A. Aabel.*
1986 Det var en bris - engang.
1986 Museets sommerutstilling.
1986 Annammere. *H. Eidal.*
1986 Historien om et orgel. *G. Hagen.*

- 1986 Førsteutgave av Jonas Ramus.
1986 Broderi på en stakk. *Vigdis Marstrander*.
1986 Ferd over Ringerike 1784. *H.C. Berg*.
1986 Gamle brev fra Soknedalen. *Hagen - Solberg*.
1986 Fra Museets boksamling.
1986 Historisk kart. *B. Eggen*.
1987 Hattemakerkrigen. *P. Tandberg*.
1987 Røyse - Hønefoss før og nå. *O.O. Lene*.
1987 Reise på Ringerike 1838. *J. Johansen*.
1987 Historiespel på Stein. *G. Hvattum*.
1987 Amerikabrev. *I. Elsrud*.
1987 Manntallet 1664-66. *E.F. Halvorsen*.
1987 Historiespill på Stein. *G. Hvattum*.
1988 Ingeniørtroppen 1888. *N. Mellegaard*.
1988 17. mai tale 1888. *T. Elsrud*.
1988 Hattemakerkrigen. *K. Schrøder*.
1988 Krigen i Haugsbygda. *S. Hurum*.
1988 Jakt etter folkedrakt. *Rognerud - Rudstaden*.
1988 Med skissebok på Ringerike. *J. Jonsen*.
1988 Amerikabrev. *I. Elsrud*.
1988 Middelalder-dokumenter.
1988 Årsberetninger.
1989 Konfirmasjon. *G. Hagen*.
1989 Brev fra Hawaii. *I. Elsrud*.
1989 Brandkorpsets historie. *J. Nørve*.
1989 De hellige ikoner. *J. Børtnes*.
1989 Lensmannsmordet. *K.N. Halborgsen*.
1989 Norønne guder. *P.A. Munk*.
1989 Kulturetaten i Norderhov. *R. Næssan*.
1989 Slakting på Lie. Norderhov.
1989 Årsberetninger.
1989 2000 år gammel kniv. *A. Viljugrein*.
1989 Folkevandring 1930.
1990 Glimt fra aprildagene 1940. *P. Chr. Hurum*.
1990 Felttoget 1940. *B. Eggen*.
1990 Kvinnerenes frivillige arbeidshjelp.
1990 Behandling av mavesmerter 1860. *J. Stand*.
1990 Minner fra ungdomsårene. *H.I. Heen*.
1990 Eieren. *Leif Næssan*.
1990 Orgler og organister i Norderhov. *A.F. Ringkjøb*.
1990 Sjelden Bibel på Ringerikes Mus.
1990 Betingelser for å ha radio.
1990 Årsberetninger og regnskap.
- Beretninger**
- 1926 Fra høst til høst. 25-26. *E. Viker*.
1927 Fra høst til høst. 26-27. *E. Viker*.
1928 Fra høst til høst. 27-28. *E. Viker*.
1929 Fra høst til høst. 28-29. *E. Viker*.
36/37 Sorenskriver Palludans innberetning 1739. *A.V.*
38/39 Ådalens kirkekuer. *K. G.*
38/39 Ringeriksbanaden. *Ellen Hals*.
39/40 Båtfart og ferdsel på Tyrifjorden. *A. Viljugrein*.
39/40 Frå voksterlivet på Ringerike. *O. Hanssen*.
40/41 Fra høst til høst. 39-40. *Ola Brenden*.
45/46 Fra høst til høst. 40-45. *Ola Brenden*.
45/46 Notater om krigshandlinger i Vegårdsfjeringen.
46/47 Gl. gårdsnavn på Ringerike. *Valdor*.
47/48 Hønefossnavnet. *H. Løyland*.
49/50 Hvorledes Ringerike ble til. *W. Werenskiold*.
51/52 Biskopferd over R. I året 1594. *Roar Tank*.
54/55 Litt om Mannedauen på Ringerike. *E. Fjeld Halvorsen*.
55/56 Det offentlige godset på R. etter reformasjonen. *E. Fjeld Halvorsen*.
55/56 Den gyldne Rings bygder og gardar. *V. V.*
56/57 Litt om R.gårder i mellomalderen. *E. Fjeld Halvorsen*.
57/58 Odelsbønner og leilendinger på R. 1624. *E. Fjeld Halvorsen*.
58/59 Odelsbønner og leilendinger på R. 1624. *E. Fjeld Halvorsen*.
59/60 Odelsbønner og leilendinger på R. 1624. *E. Fjeld Halvorsen*.
59/60 Dragonkampen på Norderhov.
60/61 Odelsbønner og leilendinger på R. 1624. *E. Fjeld Halvorsen*.
60/61 Husdyrnavn på Ringerike. *H. Fonnum*.
61/62 De første husmenn på R. *E. Fjeld Halvorsen*.
61/62 Middelalderdokumenter på Ringerike. *H. Fonnum*.
62/63 Litt om styre og stell på R. i gl.d. *E. Fjeld Halvorsen*.
- 62/63 Middelalderdokumenter på Ringerike. *H. Fonnum*.
63/64 Middelalderdokumenter på Ringerike. *H. Fonnum*.
63/64 Innhøstningsredskaper for 400 år siden. *H. Fonnum*.
63/64 Pottemakeriet i Hønefoss 1720-1850. *R.*
63/64 Forspill til krigen på R. 1716 og etterspill. *F. S.*
64/65 Litt om ættegransking på R. *E. Fjeld Halvorsen*.
64/65 Middelalderdokumente rpå Ringerike. *H. Fonnum*.
64/65 Norderhovslaget 28. mars 1716. *Arne B. Bang*.
65/66 Skatter og avg. på R. i gl. tid. *E. Fjeld Halvorsen*.
65/66 9. april 1940 - 8. mai 1945. *Sigv. Mjør*.
66/67 Middelalderdokumente rpå Ringerike. *H. Fonnum*.
66/67 Gamle amerikabrev på Ringerike. *H. Fonnum*.
67/68 Sjøskorpionen i Tyrifjorden. *Leif Størmer*.
68/69 En 50 km. fottur til Hønefoss. *Otto Autén*.
68/69 Ivar Wiels beskrivelse av Ringerike.
69/70 Vor Frues Ridder. *Martin A. Hansen*.
69/70 Ringerikes Saga. Religiøs og verslig organisasjon. *A.B. Bang*.
70/71 Ringerike i eldre dokumenter. *Arne B. Bang*.
70/71 Den første bilen som kjørte over Ringerike. *Peter Lyse*.
70/71 Kraftutbygginga på Ringerike. *Sigv. Mjør*.
70/71 Ringerike - et militært sentrum. *Oberst W. Due*.
71/72 Bjørnekomiteens innbydelse til utryddelsesjakt 1835.
72/73 Heftet Ringerike 50 år. *Arne B. Bang*.
72/73 Trefningen i Krokkleiva 1716. *Schjander*.
72/73 Offersteder på Røyse. *Slåtto*.
72/73 Register for 50 år. *T. Bergsund*.
72/73 Heftet Ringerike 50 år. *A.B. Bang*.
72/73 Trefninger i Krokkleiva 1716. *F. Schjander*.
72/73 Teknikkens barndom på R. *S. Mjør*.
72/73 Norby-manuskriptet (husholdningskalender). *A.B. Bang*.
1973 Ve - Veien - Bråten. *Hallvard Løyland*.
1973 Hva våre gårdsnavn kan fortelle. *Thorbjørn Slåtto*.
73/74 Gårdsnavn forteller. *T. Slåtto*.
73/74 Utvandringshistorie fra R. *S. Mjør*.
73/74 Tur til Krokkleiven 1905. *D.L. Tveito*.
1974 Over Krokkleiven med kull til Bærums verk. *Fredrik Schjander*.
1974 Moderne drift i gamle dager. *Arne B. Bang*.
1974 Gammel sogneinndeling på Ringerike. *Torbjørn Slåtto*.
1974 Møte med ulv. *Nils Johannessen*.
1974 Gl. sogneinndeling på R. *T. Slåtto*.
1974 Hjulmakeri i Hole. *A.B. Bang*.
1975 Skreppa og stav etter P.C. Asbjørnsen. *Hallvard Løyland*.
1975 Karen Bye forteller. *Reidar Holtvedt*.
1975 Mine venner - dyrene og fuglene. *Einar Sundøen*.
1975 Strandebua. *Sverre G. Ljungblad*.
1975 Bygdemøller i Hole. *Gudleik Guldal*.
1975 Møte med ulv (forts.). *Nils Johannessen*.
1975 Norderhov kirkes restaurering. *O.L. Jensen*.
1975 Skreppa til Asbjørnsen. *H. Løyland*.
1975 Bygdemøller i Hole. *G. Guldal*.
1976 «På solen jeg ser». *Hallvard Løyland*.
1976 Meieriet på Svendsrud i Hole. *Torbjørn Slåtto*.
1976 Sigurd Bondes ætt. *Torleif Solberg og Kjell Hallmann*.
1976 Finneplassen. *Bjørn Knoph*.
1976 Kølbreneretna fra Lunder. *Einar H. Dokken*.
1976 De gode gamle dager. *Gudleik Guldal*.
1976 Fra det eldre Hønefoss. *Sigv. Mjør*.
1976 Gode gl. dager i Hole. *G. Guldal*.
1976 Fra eldre Hønefoss. *S. Mjør*.
1977 Vassenden. *Einar Heimås Dokken*.
1977 Stavhellanemnet. *Hallvard Løyland*.
1977 Mennesker på Viul for 8000 år siden. *Arnfinn Syversen*.
1978 Heftet Ringerikes første år. *N. Johannessen*.
1978 Ringerikes forhistorie. *G. Helgen*.
1978 Fra Hønefoss i 20 årene. *E. Sørensen*.
1978 Dåp og kirkegang. *G. Guldal*.
1978 Eldre strandlinje i Tyrifjorden. *T. Slåtto*.
1978 Fra flokk til gård. *A. Syversen*.
1978 Forsikring i Hfs. i eldre tid. *A. Tallerås*.
1979 Rapport fra en fottur til Ringerike 1874. *Fredrik Schjander*.
1979 Hole kirke 1954-1979. *Gudleik Guldal*.
1979 Sundvollen. *Halene Klemp*.
1979 Heradsbygda topografi. *Arne B. Bang*.
1979 Gårdsvald. *Torbjørn Slåtto*.

- 1979 Sognedalens jernverk. *Jan Solgård.*
1979 Barndomsminner i Hønefoss. *Bjarne Olsen.*
1979 Tida går. *Hallvard Løyland.*
1979 Fottur til Ringerike 1874. *F. Schjander.*
1979 Heradsbygda topografi. *A.B. Bang.*
1979 Gårdvald og eiendomsfigurer. *T. Slåtto.*
1979 Barndomsminner fra Hønefoss. *B. Olsen.*
1979 Tida går (runer). *H. Løyland.*
1979 Sognedalens Jernverk. *J. Solgaard.*
1979 Companer og Leyermaalssyndere. *Gisle Guldal.*
1980 Et lite sagn fra Tyristrand. *Margit Samuelsen.*
1980 Et handelshus i Hønefoss gjennom 125 år. *Edith Sørensen.*
1980 Nyrydding av gårder i Ådalen. *E.F. Halvorsen.*
1980 De harde 1930-åra. *Morgan Bentzen.*
1980 Omkring skifter på Havik i Soknedalen. *Thorleif Solberg.*
1980 Ringerike i bronsealderen. *Arnfinn Syvertsen.*
1980 Den kirkelige konfirmasjon. *Arne B. Bang.*
1980 Vegårdsfjerdingen. *Hallvard Løyland.*
1980 Glimt av eventyr (Amerika). *A. Enger.*
1981 Midtskogen. *Thorbjørn Slåtto.*
1981 Bispevei og alfarvei. *Thorbjørn Slåtto.*
1981 Solberg på Tyristrand. *Arnfinn Syvertsen.*
1981 Hundstad - Rakkestad. *Arnfinn Syvertsen.*
1981 En avleggs driftsform. *Sigv. Mjør.*
1981 Avsløring av J. Moes bauta 1913. *Ring Blad.*
1981 Det Kgl. Selskap for Norges vel. *S. Mjør.*
1982 I Asbjørnsens og Moes fotefar. *Biskop Kåre Støylen.*
1982 Posten i Hønefoss og distriktet. *Tor Østerlund.*
1982 The Heen Mineral Mines. *Jan Solgård.*
1982 Nyrydding av gårder i Soknedalen. *Eyvind Fjeld Halvorsen.*
1982 Tanker omkring tre middelalderdiplomer. *Torbjørn Slåtto.*
1982 Vognmenn i Hønefoss. *Agnes Andersen og Bjørn Knoph.*
1982 Olsviken Aldershjem. *Gunhild Hagen.*
1982 Kirkenesturen 1942. *Sigv. Mjør.*
1982 Ringerikssamlingen på Ringerike bibliotek. *Brit Astri Sviund.*
1982 Rognerud og Rognerudætten. *Erling Bjørke.*
1982 Tillegg til Bjørkes artikkel. *Hallmann og Solberg.*
1982 I Asbjørnsen og Moes fotefar. *K. Støylen.*
1982 Posten på R. til 1909. *T. Østlund.*
1982 Tre middelalder diplomer fra Hole. *T. Slåtto.*
1982 Vognmenn i Hønefoss. *B. Knoph.*
1983 Kveldsvandringer på Krokskogen. *T. Slåtto.*
1983 Skattemanntall på Ringerike 1528. *E.F. Halvorsen.*
1983 Sommerutstilling på Ringerikes Museum. *A. Kvernberg.*
1983 Fra 60 år tilbake. *E. Sørensen.*
1983 Jørgen Moe-visa om Ola Fåfeng. *Sigv. Mjør.*
1983 Ringeriksdrakten. *A. Kvernberg.*
1984 Gamle dager på Skjerdalen. *M. Samuelsen.*
1984 Fra tingbøkene. *Th. Solberg.*
1984 Nyttevekster på Ringerike. *Ture Lund.*
1984 Jaskt etter folkedrakt. *F. Rudstaden.*
1984 d/s Ringerike og Lierbanen (posten). *T. Østlund.*
1984 Ringerikes middelalder. *E.F. Halvorsen.*
1984 Sommerutstilling på R.M. *A. Kvernberg.*
1984 Amerikabrev. *I. Elsrud og P. Goplerud.*
1984 Register for heftet Ringerike 1973/83.
1984 Skrift i stein. *M.A. Olerud.*
1985 Diplomer som kilder. *E.F. Halvorsen.*
1985 Matrikkelskatten. *R. Gulestø.*
1985 Ringerikskantate. *N. Johannessen.*
1985 Skottetradisjoner i Halilngdal. *O. Uggen.*
1985 Sommerutstilling på R.M. *A. Kvernberg.*
1985 Hole prestegjeld i Riksarkivet.
1985 Ådalens Samtaleforening.
1985 Ole Rytteragers dagbok.
1986 Norderhov for 250 år siden. *G. Helgen.*
1986 Kart over Ringerike. *B. Eggen.*
1986 Minner fra siste krig. *Sverre Fosseid.*
1986 Jakt etter folkedrakt. *F. Rudstaden.*
1986 Elgfangst i gl. dager. *U.B. Valhovd.*
1986 Amerikabrev. *I. Elsrud.*
1986 Rusletur en sommerdag. *J.A. Aabel.*
1986 Det var en brisk - engang.
1986 Museets sommerutstilling.
1986 Annammere. *H. Eidal.*
1986 Historien om et orgel. *G. Hagen.*
1986 Førsteutgave av Jonas Ramus.
1986 Broderi på en stakk. *Vigdis Marstrander.*
1986 Ferd over Ringerike 1784. *H.C. Berg.*
1986 Gamle brev fra Soknedalen. *Hagen - Solberg.*
1986 Fra Museets boksamling.
1986 Historisk kart. *B. Eggen.*
1987 Hattemakerkrigen. *p. Tandberg.*
1987 Røyse - Hønefoss før og nå. *O.O. Lene.*
1987 Reise på Ringerike 1838. *J. Johansen.*
1987 Historiespel på Stein. *G. Hvattum.*
1987 Amerikabrev. *I. Elsrud.*
1987 Manntallet 1664-66. *E.F. Halvorsen.*
1987 Historiespill på Stein. *G. Hvattum.*
1988 Ingeniørtroppen 1888. *N. Mellegaard.*
1988 17. mai tale 1888. *T. Elsrud.*
1988 Hattemakerkrigen. *K. Schrøder.*
1988 Krigen i Haugsbygda. *S. Hurum.*
1988 Jakt etter folkedrakt. *Rognerud - Rudstaden.*
1988 Med skissebok på Ringerike. *J. Jonsen.*
1988 Amerikabrev. *I. Elsrud.*
1988 Middelalder-dokumenter.
1988 Årsberetninger.
1989 Konfirmasjon. *G. Hagen.*
1989 Brev fra Hawaii. *I. Elsrud.*
1989 Brandkorpsets historie. *J. Nørve.*
1989 De hellige ikoner. *J. Børtnes.*
1989 Lensmannsmordet. *K.N. Halborgen.*
1989 Norønne guder. *P.A. Munk.*
1989 Kulturetaten i Norderhov. *R. Næssan.*
1989 Slakting på Lie. Norderhov.
1989 Årsberetninger.
1989 2000 år gammel kniv. *A. Viljugrein.*
1989 Folkevandring 1930.
1990 Glimt fra april dagene 1940. *P. Chr. Hurum.*
1990 Felttoget 1940. *B. Eggen.*
1990 Kvinnerenes frivillige arbeidshjelp.
1990 Behandling av mavesmerter 1860. *J. Stand.*
1990 Minner fra ungdomsårene. *H.J. Heen.*
1990 Eieren. *Leif Næssan.*
1990 Orgler og organister i Norderhov. *A.F. Ringkjøb.*
1990 Sjelden Bibel på Ringerikes Mus.
1990 Betingelser for å ha radio.
1990 Årsberetninger og regnskap.

Steder - Minnesmerker

- 1924 Museum for Ringerike. *E. Viker.*
1927 Norderhov kirke. *T. Krogsrud.*
1927 Restaureringen av Norderhov kirke. *J. Smith.*
1927 Anna Colbjørnsdatter lysekronen. *G.*
1927 Hole, Vee, Lunder og Hfs. Gamlehjem. *Flere.*
1927 Norderhov og Hfs. Barnehjem. *G.*
1930 Gammel bebyggelse på Ringerike. *H. Vreim.*
1931 Gamle bygninger på Ringerike. *Harald Vibe.*
1931 Fra Ringerikes Museum. *Harald Vibe.*
1931 Hole kirke. *Arnstein Arneberg.*
32/33 Kirkeruinene på Stein. *H. Vibe.*
32/33 Fra den gl. bygningskultur på R. (Solberg). *H. Vibe.*
32/33 Fra de gl. haver på R. *Signe Franseid.*
32/33 Hole kirke på 200 år siden. *E. Bjørke.*
33/34 En Middelalderlig kirkefløy. *H.J. Hammer.*
33/34 Bråten og Veienfunnene. *S. Grieg.*
33/34 Bygningskultur på R. (Øvre Ask-Ertelia). *H. Vibe.*
33/34 Hønefoss-bruene i eldre tid. *E. Bjørke.*
33/34 Ringerikes Museum. *H. Vibe.*
34/35 Viker kirke. *H. Høieggen.*
34/35 Opperud i Haug. *J.*
34/35 Haug kirke. *O. Skrutvold.*
36/37 Gamle Sundvolden. *V.V.*
36/37 Um merkelege te på R. *Olav Hanson.*
36/37 Gammelt skriv i stein. *Hans Hegna.*
36/37 Haga gård, Norderhov. *H. Vibe.*
38/39 Kjerraten i Åsa. *O.B.*
38/39 Det gl. nikkelverket på Tyristrand. *H. Johnsrud.*

- 39/40 Fra Raknehaugen til Halvdanshaugen. *Munin.*
39/40 Hellerisninger på Ringerike. *O. Hansen.*
46/47 Gården Steins historie. *Jon Guldal.*
47/48 Gjermunbofunnet.
48/49 Viul gård og industri. *E.H. Dokken.*
48/49 Fra R. gl. byggeskikk. *H. Vibe.*
49/50 Kongens og Dronningens utsikt. *F. Schjander.*
50/51 Litt om kjerka på Bønsnestangen. *H. V.*
50/51 Presterud på Holleia. *J.A. Samuelsen.*
51/52 Om kyrkja på Bønsnes. *E. Bjørke.*
51/52 Kyrkjeruinane på Stein. *E. Bjørke.*
53/54 Krokkleiva. *F. Schjander.*
53/54 Slepebåten Grev Wedel. *V.V.*
53/54 Pjåkerud. *V.V.*
53/54 Forhistorie omkring Stavhella. *Karl Vibe Müller.*
54/55 Offersteinen ved Røstjern. *O. Loeshagen.*
54/55 Gravhaugen ved Haugvang. *O. Loeshagen.*
54/55 Hønensteinen. *H. V.*
55/56 Gamle tun på de sollyse sletter. *V.V.*
56/57 Skrift i stein (Holleia). *F. Schjander.*
56/57 Fra gård og grend. *V.V.*
56/57 Sør Hollerud. *H. V.*
56/57 Har A.O. Vinje laget teksten til Krokklevtavlen. *V.V.*
56/57 Litt om den gl. Fylkesskolen på Ask.
57/58 Stubbald. *F. Schjander.*
57/58 Templet i skogen. (Strømsodd Kapell).
59/60 Stein kirke. *Peter Lyse.*
60/61 Steinalderfull på Ringerike. *H. Fonnum.*
60/61 Norderhov gl. prestegård forteller. *S. Nymoen.*
60/61 Krokskogen Almenning. *A.D. Kjønæs.*
61/62 Krokskogen Almenning. *A.D. Kjønæs.*
61/62 Sætrangfunnet. *S. Mjør.*
62/63 Sundvolden. *F. Schjander.*
64/65 Altertavlen i Bønsnes kirke. *Arne B. Bang.*
65/66 Hønensteinen. *Arne B. Bang.*
65/66 Riddergården. *Aa. Rynning.*
66/67 Hønefoss kom. høyere Almenskole. *Aa. Rynning.*
68/69 Ringerikes Sag (Stein og S. Kirke). *Arne B. Bang.*
68/69 Etter gl. veier i Ådalen. *E.H. Dokken.*
69/70 Hadelands Glassverk.
69/70 Sommerstemning (Langs seterveier i Viken). *Gunn.*
70/71 Et og annet fra Krokskogen gjennom årene. *Schjander.*
70/71 Om Strande og Strandefolket ved Sperillen.
Einar H. Dokken.
71/72 Hesselberg gård. *Einar Heimås Dokken.*
71/72 Buskerud-navnet. *Arne Altern.*
71/72 Lerberg gård. *Einar Heimås Dokken.*
72/73 Ringvold Gård. *Kristi Strande.*
72/73 Var kongsgården til Sigurd Syr på Stein. *H. Løyland.*
72/73 Offersteder på Ringerike. *T. Slåtto.*
72/73 Ramberget i Ådal. *E.H. Dokken.*
1973 Ringerike Museum 50 år (1923-73). *Arne B. Bang.*
1973 Bergsundgårdene i Ådalen. *Einar Heimås Dokken.*
73/74 Ve, Veien, Bråten. *H. Løyland.*
73/74 Bergsund gårdene. *E.H. Dokken.*
1974 Oppen gård i Heradsbygda. *Einar Heimås Dokken.*
1974 Ringerikes Museum. *Ellen Hals.*
1974 Oppen gård. *E.H. Dokken.*
1974 Ringerikes Museum. *Ellen Hals.*
1975 Norderhov kirkes restaurering. *Oluf Jensen.*
1975 Skjerping på Holleia. *G.A. Johannessen.*
1975 Strandeby. *S. Ljungblad.*
1975 Bygdemøller i Hole. *G. Guldal.*
1976 Meieriet på Svendsrud i Hole. *T. Slåtto.*
1976 Finnesplassen i Ådal. *B. Knoph.*
1977 Lundesgårdene. *Erling Bjørke.*
1977 Den gamle Ringkollstua. *Edith Sørensen.*
1977 Gårdsnavnet Bjørke. *Torbjørn Slåtto.*
1977 Kultursted i Haugsbygd. *Sigv. Mjør.*
1977 Vassenden. *E.H. Dokken.*
1977 Stavhellanavnet. *H. Løyland.*
1978 Hovind, en tidligere kongsgård. *Einar Heimås Dokken.*
1978 Ask sæter. *Harald Vibe.*
1978 Et blad av Ringerikes forhistorie. *Geir Helgen.*
1978 Det var en gang - glimt fra Hønefoss. *Edith Sørensen.*
1978 Dåp og kirkegang. *Gisle Guldal.*
1878 En eldre strandlinje i Tyrifjorden. *Torbjørn Slåtto.*
1978 Heradsbygda. *Arnfinn Syvertsen.*
1978 Forsikring fra gammel tid i Hønefoss. *Trond Tallerås.*
1978 Lindåslia. *Einar Heimås Dokken.*
1978 Lundelia i Ådal. *E.H. Dokken.*
1978 Utgraving på Stavhella m.v. *H. Løyland.*
1979 Hole kirke 1954-1979. *G. Guldal.*
1979 Sundvolden. *Helene Klemp.*
1979 Sognedalens jernverk. *J. Solgaard.*
1979 Heradsbygdas topografi. *A.B. Bang.*
1980 Omkring skifte på Havik. *T. Solberg.*
1980 Vegårdsfjerdings. *H. Løyland.*
1981 Avsløring av Jørgen Moes bauta. *Etter Ringerikes Blad.*
1981 Solberg på Tyristrand. *A. Syversen.*
1981 Hundstad - Rakkestad. *A. Syversen.*
1982 The Heen Mineral Mines. *J. Solgaard.*
1982 Grinastua. *M. Samuelsen.*
1982 Olsviken Aldershjem. *G. Hagen.*
1983 Bygdeborger på Ringerike. *A. Syversen.*
1983 Veien gl. skole. *H. Løyland.*
1984 Hønefoss høyere skole 100 år. *A. Syversen.*
1984 Bjønnestilling i Storejuv. *Elgmork - Lien.*
1984 Badstua i Hole. *Jo Sellæg.*
1984 Skrift i stein. *Maren Olerud.*
1984 Om Rytteraker. *Ole Rytteraker.*
1984 Ringerikes Museum. *A. Kvernberg.*
1985 Viken kirke. *S. Christie.*
1985 Benkedører i Viken Kirke. *I. Elsrud.*
1985 Vestern. *Jo Sellæg.*
1985 Setere i Vidalen. *M.S. og Th.S.*
1985 Svenskerøa i Heradsbygda. *A.J.E.*
1985 Slaget på Norderhov (kart). *B. Eggen.*
1985 Rytteraker (Ole Rytterakers dagbok).
1986 Prekestolen i Bønsnes. *R. Berge.*
1986 Kolbjørnrud, Tyristrand. *A. Kvernberg.*
1986 Besøk på Ringerike 1826. *J. Jonsen.*
1986 Elggav på Nymoen. *Unni B. Walhovd.*
1986 Viken kirke - orgelet i Viken. *G. Hagen.*
1986 Hjemmestyrkemuseet.
1986 Hildebrisen.
1986 Skolestuer på Hundstad. *F.C. Hildisch.*
1986 Munkestuen. *P. Tandberg.*
1986 Engerodden. *A. Kvernberg.*
1986 Langkastet - hellebrudd.
1987 Gravfunn på Hundstad. *E. Skjelsvik.*
1987 Ringerike på gl.kart. *B. Eggen.*
1987 Fjulsrud-grenda. *S. Berg.*
1987 Ringerikes Middelskole.
1988 Kong Rings gravhaug. *B. Eggen.*
1988 Krokskogen (kart). *B. EGgen.*
1988 Finsand i Ådal. *Th. Solberg.*
1988 Hundstad - Søhol Ødegård.
1988 Fattigroa i Haug. *N. Johannessen.*
1988 "Karistua". *G. Honerud.*
1988 Dugnad på Svenskerud. *P.M. Borgersen.*
1989 Fattigmannsalmeningen i Haug. *V. Villvoll.*
1989 Utsifting i Norderhov (med kart).
1989 Toresplassen. *I. Hylemark.*
1989 Norderhovsfløyen.
1989 Norderhov Prestegjeld.
1989 Hverven, del 1. *O. Lindstad.*
1989 Kjerraten i Åsa.
1989 Baldisholteppet. *J.J. Dulin.*
1989 Bronsesaker på Ringerike. *A. Viljugrein.*
1989 Dampbåt på Sperillen 1877.
1989 Drikkekanne fra Middelhavet. *E. Karlsrud.*
1990 Stranden Skole. *L. Næssan.*
1990 Norderhov Prestegård. *P. Tandberg.*
1990 Hverven, del 2. *O. Lindstad.*
1990 Veien i Åsa. *O. Frydenlund.*
1990 Rinna sag i Ådal. *I. Elsrud.*
1990 Orgler og organister i Norder. *A.F. Ringkjøb.*
1990 Bibel fra 1589.
1990 Rambergstua i Ådal. *P. Tandberg.*

Foreninger/lag - begivenheter

- 1922 Skandinaviske studenter i fest på Ringerike for 70 år siden. *E. Vikør.*
1922 Ringerikslaget i Kristiania. *E. Vikør.*
1922 Ringerikes Ungdom. (Ungdomslaget).
1923 Tyristrand Ungdomslag. *A. Hovden.*
1924 Norderhov Ungdomslag i 25 år. *G. Tveiten.*
1925 Tyristrand Ungdomslag.
1926 Friluftsteatret på Kongens utsikt. *E. Bjørke.*
1929 Sommerstevne på Stavhella. *Solveig Espe.*
1931 Hønefoss og Opl. Turistforening. *A. Jørstad.*
34/35 De skandinaviske studenters tur til R. 1851. *E.B.*
38/39 17. mai fest i Norderhov 1845. *Efter R. Ugeblad.*
38/39 Lunder aneks Mådeholdsforening. *H. Vibe.*
39/40 Aadnes-fest på Vaker.
51/52 Første 17. mai festen på R. *A. Ropeid.*
51/52 Carl Johan på R. tur 18. aug. 1832. *V.V.*
53/54 Dans og dramatikk. *L.E.W.*
53/54 Da Hølekjerka brandt. *V.V.*
54/55 Bygdehistorie. (R. Historielag stiftet 1953). *H.F.*
54/55 Sangen og musikken på Ringerike. *V.V.*
55/56 Da barnekoppene herjet Ringerike. *J.*
56/57 Referat fra Hole Herredstyre 2/3 1863.
56/57 Islendinger på Ringerike. *V.V.*
58/59 Kongetoget kommer. *Elling M. Solheim.*
58/59 Orientalist-kongressens besøk på R. 1889. *O.B.*
65/66 Studentertog 1839. *Fredrik Schjander.*
66/67 Forsommerstevne. (Kåseri). *E. Sundøen.*
70/71 Ringerike Ungdomslag gjennom 50 år. *Synnøve Kjos.*
72/73 Var kongsgarden til Sigurd Syr på Stein? *Løyland.*
1978 Heftet "Ringerike". *Redaksjonen presenterer det 50. heftet.*
1978 Heftet "Ringerikes" første år. *Nils Johannessen.*
1979 Vikør Sanitetsforening gjennom 50 år. *Gunhild Hagen.*
1980 Ringerikes Husflidsforening er 50 år. *Oddlaug Gjorvåg.*
1978 Vikør sanitetsforening 50 år. *G. Hagen.*
1981 Det Kgl. Selskap for Norges Vel. *S. Mjør.*
1984 Ringerikes Ungdomslags leikarring. *N. Johannessen.*
1985 200 års jubileum på Hundstad.
1985 Ådalens samtaleforening.
1985 Bondekvinnelaget søker.
1987 Årsmelding Ringerikes Ungdomslag, Musum og Historielag.
1988 Årsberetninger Ringerikes Museum og Historielag.
1989 Regnskaper og årsberetninger.
1990 Årsberetninger og regnskaper.

Skikk og bruk - Folkeliv

- 1922 Jul på Ringerike. *E. Vikør.*
1923 Hos a Olea. *E. Vikør.*
1924 Godt humør. *E. Vikør.*
1924 Minner fra en bispevisitas. (Tyristr.) *H. Johnsrud.*
1925 Bygdevise fra Tyristrand. *H. Johnsrud.*
1925 Fra gamle dage. (Tyristrand). *Anders Hovde.*
1925 En Ådalstur. *T. Krogsrud.*
1925 Utvandrere. *H. Johnsrud.*
1926 Når det blåser fra Elsrudkollen. *T. Krogsrud.*
1926 Minner fra høsten 1905. *H. Johnsrud.*
1927 Over Krokkeleiva til Johnsrud. *Trygve Johnsrud.*
1927 Vemodig vakker. *Sara Moe.*
1927 Slektsminner fra 1814. *E.H. Dokken.*
1927 Far forteller. *S.S.*
1928 Gjennom Vidalen. *S.E.*
1928 Jul og juleskikker på R. *Masrtin Johannessen.*
1928 Ordtøk fra Ringerike. *E. Vikør.*
1928 Per (Maribo) forteller. *E. Vikør.*
1928 Gamle truer og skikker. *E. Vikør.*
1928 En rydningsmann. (Soknedalen). *H. Johnsrud.*
1929 Gamle truer og skikker. *E. Vikør.*
1929 I bestemors tid. *Martin Johannessen.*
1929 To husmenn. *E.H. Dokken.*
1930 Litt om skolen på Tyristrand. *H. Johnsrud.*
1930 Sterke karer. *T. Krogsrud.*
1930 Gamalt fra Ådal. *E.H. Dokken.*
1930 Brøllopsviser fra R.
1930 Manngard i Holeia. *J.A.S.*
1930 Ordtak fra Ringerike. *Nils Johannessen.*

- 1931 Fossene, Hønefoss og Hen. *E.H. Dokken.*
1931 Den gamle sport "å kaste tor veien". *En ådøling.*
32/33 Fra det gamle Sundøya. *Lars Lyse.*
32/33 Ringerikshumor. (Drambot m.m.) *Tyrihans.*
34/35 Vinternatt på Krokskogen. *Thv. E. Solberg.*
34/35 Ringerikehumor. *Flere.*
36/37 Litt om seterdriften på R. i gl. tid. *E.H. Dokken.*
39/40 En gårdshistorie fra Tyristrand. *H. Johnsrud.*
39/40 På gamle tun ved Sælabunden. *V.V.*
39/40 Livøre. *E. Bjørke.*
39/40 Bjørnespor m.m. *Lars Lyse.*
39/40 Reise fra "Krestjan" i gl. dage. *J. Skoem.*
40/41 Fra krigsårene 1807-1814. *Ola Brenden.*
40/41 Finnernes bosetning på Krokskogen. *Ola Brenden.*
45/46 Juleforberedelser i gl. dage. *Karine Burud.*
45/46 Livøre. *E. Bjørke.*
46/47 Holleia. *E.H. Dokken.*
46/47 Av Johan Skøiens Optegnelser.
47/48 Litt gammelt fra Vidalen. *E.H. Dokken.*
47/48 Av Marie Engebråten's erindringer. (Skollerud).
47/48 Litt om det militære liv på Ringerike.
48/49 Flaksetra. (Krokskogen). *F. Schjander.*
49/50 Utflyttere forteller fra R. (Thrane-krigen m.m.).
50/51 Svarte blad av finnernes saga. *F. Schjander.*
50/51 Brågmølla. *J.B. Grønlie.*
51/52 Finnemanntallet for Hole. *F. Schjander.*
51/52 Om Skjærdalen gård og folkeminne.
51/52 Folkeliv, seder og skikker. *Utflyttet ringeriking.*
53/54 Gammelt fra Holeia. *A. Viljugrein.*
56/57 Vassfaret og utvandringen til Amerika. *Per Hole.*
56/57 Jan. (om svarving). *Peter Lyse.*
57/58 Eit og anna fra Lunner. *E. Bjørke.*
57/58 Finnebosetningen på Nordmarka. *H. Vibe.*
58/59 Gammelt og nytt fra Ådalen. *V.V.*
58/59 Utdrag av gammelt fra Ådalen. *O.S. Johnsen.*
59/60 En bondekones dag for 100 år siden. *Åsta Fjeldstad.*
60/61 Finnefjerdings. *Thv. Solberg.*
61/62 Små glimt fra det gl. Hønefoss. *Aagot Rynning.*
62/63 Små glimt fra det gl. Hønefoss. *Aagot Rynning.*
63/64 Små glimt fra det gl. Hønefoss. *Aagot Rynning.*
63/64 Karjoltiden. *Thv. El Solberg.*
64/65 Små glimt fra det gl. Hønefoss. *Aagot Rynning.*
64/65 Gamle skikker. *O.L.*
66/67 Minner fra en lykkelig ungdom. *Thv. E. Solberg.*
68/69 Folk og finner. *Fredrik Schjander.*
70/71 "Røyertene". *Gunhild Hagen.*
71/72 Farende folk. *Fredrik Schjander.*
71/72 Emigrantens egen historie. *Gunhild Hagen.*
71/72 Ringeriksmålet. *Peter Lyse.*
72/73 Jul paa Ringerike 1922. *E.V.*
72/73 Husholdningskalendere for landbruket. *A.B. Bang.*
1974 Ordtak og regler fra Ringerike. *Peter Lyse.*
1975 Mor forteller. *E.H. Dokken.*
1979 Reklame for humøret. *Gerda Strande.*
1985 Hørt og sagt på Ringerike. *E.H. Dokken.*
1985 Ølbrygging i gamle dager. *M.S.*

Sagn - Overtru

- 1923 Borgkongen i Sandtjernåsen. (Tyristrand). *H. Johnsrud.*
1923 Minner fra asatroens tid. *E. Vikør.*
1923 Skogsliv og huldrehistorier. *Anders N. Karlrud.*
1924 Fra gamle dage. *Flere.*
1925 Ole Melbustad.
1926 Sagnet om Tjuvenborgen. *E. Dokken.*
1926 Sjøormen i Åbbortjern. *I.T. Skagnes.*
1926 Huldre i Ørneberget. *T. Krogsrud.*
1928 Skogsfolk og underjordiske. *H. Johnsrud.*
1928 Småstykker. (Anders Bekken og Tomten - Kobberkjelen i Holsfjorden - Da biskop Bang fikk Svarteboka - Vidalen).
1929 Jutulen i Elsrudkollen. *Knut Rundhaug.*
1929 Vardøger. *S.S.*
1929 Et møte. (Jutulen og Jutulbrua). *E.V.*
1930 Underjordiske og slikt. *R.Th. Christiansen.*
1930 Gammelt fra Ådalen. *E. Dokken.*
45/46 Allergodten forteller om Svarteboka og Tyskerkålen.

- 47/48 Litt gammalt frå Vidalen. *E.H. Dokken.*
 48/49 Minnekast - Offerrøiser - Skreia - Eldste sagnet fra Soknedalen. *J.A.S.*
 48/49 Sølvskatten i Holleia. *A. Viljugrein.*
 49/50 Spøkelset i Holteseteren. *J.C. de Vibe.*
 50/51 Utflyttere forteller. (Underjordiske m.m.). *O.S. Johnson.*
 50/51 Huldrehistorier fra Krokskogen.
 54/55 Tirilill Tove. *Erling Hauger - V.V.*
 58/59 Den gamle seterveien til Ringkolltraktene. *O. Loeshagen.*
 59/60 St. Olavs Kilde og Brønn. *F. Schjander.*
 59/60 Overtro. *H.W.*
 60/61 Svarteboka. *F. Schjander.*
 61/62 Verp. *H. Fonnum.*
 1975 Gygra. Foto Fr. Schjander, tekst Kr. Visted.
 1977 Ringago. *T.B.*
 1980 Sagn fra Tyristrand. *M. Samuelsen.*
 1983 Historier og sagn. *G. Hagen.*

Fortellinger

- 1922 Skjærsommernattsdrøm. *G. Tveiten.*
 1922 Historien om en bjørn og en kvernkall. *G. Tveiten.*
 1923 Keiserdømmet Honolulu. *G. Tveiten.*
 1923 Hansemanns julegave. *Astrid Iversen.*
 1924 I den søte sommer. *G. Tveiten.*
 1924 Hvorledes det blev nok for til Kranslin. *Astrid Iversen.*
 1924 Offeret. *N.R.*
 1925 Med vandringsstav i hånd. *E. Tobiassen.*
 1925 Alterduken. *E.M. Solheim.*
 1929 De sollyse sletter. *Anders Hovden.*
 1929 Eventyr om Ringerike. *Henr. Wergeland.*
 1930 Noen erindringer fra 1905. *M. Johannessen.*
 33/34 Harefot. *Thv. E. Solberg.*
 34/35 Jeg og Ringerike. *Otto Valstad.*
 40/41 Bildet som ser. *Eivind Begrav.*
 47/48 To Skredsvig-brev. *E.M. Solheim.*
 50/51 Gutten og elva. *E.M. Solheim.*
 53/54 I skomstøtte. *Thv. E. Solberg.*
 54/55 Da Harald Hådråde var på Sicilia. *I Refling Hagen.*
 54/55 Bjønn. *Thv. E. Solberg.*
 55/56 Leik. *Thv. E. Solberg.*
 56/57 Lørdagsstemning. *Bondekone.*
 60/61 En haustdag i Ådalskogen. *E. Heimås Dokken.*
 61/62 Til en venn på Eiker. *Thv. E. Solberg.*
 61/62 Også en tiurleik på Holleia. *Thv. E. Solberg.*
 62/63 Betraktninger omkring en lampe. *E.M. Solheim.*
 63/64 Eventyr om Ringerike. *Henr. Wergeland.*
 64/65 Skjorta og julegata. *E.M. Solheim.*
 67/68 Julegjester på Lauliset 1906. *Otto Autén.*
 68/69 Sommeren kommer til Ådalen. *Martin A. Hansen.*
 70/71 John og Simen Velta i bjørnekamp. *Kr. E. Holte.*
 71/72 Linerla. *Martin A. Hansen.*
 71/72 Butikken. *Martin A. Hansen.*
 72/73 Ramneberget. *E.H. Dokken.*
 72/73 Jegeren "medisinmannen" og fortelleren han "Sterke Jon". *Gunhild Hagen.*
 1973 Gamlehaugen. *Jacob Breda Bull.*
 1973 Fra en tur på Krokkleiven. *Dagmar Line Tveito.*
 1974 Eventyrsamlar for Asbjørnsen. *Hallvard Løyland.*
 1974 Møte med ulv. *N. Johannessen.*
 1975 Mor forteller. *Einar Heimås Dokken.*
 1975 Mine venner dyrene og fuglene. *E. Sundøen.*
 1978 Møte med ulv (2). *N. Johannessen.*
 1985 Langs Storelven. *N.J.*
 1987 Det var engang. *N. Johannessen.*

Dikt

- 1922 Nordsetertjernet. *Harald Solberg.*
 1922 Til de unge. *Evald Sundberg.*
 1923 Hvit hvirvles sneen. *Harald Solberg.*
 1923 Det står en bjerk. *Birgitte Tveiten.*
 1923 Firti aar. *Birgitte Tveiten.*
 1924 Oktober. *Gunnar Tveiten.*
 1928 Paa kongens Udsikt. *Jørgen Moe.*
 1930 Bondevise. *Harald Solberg.*
 1931 Pastorale. *Henrik Sørensen.*

- 32/33 Den gamle bygdevei. *Harald Solberg.*
 32/33 Sommervise fra Ringerike. *Elling M. Solheim.*
 33/34 Ønsket. *Jørgen Moe.*
 33/34 Krokskogen. *Thorvald E. Solberg.*
 33/34 Solnedgang ved Tyrifjorden. *Else Thaulow.*
 33/34 Vårnatt på Holleia. *Elling M. Solheim.*
 34/35 Viken kirke. *Erling Tobiassen.*
 34/35 Tyristrand. 1524.
 34/35 Olava Maria. *Jørgen Moe.*
 36/37 Byrmo-grana. *Evald Sundberg.*
 36/37 Halvdanshaugen. *Thorvald E. Solberg.*
 36/37 Seteren. *E. Sundberg.*
 36/37 Broen. *E. Sundberg.*
 36/37 Ei høstnatt åleine. *Elling M. Solheim.*
 38/39 Bruløkkene og Tørje. *Thorvald E. Solberg.*
 38/39 Sagasus. *A. Viljugrein.*
 38/39 Gyrihaugen. *Elling M. Solheim.*
 39/40 Solregn. *Elling M. Solheim.*
 40/41 Gro Norge. *Elling M. Solheim.*
 45/46 De som gikk foran. *Elling M. Solheim.*
 45/46 Haugsbygda brenner. *Elling M. Solheim.*
 45/46 Theodor Caspari på Sundvolden. *Elling M. Solheim.*
 46/47 Mogenhymne. *Elling M. Solheim.*
 46/47 Bjørnen og reven. *Elling M. Solheim.*
 47/48 Kong Olavs heimkomst. *Elling M. Solheim.*
 48/49 Haugsbygda lever. *Elling M. Solheim.*
 49/50 Heimen min. *Elling M. Solheim.*
 50/51 Madonnaen på Bønsnes. *Elling M. Solheim.*
 51/52 Dalen vår. (Soknedalssangen). *Elling M. Solheim.*
 51/52 Barndommens skog. *Elling M. Solheim.*
 51/52 Til Johan F. Gram. *Jørgen Moe.*
 51/52 Min barndoms Paradis. *Ingeborg Prytz Fougner.*
 51/52 Sand til Hønefoss. *Ingeborg Prytz Fougner.*
 53/54 Det evige treet. *Elling M. Solheim.*
 53/54 "Greven" av Tyrifjorden. *Elling M. Solheim.*
 54/55 En liten Biergpreken. *Elling M. Solheim.*
 54/55 Sigurd Syrs høstkvad. *Elling M. Solheim.*
 54/55 Stadt du der i stakk og stein. *X.*
 55/56 Blå mugge. *Elling M. Solheim.*
 57/58 Ringeriksdomen. *Elling M. Solheim.*
 57/58 Templet i skogen. *Elling M. Solheim.*
 58/59 Sommerdager på Skjærhaugen. *Elling M. Solheim.*
 58/59 Eventyr på Holeia. *Ingrid Tyldum.*
 59/60 Drømmeferd til Rugeldalen. *Elling M. Solheim.*
 59/60 Madonna. *Kari Bakke.*
 59/60 Julekveldsklokke. *Kari Bakke.*
 59/60 Synets refleks. *Eva Aasand.*
 60/61 Riddergården. *Elling M. Solheim.*
 60/61 Fra treplog til traktor. *Elling M. Solheim.*
 61/62 Trær som trygger. *Elling M. Solheim.*
 61/62 Skogsalme. *Elling M. Solheim.*
 62/63 Rimbrev til Asbjørnsen. *Elling M. Solheim.*
 63/64 Langbråtavegen. *Elling M. Solheim.*
 63/64 Himmelsmia. *Elling M. Solheim.*
 64/65 Hyrden fra norden. *Elling M. Solheim.*
 65/66 Livstog. *Elling M. Solheim.*
 66/67 Sommergullens korte saga. *Elling M. Solheim.*
 67/68 Reisa til Nøkkrosetjernet. *Elling M. Solheim.*
 67/68 Høst på Krokskogen. *Elling M. Solheim.*
 68/69 Mens der var sommer. *Elling M. Solheim.*
 68/69 Den første hestehov. *Otto Autén.*
 69/70 Jonsokkveld på Moe. *Elling M. Solheim.*
 70/71 Solreisen. *Elling M. Solheim.*
 70/71 Røstjensvisa. *Sigv. Mjør.*
 71/72 Gamle Bønsnes kirke. *Otto Rode.*
 72/73 Harald Solberg. *O. Thommessen.*
 72/73 Til Norderhov. *O.F.W. Rode.*
 1973 Prolog. Ringerikes Museum 50 år. *Thor Niels Larsen.*
 1974 "Elling". *Per Skaugen Bleikelia.*
 1975 Ådal. *Erling Tobiassen.*
 1976 Lykke. *Sverre G. Ljungblad.*
 1977 Hønefoss-sangen. *Knut Espe.*
 1977 Sang for Hønefoss. *Joh. E. Bye.*
 1978 Storelven. *Helene Klemp.*
 1978 Skreppekaren på Ringerike. *Elling M. Solheim.*

1978 Sang til Ringerike. *Maren-Anita Olerud.*
 1979 Bauta for husmenn. *Frank Olsen.*
 1980 Fiskelykke. *Elling M. Solheim.*
 1980 Asbjørnsens stubbe. *Constance Frydenlund Holm.*
 1981 Betraktninger. *Constance Frydenlund Holm.*
 1981 Så toner det aller. *Elling M. Solheim.*
 1981 Tiden er gått som et dikt. *August Steinhamar.*
 1981 Tiden går-. *A. Steinhamar.*
 1981 Betraktninger. *Connie.*
 1982 Jul (Til min Faders simple Stue). *Jørgen Moe.*
 1982 En nyere bygdevise. *Jon Guldal.*
 1983 Til deg. *E.M. Solheim.*
 1984 Sokkens saga. *H. Solberg.*
 1984 Gammel vise om Anna Colbjørnsdatter.
 1986 Norderhovsangen. *A. Steinhamar.*
 1986 Vise om "To elskende venner".
 1987 Husmannsvise.
 1988 Bygdevise.
 1988 En husmanns jul. *O.O. Lene.*
 1989 Prolog. *Maren Olerud.*
 1990 Haugsbygd brenner. *E.M. Solheim.*
 1990 Bekken. *P. Lyse.*
 1990 Dikt. *P. Lyse.*

Småplukk

1922 Et par historier fra Ådal. *E.V.*
 1923 Tyristrand's befolkning. *G.T.*
 1824 Paa Auktion. *K.Kj.*
 1925 Da Halvor Klemmstad skjøt sin første tiur. *S.S.*
 1925 Småstykker. ("Perpetuum mobile" - dobbeltspinning). *E.V.*
 1929 Mjøltråverer. *E.D.*
 1929 Luftspeiling. *S.S.*
 1929 Et 20 års minne. (Bergensbanen). *E.V.*
 1929 Anders Bekken. (Svenskekrigen). *E.V.*
 32/33 Et Moe-minne. *Joh. Skøien.*
 32/33 En tiurleik på Holleia. *Bj. Vidar.*
 36/37 Fra Ådal. (Nils Nesmoen). *J.S.*
 39/40 Det har sig ikke så, Sara. *J.S.*
 39/40 Mannen i skinnfellen. (Ådalen).
 45/46 Opphavet til navnet Hønefoss. *K.D.*
 47/48 Den skjønnne. (Gl. vise).
 48/49 Gammel bearliste fra Haug.
 48/49 Et par folkemelodier fra Ringerike.
 49/50 Krypskyttervise fra Krokskogen 1889.
 49/50 Ein bröllopssang. *E. Bjørke.*
 50/51 Utflyttere forteller. (Glassverk i Ådalen - Lysti - Vidalen m.m.) *O.S. Johnson.*
 50/51 Uppjaga folk. *J.A. Samuelsen.*
 50/51 Den gamle almanakk forteller. *E.S.*
 50/51 Kerstibråtskjæret i Steinsfjorden. *Kasrl Wenner.*
 50/51 En vise om klededrakt og skikk i gl. dager. *A.W.*
 53/54 In memoriam. *E. Bjørke.*
 53/54 Om jarnpeisen på Sandumsetra. *E. Bjørke.*
 53/54 Vivat Norge. *V.V.*
 54/55 Vik skysstasjon. *J.D. Grønlie.*
 54/55 Mo og all. *Peter Lyse.*
 54/55 Anna Colbjørnsdatter. (Gammen vise).
 56/57 Ringerikshumor. *P.L.*
 59/60 Kølabbrennere i Lunner. *O.B.*
 59/60 En sint elghund. *H.H.W.*
 59/60 Den første sykkelrytter gjennom Ådalen. Ca. 1880.
 62/63 En kan lære no av alle en treffer. *H.H.W.*
 62/63 Straffesaker mot dyr. *H. Fonnum.*
 64/65 Skilmålet. Begravelsesskikk fra Hallingdal. *H.F.*
 65/66 Et gammelt og underlig vers. *H.F.*
 66/67 Jeg fant -. *F. Schjander.*
 67/68 Anna Colbjørnsdatters underskrift.
 1973 Værkvisten. *Trond Bergsund.*
 73/74 Værkvisten. *T.B.*
 1977 Ringago. *Trond Bergsund.*
 1979 Reklame med humor. *Gerda Strande.*
 1982 Norges skjønnhet. *Anders F. Uggen.*
 1982 Norges skjønnhet fremfor Amerikas. *A.F. Uggen.*
 1984 Småplukk fra tingbøker. *Th. Solberg.*
 1984 For at utrydde bjørne. *Hans Moe.*

1984 Fata morgana. *N.J.*
 1985 Julebukk. *N.J. og R. Jonsrud.*
 1985 Sett fra vinduet. *J.A.Aa.*
 1985 Dengang det var piger.
 1986 Aktie Brev i Haug Likvogn.
 1986 Strømper til Holmenkollen.
 1987 Med mor til Hønefoss. *P. Lyse.*
 1987 Bokkhønnvalsen.
 1987 Godt lært - lærd.
 1987 Formannskap 1877 - 1977.
 1988 Føderåskontrakt fra Ådal.
 1989 Dampskibet "Delfin" i Sperillen.
 1989 Klokken og bukken.

Omslagsbilder

1923 Norderhov kirke. *Foto.*
 1924 Krokskogen. *Foto.*
 1925 Fra Nes i Ådal. *Foto.*
 1926 Ved Tjuvenborgen. *Foto.*
 1927 Homledal. *Foto.*
 1928 Haug kirke. *Foto.*
 1929 Tyristrand. *Foto.*
 1930 Interiør fra Bønsnes kirke. *H. Vibe.*
 1931 Hønefossen. *H. Vibe.*
 32/33 Kirkeruinene på Stien. *H. Vibe.*
 33/34 Utsikt fra Ask. *H. Vibe.*
 34/35 Radering av A.C. Svarstad. (*Bybilde*).
 36/37 Tyristrand. *H. Vibe.*
 38/39 Gyrihaugen. *H. Vibe.*
 39/40 Nordrehov kirke. *H. Vibe.*
 40/41 Altertavlen i Norderhov. *Foto.*
 45/46 Anna Colbjørnsd. og Løwen.
 46/47 Gamle Skjærdalen. *H. Vibe.*
 47/48 Gamle Hønefossen. *Stikk.*
 48/49 Bautaer i Haugsbygd. *H. Vibe.*
 49/50 Riddergården. *H. Vibe.*
 50/51 Madonnaen i Bønsnes.
 51/52 Skrivergården Vaker. *H. Vibe.*
 53/54 Interiør fra Hole gl. kirke. *H. Vibe.*
 54/55 Fra Ask seter. *H. Vibe.*
 55/56 Ådalsskog. *H. Vibe.*
 56/57 Fra Holleia. *H. Vibe.*
 57/58 Fra Ask. *H. Vibe.*
 58/59 Bjønn i Vidalen. *Foto N. Viker.*
 59/60 St. Olav. Fra Moster kirke.
 60/61 Tegning. *H. Vibe.*
 61/62 Mørkgonga. *H. Vibe.*
 62/63 Øvre Ask. *H. Vibe.*
 63/64 Jørgen Moe. *Chr. Skretsvik.*
 64/65 Munkestua. *Foto Gudrun Jensen.*
 65/66 Veggmaleri på Hesselberg. *P. Aadnes.*
 66/67 Frog. *Tegning fra 1825.*
 67/68 Tanberg. *Tegning.*
 68/69 Lions stevne ved Steinsfjorden. *Foto.*
 69/70 Breien. *Foto E.H. Dokken.*
 70/71 Strande i Ådal. *Foto E.H. Dokken.*
 71/72 Veggmaleri på Hesselberg. *P. Aadnes.*
 73/73 Olav Haraldson.
 73/74 Norderhov Prestegård. *Tegning fra 1833.*
 1974 Gamle Hønefossen. Kobberstikk. *Foto H. Løyland.*
 1975 Skreppa og staven til Asbjørnsen. *Foto H. Løyland.*
 1976 Hønefossen. *Foto H. Løyland.*
 1977 Ved Steinsfjorden. *Foto H. Løyland.*
 1978 Skjærsjøen. *Foto H. Løyland.*
 1979 Stein gård. *Foto H. Løyland.*
 1980 Bautaen på Borger. *Foto H. Løyland.*
 1981 Strømsoddbygda kapell. *Foto H. Løyland.*
 1982 Buvann med Bukollen. *Foto H. Løyland.*
 1983 Veien skole. *Foto H. Løyland.*
 1984 Norderhov Prestegård. *Gammelt bilde.*
 1985 P.C. Asbjørnsen. *Foto.*
 1986 Vignett fra gammelt kart.
 1987 Hellerisninger fra Sundvolden.
 1988 Ingeniørregimentets fane.
 1989 Brannvesenets emblem.
 1990 Fra Haug 1940. *Tysk foto.*

Bli medlem i Museumsforeningen!

Museumsforeningen er eier av Ringerikes Museum og velger sitt styre blant foreningens medlemmer. I tillegg oppnevnes det styre-representanter fra det offentlige, fra Historielaget, Kunstforeningen og "Hjemmestyrkemuséets venner".

Som medlem av foreningen har en gratis adgang til museet og dets arrangementer. Som medlem er du med og bygger en institusjon som

skal være vår felles hukkommelse i Hole og Ringerike. Formålet med arbeidet er å samle inn, bevare, formidle og utforske alle typer historiske kilder som: Arkivalia, fotos, gjenstander og muntlige kilder i form av f.eks. lydbåndintervjuer. Vi står foran store utfordringer når det gjelder nybygg, anskaffelse av personale, undervisningstilbud og reiseliv.

Du melder deg inn ved å fylle ut

og sende inn slippen under. Du vil så motta innbetalingsgiro fra banken ved første kontingentforfall. Bankgirokvitteringen gjelder som medlemskort.

Har du et spesielt emne du er opptatt av innen kulturvern eller lokalhistorie - ta kontakt. Muséet trenger flere medarbeidere.

Mangler du tidligere nummer av Heftet Ringerike, kan du henvende deg til Ringerike Museum. Kanskje vi kan hjelpe deg.

Kryss av for type medlemskap

☐ Enkeltmedlem	kr 25,- pr. år
☐ Familiemedlemskap	" 50,- pr. år
☐ Livsvarig	" 500,-

Navn:

Adresse:

Merknader:

Sendes:

Ringerikes Museum

Norderhov

3500 HØNEFOSS

Norske Skog
Follum Fabrikker

Tom bakside

Tom bakside

Tom bakside